TÜRK-İŞ / AAFLI

Kooperatifçilik Semineri

Antalya - Side, 1-4 Mayıs 1974

Tebliğler ve Tartışmalar

ANKARA — 1974

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi
Tarih:.....
Demirbaş No:.1718.....
Tasnif No:..334.5 Koo 1974

334.5
KOO
1974
1718

TÜRK-İŞ / AAFLI
KOOPERATİFÇİLİK SEMİNERİ

Side - Antalya 1-4 Mayıs 1974

TEBLİĞLER VE TARTIŞMALAR

Hazırlayanlar

Metin OGAN (Proje Müdürü)
Hüseyin POLAT (Koop. Uzmanı)

İ Ç İ N D E K İ L E R

1 - Seminere katılanların listesi,

2 - Türk-İş Genel Sekreteri M. Sadık Şide'nin semineri açış konuşması,

3 - AAFLI (Asya-Amerika Hür Çalışma Enstitüsü) Temsilcisi Mr. Emanuel Boggs'un konuşması,

3 - Remarks of Emanuel Boggs to Turk-Is - AAFLI Cooperative Seminar,

4 - Seminere gönderilen mesajlar,

5 - Birinci Tebliğ: "Türk Kooperatifçiliğinin Genel Durumu ve Sorunları" Prof. Dr. Ziya Gökalp Mülayım,

6 - İkinci Tebliğ: "Kooperatiflerin Finansman ve Denetim Sorunları" Harun Pastanoğlu,

7 - Üçüncü Tebliğ: "Türkiye'de Kooperatifçilik Eğitimi" Prof. Dr. Ekmel Zadil,

8 - Dördüncü Tebliğ: "Sendikalar Açısından Kooperatifleşmenin Önemi ve Sorunları" H. İbrahim Çapan,

9 - Tebliğlerle ilgili tartışmalar ve Genel Tartışma,

10 - Seminer sonunda alınan kararlar.

SEMİNERE İŞTİRAK EDENLERİN LİSTESİ

I - İdareci, Konuşmacı ve Personel

1 -	Sadık Şide	(Türk-İş Genel Sekreteri)
2 -	Ömer Ergün	(Türk-İş G. Mali Sekreteri)
3 -	Prof. Dr.Ziya Gökâlp Mülayım	(Konuşmacı)
4 -	Prof. Dr. Ekmel Zadil	(Konuşmacı)
5 -	Harun Pastanoğlu	(Konuşmacı)
6 -	Mr. Emanuel Boggs	(AAFLI Türkiye Temsilcisi)
7 -	H. İbrahim Çapan	(Konuşmacı, Koop-İş Gen. Başkanı)
8 -	Mehmet Ohri	(Türk-İş Basın Müdürü)
9 -	Hüseyin Polat	(Raportör, Koop-İş Eğitim Md.)
10 -	Ekrem Özkılıç	(S.S.K. Sağlık Sandığı Başkanı)
11 -	Metin Ogan	(Türk-İş Koleji Md.Yrd. Proje Md)
12 -	Turan Albayrak	(Türk-İş Muhasebe Müdürü)

II - Kursiyerler

1 -	Ağaç-İş	Ömer Deniz	(Genel Başkan)
2 -	Basın-İş	İsmail Özkan	(Genel Başkan)
3 -	Besin-İş	Demirhan Tuncay	(Genel Başkan)
4 -	Deri-İş.....	Mustafa Şahin	(Genel Başkan)
5 -	DYF-İş	Ahmet Çatakçinler	(Gen. Sekreter)
6 -	DOK Gemi-İş	Arslan Sivri	(Genel Başkan)
7 -	Harb-İş	Remzi Durukan	(Gen. Bşk. Vek.)
8 -	Koop-İş	M. Ali Kıroğlu	(Gen. Sekreter)
9 -	Likat-İş	Ahmet Kurt	(Genel Başkan)
10 -	Maden Fed.	Mehmet Şahin	(Gen. Bşk. Vek.)
11 -	Tes-İş	Orhan Erçelik	(Genel Başkan)
21 -	Tümtis	Mehmet İnhanlı	(Genel Başkan)
13 -	Yeni Haber-İş	M. Cengiz Acar	(Genel Başkan)

14-Hava-İş.....Cavit Bultan (Genel Başkan Vekili)

15-Necati Taşkın.....Kıbrıs,Türksen Genel Sekreteri

16-Nihat Elmas.....Kıbrıs,Türksen Icra Kurulu Üyesi

III-Konuklar

1-Hüseyin Ögütcen.....Antalya Valisi

2-Selahattin Tonguç,.....Antalya Belediye Başkanı

3-James F. McAvoy.....PTTI Temsilcisi

4-Mr.McAvoy'un Tercümanı

IV-Basın

1-TRT Temsilcisi : Altan Aşar

2-TRT Temsicisi : Mehmet Bican

3-TRT Temsilcisi : Özer Öztep

4-Gazeteci : Yılmaz Gümüşbaş (Cumhuriyet Gazetesi)

5-Gazeteci : Cengiz Polatkan (Tercüman Gazetesi)

6-Gazeteci : (A.A. Muhabiri)

V-Mahalli Sendika Temsilcileri

1-Mustafa Kaplan.....Tes-İş,Antalya

2-Muhittin Akbaş.....Tes-İş,Antalya

3-Yılmaz Kuran.....Tes-İş,Antalya

4-Osman Karamık.....Tes-İş,Antalya

5-Şeref Ocakçı.....Tek Gıda-İş,Antalya

6-Musa Tıglı.....Tek Gıda-İs,Antalya

7-Mehmet Yüksel.....Köyse-İş,Antalya

8-Selçuk Ay.....Köyse-İş,Antalya

9-Mehmet Uysal.....Yol-İş,Antalya

10-Atilla Küçükünal.....Yol-İş,Antalya

11-M.Necat Yapıcı.....Yol-İş,Antalya

12-Fikri Gökkaya.....Teksif Başkanı,Antalya

13-Teksif Genel Sekreteri,Antalya

TÜRK-İŞ GENEL SEKRETERİ
M.SADIK ŞİDE'nin
AÇIŞ KONUŞMASI

"Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu ile Asya-Amerika Hür Çalışma Enstitüsü'nün ortaklaşa düzenledikleri "Kooperatifçilik" seminerine hoş geldiniz.

Türk-İş Genel Başkanı sayın Halil Tunç'un son anda acil bir durumdan dolayı bizimle beraber olmaması nedeni ile, duyduğu üzüntüyü de burada belirtmek isterim.

Sendikalar ile kooperatiflerin, ekonomik bakımdan güçsüz kişiler tarafından kurulmaları ve geliştirilmeleri, her iki hareketi de aynı amaçlı toplumsal birer akım haline getirmiştir.

19'uncu yüzyılın başlarında İngiltere'nin sanayi devrimini gerçekleştirmesi ile kooperatifçilik ve sendikacılık hareketi bu ülkede doğmuş ve gelişmiştir. Yine, dünyada ilk kooperatif 1844 yılında, 28 fabrika işçisi tarafından İngiltere'de kurulmuştur. Batı Avrupa ülkelerinin ekonomik yapılarının elverişli bulunması, sendikaların ve kooperatiflerin rahatlıkla ve aynı ortamda gelişmelerini sağlamıştır.

Ülkemizde ise, üzülerek belirtmek gerekir ki, sendikalar ile kooperatifler arasında çok uzun süre belirgin bir ilişki kurulamamıştır. Ülkemizin ekonomik yapısı gereği, kooperatifler tarımsal bölgelerde, sendikalar ise endüstri merkezlerinde kurulabilme olanaklarına sahip olduklarından, yakın bir döneme kadar sendikalar ile kooperatifler arasında, konut kooperatifçiliği dışında etkili bir yakınlaşma olmamıştır. Bununla beraber, her iki hareketin de Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısı içinde ağırlıkları ve etkinlikleri inkâr edilemeyecek bir düzeye gelmiştir.

Türk-İş olarak, yeni hükümetin kooperatifçilikle ilgili çalışmalarını dikkatle izliyoruz. Kooperatifçilik çalışmalarının tek bir Bakanlıkta toplanması ve Kooperatifler Bankası kurulması yoluna gidilmesini de yerinde görüyoruz. Böylelikle, Türk kooperatifçiliği, aracı, tefeci ve vurguncuların hücumlarından ve engellemelerinden büyük ölçüde kurtarılacak, halk tarafından daha çok güvenilir bir müessese olacaktır.

1973 yıl sonu itibariyle Türkiye'de 19432 kooperatif ve bunlara bağlı 3 milyon 775 bin ortak bulunmaktadır. Bunlar içinde işçiler tarafından kurulan yapı kooperatiflerinin sayısı 7588, ortak sayısı da 336 bindir. Ancak, ülkemizde kooperatiflerin pek çoklarının üst örgütlerini henüz kuramamış bulunmaları nedeni ile, bunlar hakkında sağlıklı bilgiler toplamak mümkün olamamaktadır.

./..

Bugün özellikle, yapı kooperatifleri mevzuatındaki boşluklardan yararlanan bazı çıkarcı kişiler tarafından işçimizin kooperatifçilik bilinci büyük bir istismar aracı olarak kullanılmaktadır. Sendikalarımızın aracılığı ile girişilen yapı kooperatifleri uygulamasında ise, sendika adının geçmesi işçiler tarafından bir güven kaynağı olarak kabul edilmektedir. İşçinin bu güveninden yararlanarak, hareketi geliştirmemiz ve çok amaçlı işçi kooperatifleri kurulması yoluna gitmemiz için hiçbir engel bulunmamaktadır. Kişisel girişimler yerine, tüm sendikalarımızın katılacağı ortak ve merkezi kooperatifler ile, hizmeti daha ucuza maledeceğimiz ve daha geniş işçi kitlesine ulaştırabileceğimiz kanısındayım. Bu konuda Türk-İş ısrarlı ve kararlıdır.

Bildiğiniz gibi, kısa adı AAFLI olan, Asya-Amerika Hür Çalışma Enstitüsü ile Türk-İş arasında bir teknik yardım anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmanın bir maddesi de, işçi kooperatiflerinin kurulması ve geliştirilmesine ait bulunmaktadır.

Hükümetin kooperatifçilik çalışmalarına ağırlık vermesi, uygulamada bu maddeye öncelik tanımamıza vesile olmuştur.

Bu seminerde sunulacak tebliğler ve sendikalarımızın yetkili kişilerinin katılacakları tartışmalar ile, bu konuda yapılabilecek çalışmaların neler olacağı ortaya çıkacak, ayrıca bu seminer, Türk-İş'in Kooperatifçilik politikasının berraklık kazanması ve kamuoyuna duyurulması açısından da yararlı olacaktır.

Sizleri, bu çok önemli seminere ilgi duyup katıldığınız için yürekten kutlar, seminerin Türk İşçi Hareketine yararlı olmasını diler, saygılar sunarım."

AAFLI (Asya-Amerika Hür Çalışma Enstitüsü) TEMSİLCİSİ Mr. BOGGS'UN KONUŞMASI

Sayın Başkan, Muhterem Delegeler ve Arkadaşlar:

Türkiye'ye ilk defa 1972 Kasım ayında geldim ve o zamandan beri ülkenizde, kendi ülkemdekinden daha fazla zaman geçirmiş bulunuyorum. Asya-Amerika Hür Çalışma Teşkilâtında, veya daha çok bilinen ismiyle AAFLI'de, esas görevim Türk-İş ve AAFLI arasındaki on maddelik anlaşma programının Türkiye'deki ilk adımı olan, Türk-İş'de bir araştırma bölümünün geliştirilmesine hazırlık olarak, araştırma teknisyenleri için tertiplediğimiz programıydı. Sonra araştırma teknisyenleri için ikinci bir program düzenlemek üzere geri döndüm. Daha sonra AAFLI, uluslararası ilişkiler ve araştırma bölümünün geliştirilmesinde teknik yardım sağlamak için Türkiye'ye dönmemi bir daha istedi. Bildiğiniz gibi bu ofis bugün gerçekleşmiştir ve Türk-İş üyelerine, gerek uluslararası sendikacılık sahasında gerekse araştırmada hizmet etmeye hazırdır.

Geçen Kasım ayında uluslararası ilişkiler ve araştırma bölümünün gelişmesine yardım etmek üzere gelişimden birkaç gün evvel, başbakan ve bakanlar kurulunun Türk-İş - AAFLI programının on maddesinin hepsini oy birliğiyle kabul ettiklerinin haberi Türk-İş'den, Washington'da AAFLI ye ulaştı. Başlangıçta, araştırma ve uluslararası ilişkiler alanındaki iki tanesi kabul edilmişti. Geçen yıl Aralık ayı başında AAFLI genel direktörü Morris Paladino, Türk-İş'in talebi üzerine Türkiye'ye geldi ve AAFLI'nin geriye kalan sekiz konunun geliştirilmesindeki yardımının öncelikle kooperatiflerden başlamasını kabul etti. Bu anlaşmanın sonucu olarak da bu seminer-konferans düzenlendi.

Ben emekli bir insanım, daha doğrusu AAFLI'nin Güney Amerika teşkilâtında yıllarca çalıştıktan sonra, altmışbeş yaşında emekliye ayrıldım. Kardeş Paladino'nun ricası üzerine Türk-İş'in tüm program anlaşmasının geliştirilmesine yardım etmek üzere buradaki işi kabul ederek emeklilikten vazgeçtim. Bu fırsatın Türkiye'de bana, sizinle, sendikacı arkadaşlarımla, çok memnuniyet verici olan ilişkilerimizin devam etmesine vesile olacağına inanıyorum. 1961 yılında ilk defa hür, demokratik bir işçi hareketinin lehinde kanunlara kavuşmanızdan bu yana, sendikacılık hareketinizin elde ettiği şaşırtıcı gelişmeye büyük hayranlık duyuyorum.

./..

AAFDI (Asya-Amerika Halkı Dostluğu Derneği) BAŞKANLIĞI

Nr. BOSGELUM KONUŞMASI

Sayın Başkan, Muhterem Delegeler ve Arkadaşlar:

Türkiye'ye ilk defa 1972 Kasım ayında gelişim ve o zamandan beri ülkemizde, hatta Hükumetlerden daha fazla zaman geçirmiş bulunuyorum. Asya-Amerika Halkı Dostluğu Derneği'ne aza olan çok eskiden lamiyle AAFDI'de, esas görevim Türk-İş ve AAFDI arasındaki on maddelik anlaşma programının Türkiye'deki ilk adımı olan, Türk-İş'de bir araştırma bürosunun kuruluşuna hazırlık olarak, araştırma teknikyenleri yetiştirmek hususlarda yardımcıydı. Sonra araştırma uzmanlarımızı yetiştirmek üzere dünyanın çeşitli yerlerine gönderdim. Daha sonra AFDI, kuruluşunun ilişkiler ve araştırma bölümünün geliştirilmesinde ilkin yardımcı olmak üzere Türkiye'ye dönmek ve bu yardımı sürdürmek yeniden Türk-İş'e ve üyelerine, yeniden ulusların ve sendikacılık anlayışında gerekse araştırmada ilerlemeye imkan hazırlar.

Geçen Kasım ayında ulusların ilişkiler ve araştırma bölümünün geliştirilmesine yardım edmek üzere yeniden Türkiye'ye geldim ve şimdiki bulunduğum kurulumun Türk-İş ve AFDI programının ve yardımlarının bir birliğiyle kabul etmekte olduğumu bildiren, Mayıs'ta Türk-İş'den AAFDI'ye ulaştı. Şöyle ki, araştırma ve uluslararası ilişkiler alanındaki ilk temel kabul edilmiş bir proje ve yardım bugün AFDI tarafından Türkiye'ye yeni bir dünyaya Merkez Bulduğumu, Türk-İş'i ve Türkiye'nin Türk-İş ve AAFDI'nın ortaklarına sağlık kurumu gibi birlikte çalışmaya yönelmiş modelinde kooperatif yardım bağlamlarını ve bu anlayışımı ülkeye de bu yardımı sürdürmek üzere geldim.

Son ayda ülkemizi inceledim, Türk-İş'den AAFDI'ye bu yardımlarda bulunmuş gibi yardımcı olmak, ultimatomu yürütmüş olduğum. Kurulu'nun ulusal ilişkiler ve araştırma bölümünün geliştirilmesine yardım yeniden yardım edmek üzere kurulmuş olduğumu yardımcılarımın ve çalışmalarımın Türkiye'de ve ... arasında yarımlık. Ayrıca mümkün olan ilişkilerdeki ... ve yardımlarımın ... yürüyor. AFDI yürüdü ... bir ... ve ... ve ... ve

Bazı şahsi işlerimi tamamlamak ve en az iki senelik bir süre için eşimi, dünya sulhu ve demokratik ilkelere olan bağlılığı, misafirperver insanlarından ötürü sevdiğim ve saygı duyduğum, büyük ülkenize getirmek için birkaç haftaya kadar Birleşmiş Devletlere dönmüş olacağım.

Bu seminer-konferansla ilgili elinize geçen bilgilerden de anlaşılacağı üzere, tartışmalarımızda üzerinde özellikle durmayı tasarladığımız üç alan vardır:

1) Kooperatifler kurma yolu ile üyelerinizin elde edebilecekleri çıkarlar üzerinde bir çalışma ve tartışma,

2) En faydalı olacağına inandığınız kooperatif çeşitleri ve üyeleriniz arasında kooperatif teşekkülünü ne dereceye kadar desteklemeye hazır olduğunuzu belirten kanaatlarınız. Burada, AAFLI'nin büyük sermayeyi gerektiren konut kooperatiflerine katılacak ölçüde mali yönden hazırlıklı olmadığını ve herşeyden önce bir teknik yardım teşkilâtı olduğumuzu bilhassa belirtmek istiyorum. Diğer tip kooperatiflerin geliştirilmesinde işbirliği yapmak üzere ise hazırlıklıyız.

3) Kooperatiflerin teşkilâtlanması ve gerekli eğitim ile uğraşacak olan teknisyenlerin yararlanacakları anahatların tayini ve bir koordinasyon komitesinin kurulması

AAFLI, seminerleri, sadece seminer yapmış olmak için düzenleyen bir kuruluş değildir. Seminerler, sadece özel bir amaca ulaşmak için yapıldıkları takdirde anlam taşırlar. Türk-İş ve AAFLI'nin bu defaki amacı, Türk-İş'e bağlı teşkilât üyeleri arasında kooperatiflerin teşkilâtlanmasını hazırlamaktır.Bunun için, bu seminer-konferans bir faaliyet programının başlangıcı olarak düşünülmüştür. Sendika başkan ve yöneticileri çok meşgul olduklarından, kısa tutulmuştur. Amacımıza ulaşmak için sıkışık vaktinizin gereğinden fazlasını almak istemiyoruz.

./..

Para que el desarrollo económico pueda ser lo más equilibrado posible, es necesario que los países menos desarrollados puedan beneficiarse de los progresos técnicos y científicos que se logren en los demás países.

Es conveniente que los países desarrollados ayuden a los países menos desarrollados en la medida de sus posibilidades, mediante la transferencia de capitales y de técnicas.

Conforme al derecho internacional, los países tienen el soberano derecho de disponer de sus recursos naturales.

El fomento económico y social de los países menos desarrollados requiere la cooperación internacional, que debe estar basada en la igualdad y en el respeto mutuo de la soberanía y de los derechos de los países.

Los países industriales deben prestar la cooperación técnica y financiera que sea necesaria para el desarrollo económico y social de los países menos desarrollados, de acuerdo con sus planes y prioridades, y sin condiciones que afecten su soberanía.

Los países industriales deben también ayudar a los países menos desarrollados a obtener los beneficios que les sean necesarios de los mercados internacionales de capitales

Müzakereleriniz sonucunda kesin kararlara varacağınızdan ve üyelerinizin menfaatine uygun kooperatiflerin teşkilâtlanması ile sonuçlanacak bir faaliyet programı geliştireceğinizden eminiz.

Sözlerime son verirken, kendim ve teşkilâtım AAFLI, ayrıca Amerika'daki bağlı olduğumuz ana teşkilâtımız AFL-CIO adına en içten, kardeşçe selamlarımı sunar ve barış, ekonomik adalet ve hürriyet mücadelesinde süregelen dayanışmamızın devamını temenni ederim.

REMARKS OF EMANUEL BOGGS TO

TURK-IS - AAFLI COOPERATIVE SEMINAR,

Mr. Chairman, Delegates, Friends:

I came to Turkey for the first time in November, 1972, and since that time I have spent more time in your country than in mine. My original assignment in Turkey with the Asian-American Free Labor Institute, or AAFLI, as it is better known, was a program for training research teachnicians, in preparation for the development of a Research Department for Turk-Is, the first project in a series contained in a ten-point program agreement between Turk-Is and AAFLI. I then returned to conduct a second training program for research technicians. Then I was asked by AAFLI to return to provide technical assistance in the development of an International Affairs and Research Department. As you know, that department is now a reality, and is prepared to provide services in both the international field and research for Turk-Is affiliates.

A few days prior to my return last November to assist in the development of the International Affairs and Research Department, AAFLI received word in Washington from Turk-Is that the Prime Minister and the Council of Ministers had unanimously approved all ten points of the Turk-Is - AAFLI program. Originally they had approved only two - Research and International Affairs. AAFLI Executive Director Morris Paladino came to Ankara in early December last year, and at the request of Turk-Is, agreed that AAFLI would begin it assistance in developing the remaining eight areas, with cooperatives as the first priority. As a result of that agreement, this seminar-conference was organized.

I retired, or to be more accurate, I was retired at the tender age of 65, by the Latin-American counterpart of AAFLI, after having worked in South America for several years. At the request of Brother Paladino I came out of retirement to accept an assignment here to aid in the development of the entire Turk-Is - AAFLI program. I look forward to this opportunity to continue what has been a very pleasant relationship with you, my fellow trade unionists here in Turkey. I have the greatest admiration for the amazing progress you have made since 1961, when you for the first time had laws favorable to the development of a free, democratic labor movement.

./..

I will be returning to the United States in a few weeks to terminate a few personal matters, and bring my wife for a period of at least two years in your great country, which I have come to enjoy and respect, for its wonderfully hospitable people, and its devotion to democratic ideals, and world peace.

As information which you have received regarding this seminar-conference indicates, there are three areas on which we plan to concentrate during our deliberations here:

1) A study and discussion of the benefits your members may derive from forming cooperatives,

2) Expressinns from you, indicating the extent to which you are prepared to support the formation of cooperatives among your members, and the types of cooperatives you believe would be most beneficial. I must emphasize that AAFLI is not financially prepared to become involved in housing cooperatives, which require very substantial capital, since we are primarily a technical assistance organization. We are prepared to cooperate in the development of other types of cooperatives.

3) The establishment of a coordinating committee, and to set forth guidelines for the benefit of technicians who will be dealing with the necessary education and organization of cooperatives.

AAFLI is not an organization that conducts seminars for the sake of of conducting seminars. They have meaning only if they are a means to attain a specific objective. The objective in this particular occasion is to prepare for the organization of cooperatives among the members of Turk-Is affiliates. Therefore this seminar-conference is intended to be the beginning of an action program. It is brief, because union presidents and executive officers are very busy people. We do not wish to take more of your time than is necessary to accomplish the objective.

We are confident that the termination of your deliberation here will result in definite decisions, and a plan of action which will result in the organization of cooperatives for the benefit of your members.

./..

I will be returning to the United States in a few weeks to resume a few personal matters and bring my wife for a period of at least two years in your great country. While I have come to enjoy and respect, for the wonderfully hospitable people, and the diversity, or dominant ideals, and world peace.

An information which you have described regarding the conference facilities, there are three areas on which we plan to concentrate during our facilitation there

1) A study and elaboration of the benefits your members may derive from forming cooperatives.

2) Conversations then you, indicating the extent to which you are prepared to support the formation of cooperatives among your members, and the means by cooperatives, our facilitator would be most appreciate. I hope that ALPCU is and financially prepared to become involved in training cooperatives which require very substantial capital, since we are embarking a technical assistance organization. We are prepared to cooperate in the establishment of other types of cooperatives.

3) The establishment of a coordinating committee, and to set forth specific ideas for the benefit of technicians who will be dealing with the necessary education and promotion of cooperatives.

ALPCU is not an association that endorses problems for the sake of of problem-like problems. They have meaning only if they are a means to attain a specific objective. The objective in this particular conference is to prepare for the promotion of cooperatives among the members of family affiliates. Therefore this conference-seminar is intended to be the beginning of an action process. It is hoped, however, which personnel and executive officers are very busy people. We do not wish to take more of your time than is necessary to accomplish the objective.

We are confident that the participation of your delegation here will result in definite decisions, and a plan of action which will result in the promotion of cooperatives for the benefit of your members.

...

In closing, may I express to you in behalf of myself and my organization, AAFLI, and our parent organization in the United States, the AFL-CIO, most cordial fraternal greetings, and an expression of continuing solidarity in our common struggle for peace, freedom, and economic justice.

SEMİNERE GÖNDERİLEN MESAJLAR

Sayın Halil Tunç
Türk-İş Genel Başkanı
ANKARA

Konfederasyonunuzun Asya-Amerika Hür Çalışma Enstitüsü ile birlikte Side'de düzenlediği kooperatifçilikle ilgili seminer için çağrınıza teşekkür ederim. Yoğun işlerim nedeniyle gelemediğime üzgünüm.

Halkın kalkınmasında, sosyal adaletin yaygınlaşmasında ve demokrasinin daha çok gerçeklik kazanmasında büyük etken olduğuna inandığımız kooperatifçiliği ülkemizde güçlendirmek, Hükümetimizin başlıca amaçlarından biridir. Kooperatifçilik alanında yeni atılımlar yapmağa hazırlandığımız bir dönemde düzenlediğiniz bu seminerin bize ışık tutacağına inanıyorum.

Size ve Seminere katılan değerli konuşmacılara ve konuklara başarılar dilerim. Saygılar sunarım.

Bülent Ecevit
Başbakan

Sayın Halil Tunç
Türk-İş Genel Başkanı
Sosyal Sigortalar Kurumu Şubesi
SİDE

Katılmayı çok arzuladığım Seminerinizde Ankara'daki yoğun çalışmalar nedeniyle bulunamadığım için üzgünüm. Düzenlenen seminerin kooperatifçiliğin ve halk sektörünün gelişmesine büyük katkısı olacağına inanarak çalışmalarınızda başarılar dilerim. Saygılar sunarım.

Önder Sav
Çalışma Bakanı

XXXXXXXXXXXX

Sayın Halil Tunç
Türk-İş Genel Başkanı
Kooperatifçilik Semineri
Sosyal Sigortalar Kurumu
Sağlık Sandığı Tesisleri
Side-ANTALYA

Konfederasyonunuzca tertiplenen Kooperatifçilik Semineri-ne evvelce programlanan çalışmalarım nedeniyle katılamadığım için üzgünüm. Güçlü halk sektörünün yaratılmasında ve ekonomik atılımlarımızın gerçekleştirilmesinde temel olan Türk Kooperatifçilik Hareketine önemli katkıları olmasını diler, toplantıya katılan tüm arkadaşlarıma saygılarımı sunarım.

Mustafa Ok
Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanı

B İ R İ N C İ T E B L İ Ğ

Konu

TÜRK KOOPERATİFÇİLİĞİNİN GENEL DURUMU
ve
SORUNLARI

Konuşmacı

Prof. Dr. Ziya Gökalp MÜLAYİM
Samsun Senatörü

Oturum Başkanı

M. Sadık Şide
Türk-İş Genel Sekreteri

TÜRK KOOPERATİFÇİLİĞİNİN GENEL DUR'-
ve
SORUNLARI

1. KOOPERATİF NEDİR?

Konuşmama, kooperatif deyince ne kasdediyorum, onu belirtmekle başlıyacağım. Zira, ülkemizde kooperatif deyimi her zaman aynı anlamda kullanılmamaktadır.

Kooperatif, fertlerin, tek başlarına yapamıyacakları veya müştereken yapmalarında yarar bulunan işleri en iyi şekilde ve maliyet fiyatına yapmak üzere dayanışma suretiyle iktisadi güçlerini bir araya getirmeleridir.

Kooperatif, spekülatif kapitalist sektöre karşı fertleri birleştirerek ekonomik yönden onların müdafaasını sağlamakla beraber, ortaklarının özel mülklerini ve işletme bütünlüklerini massetmemekte, aksine, onları müşterek bir iktisadi amaç uğruna birleştirmek suretiyle, onların ekonomik bağımsızlıklarını ve hürriyetlerini arttırmaktadır.

2. TÜRK KOOPERATİFÇİLİĞİNİN GENEL DURUMU

Türkiye'de kooperatifçiliğin tarihçesi Mithat Paşa'nın Memleket Sandıkları denemesi dolayısiyle 1863 yılına kadar gider.

Fakat bugünkü anlamıyle kooperatifçilik esas itibariyle Cumhuriyet döneminde başlamıştır.

Cumhuriyet döneminde, büyük Atatürk'ün "Muhakkak surette birleşmede kuvvet vardır. Kooperatif yapmak, maddi ve manevi kuvvetleri, zekâ ve maharetleri birleştirmektir." diye belirttiği inançtan alınan heyecan ve cesaretle kooperatifçilik hareketi gelişmeğe başlamış ve bütün yurtta yayılmıştır.

Bu konuda çıkarılmış kanun ve tüzükler de bu gelişme ve yayılmayı düzene sokmuştur. Özellikle 1935 yılında yürürlüğe giren 2834 ve 2836 sayılı kanunlarla, tarım satış kooperatifleri ve birlikleri ile Tarım Kredi Kooperatifleri kurulmuş ve hızla çoğalıp gelişmiştir.

./..

TÜRK KOOPERATİFÇİLİĞİNİN GENEL DURUMU -

ve

SORUNLARI

1. KOOPERATİF NEDİR?

Konuşmama, Kooperatif deyimine neyi kastettiğimi belirtmekle başlıyacağım. Zira, ülkemizde kooperatif deyimi her zaman aynı anlamda kullanılmamaktadır.

Kooperatif, fertlerin, tek başlarına yapamıyacakları veya müştereken yapmalarında yarar bulunan işleri en iyi şekilde ve maliyet fiyatına yapmak üzere devamlı surette iktisadi güçlerini bir araya getirmeleridir.

Kooperatif, spekülatif kapitalist sektöre karşı fertleri birleştirerek ekonomik yönden onların müdafaasını sağlamakla beraber, ortaklarının özel mülkiyetini ve işletme bütünlüklerini muhafaza ederek, aksine, onları müşterek bir iktisadi amaç uğruna birleştirmek suretiyle, onların ekonomik bağımsızlıklarını ve hürriyetlerini arttırmaktadır.

2. TÜRK KOOPERATİFÇİLİĞİNİN GENEL DURUMU

Türkiye'de kooperatifçiliğin tarihçesi Mithat Paşa'nın Memleket Sandıkları denemesi dolayısıyla 1863 yılına kadar gider.

Fakat bugünkü anlamıyla kooperatifçilik esas itibariyle Cumhuriyet döneminde başlamıştır.

Cumhuriyet döneminde, büyük Atatürk'ün "Müşterek surette birleşmede kuvvet vardır. Kooperatif yapmak, maddi ve manevi kuvvetleri, sa'yi ve maharetleri birleştirmektir." diye belirttiği inançtan alınan heyecan ve cesaretle kooperatifçilik hareketi gelişmeğe başlamış ve bütün yurtta yayılmıştır.

Bu konuda çıkarılmış kanun ve tüzükler de bu gelişme ve yayılmayı düzene sokmuştur. Özellikle 1935 yılında yürürlüğe giren 2834 ve 2836 sayılı Kanunlarla, tarım satış kooperatifleri ve birlikleri ile Tarım Kredi Kooperatifleri kurulmuş ve hızla gelişmeğe geçmiştir.

../.

Ülkemizde, ekonomik ve sosyal yapının gereği olarak en fazla kurulan kooperatifler kooperatifler tarım satış, tarım kredi, pancar ekicileri, küçük sanat, esnaf kefalet, tüketim, yapı ve köy kalkınma kooperatifleri olmuştur.

Anayasamızın teminatı altında (Anayasa Md. 51, "Devlet, Kooperatifçiliğin gelişmesini sağlıyacak tedbirleri alır."), özel mülkiyet anlayışı ile gelişmekte olan kooperatifçiliğimiz, bir taraftan halkın gönüllü katkılarını yurt kalkınması için bir araya getirirken diğer taraftan millî gelirin adil olarak kişiler arasında bölüşülmesine büyük ölçüde yardımcı olmaktadır. Ülkemizde bugün 4 milyona yakın ortağı ile 20 bin civarında kooperatifin varlığı da kooperatifçiliğimizin gelişmesini açıkça göstermektedir.

1969 tarih ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ile diğer özel kanunlara göre kurulmuş ve kurulacak kooperatifleri, tarım ve tarım dışı olmak üzere 2 ana grupta toplamak mümkündür.

1. <u>Grup: Tarımsal Amaçlı Kooperatifler</u>
   Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri
   Tarım Kredi Kooperatifleri
   Köy Kalkınma Kooperatifleri
   Orman Köylerini Kalkındırma Kooperatifleri
   Hayvancılık Kooperatifleri
   Çay Üreticileri Kooperatifleri
   Meyve ve sebze istihsal ve satış Kooperatifleri
   Balıkçılık Kooperatifleri ve Birlikleri
   Arıcılık Kooperatifleri
   Pancar ekicileri üretim Kooperatifleri
   Süt ve mamülleri Kooperatifleri

2. <u>Grup: Tarım Dışı Kooperatifler</u>
   Tüketim Kooperatifleri
   Esnaf ve sanatkârlar kefalet Kooperatifleri
   Küçük sanayi sitesi Kooperatifleri
   Temin ve tevzi Kooperatifleri
   Yardımlaşma Kooperatifleri
   Yapı Kooperatifleri
   Küçük sanat Kooperatifleri
   Sigorta Kooperatifleri
   Eğitim Kooperatifleri

./..

Ülkemizde ekonomik ve sosyal yapının pek çok alanda olduğu gibi kooperatiflerin kooperatiflerin tarım sektörü, tarım kredi, pamuk ekicileri, bitkisel sanayi, esnaf kefaleti, tüketim, yapı ve köy kalkınma kooperatifleri olmuştur.

Anayasamızın temel hükümlerinden (Anayasa Md. 51, "Devlet, Kooperatifçiliğin yaygınlaşmasını sağlayacak tedbirleri alır."), kendi mülkiyetinin sahibi olan çiftçinin kooperatifçilik yoluyla, bir tarım birliği çatısı altında kalkınmasını yani kalkınmasını ancak bu şekilde gerçekleştirmesini sağlamak üzere ülkemizde 4 milyona yakın ortağı ile 20'den çok çeşitli kooperatifin varlığı da kooperatifçiliğimizin nelerden olduğunu gösterebilir.

1960'ların ve 1980'li sayılı Kooperatifler Kanunu ile ilgili bazı kanuna dönüşümüne ve kanunun kooperatifçilik yaşamımıza katkısı ile ilgili olarak Sayın Bakanımızın bilgilerinize sunulmuştur.

1. Türkiye Kooperatifçilik Kanunu
   - Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri
   - Tarım Kredi Kooperatifleri
   - Köy Kalkınma Kooperatifleri
   - Tarım Satış Kalkınma Kooperatifleri
   - Hayvancılık Kooperatifleri
   - Su Ürünleri Kooperatifleri
   - Meyve ve sebze tarımı ve satışı Kooperatifleri
   - Balıkçılık Kooperatifleri ve Birlikleri
   - Arıcılık Kooperatifleri
   - Pamuk ekicileri Kooperatifleri
   - Çay ve yemlik bitkiler Kooperatifleri

2. Konut Kooperatifleri
   - Konut Kooperatifleri
   - Konut ve yapı Kooperatifleri
   - Kiralama Kooperatifleri
   - Kooperatif Birliği
   - Bilim Kurulu Kooperatifleri
   - Sağlık Kooperatifleri
   - Kişi İçin Kooperatifler

Görüldüğü üzere, ülkemizde çok çeşitli kooperatifler mevcut bulunmaktadır. Bunlara yakında toprak reformu kooperatifleri eklenecektir.

En son istatistiklere (1973) göre, ülkemizde mevcut kooperatiflerin miktarı aşağıda gösterilmiştir:

1973 Sonu

Kooperatif adı	Kooperatif Sayısı	Ortak Sayısı	Birlik Sayısı
Tarım Kredi	2045	1.310.000	-
Tarım satış	653	241.000	31
Köy kalkınma	4514	745.000	32
Yapı Kooperatifi	7588	336.000	-
Orman ürünleri	375	27.100	-
Pancar üretimi	20	440.600	1
Çay istihsal	73	35.500	5
Topraksu	1106	61.400	-
Esnaf kefalet	539	262.000	20
Küçük sanat	567	160.400	-
Motorlu taşıyıcılar	253	12.150	3
Balıkçılık	171	18.350	3
Temin tevzi	79	3.800	-
Tüketim ve yardımlaşma	983	76.500	-
Eğitim ve yayın	12	3.365	-
Sigorta	1	1.430	-
Hayvancılık	226	13.650	-
Meyve, sebze istihsal ve satış	217	26.750	1
Süt ve mamülleri	8	520	-
Arıcılık	2	81	-
	19.432	3.775.596	

Kaynak: Türk Kooperatifçilik Kurumu Yıllık Raporu 1973

./..

Gönüllüler Derneği, ülkemizde çok çeşitli kooperatifler mevcut bulunmaktadır. Bunlara yukarıda zikredilen tüketim kooperatifleri ilâvesinde.

Bu ana kooperatifleri (1977) yılı, ülkemizde mevcut kooperatifleri için ülkenin ekonomik gücünü gösterir:

1977 Yılı

Kooperatif adı	Kooperatif Sayısı	Ortak Sayısı	Resmî Ortak
Toprak Mahsulleri	2045	1.310.000	-
Satın Alma	695	243.000	[illegible]
Köy Kalkınma	4519	745.000	[illegible]
Yapı Kooperatifleri	[illegible]	216.000	-
Orman Ürünleri	375	27.100	-
Tarım Ürünleri	70	440.500	1
Çay Sanayii	13	55.500	5
Tüketim	1106	81.400	-
Ticaret Kredileri	535	285.000	20
Küçük Sanat	517	160.400	-
Motorlu Taşıyıcılar	233	12.150	3
Balıkçılık	132	15.150	3
Çevre Tesisi	70	1.800	-
Tüketim ve Pazarlama	925	76.500	-
Eğitim ve Yapım	12	3.165	-
Sigorta	1	1.450	-
Hayvancılık	324	13.550	-
Meyve, sebze üretimi ve satışı	317	56.750	1
Süt ve mamulleri	8	520	-
Arıcılık	2	82	-
	19.457	3.775.594	

Kaynak: Türk Kooperatifçilik Kurumu Yıllık Raporu 1975

Görüldüğü üzere, ülkemizde kooperatifler adedi bakımdan büyük gelişme göstermişlerdir. Fakat buna rağmen, kooperatifçilikten beklenilen amaçlar henüz gerçekleşem(- --

Gerek tarım kooperatifleri, gerekse tarım dışı kooperatifler, üretici ve tüketiciye kooperatifçiliğin bütün faydalarını ulaştıramamışlardır. Özellikle aracılık ve tefecilikle mücadelede, iç ve dış ticarette ve sanayileşmede kooperatiflerin yeterince etkili olamadıkları görülmektedir.

Bunun içindir ki, son hükümet programında kooperatifçilik geniş bir şekilde yer almış bulunmaktadır.

Kooperatifçilikle ilgili olarak Ecevit Hükümeti Programında aynen şöyle denilmektedir:

"Tarımsal üretimin arttırılmasında, tarım ürünlerinin iç ve dış pazarlamasında ve tarım araç ve gereçlerinin ithal ve dağıtımında kooperatifler ve üst kuruluşları daha etkili duruma getirilecektir".

"Orman köylülerinin güçlü kooperatiflerde birleşmeleri ve bu kooperatiflerle orman işçileri sendikalarının orman yönetim ve gözetimine etkili olarak katılmaları sağlanacaktır".

Hükümet, kamu ve özel sektörler yanında üçüncü bir sektör olarak düşündüğü Halk Sektörü içinde de kooperatifçiliğe geniş yer vermektedir.

Nitekim, Başbakan Ecevit bir gazeteye özel demecinde Halk Sektörünün, "Kooperatifler, sosyal güvenlik kurumları sosyal yardımlaşma kurumları, vakıflar, dernekler, başka halk ortaklıkları, yurt dışındaki işçilerimizin kendi başlarına veya buradaki hemşehrilerimizle birlikte kuracakları ortaklıklar, sendikaların yapacakları yatırımlar"dan oluşacağını belirtmiştir.

Görüldüğü üzere, Hükümet, ekonomik kalkınmada, halk sektörünün oluşmasında kooperatifçilikten etkili bir araç olarak yararlanmayı düşünmektedir. Kooperatiflerden etkili bir araç olarak yararlanma düşünülürken, bu kooperatiflerin şimdiye kadar niçin etkili olamadıkları konusu üzerinde de durmak gerekecektir.

./..

Gerçekten ülkemiz kooperatifler alanı bakımından büyük gelişme göstermişlerdir. Daha bunu sağlamak, kooperatiflerden beklenilen amaçlar hemen gerçekleşmez.

Gerek varım kooperatifçilik, gerekse tarım dışı kooperatifler, bireysel ve ülkeleriye kooperatifçilik gibi bütün faydalarını ulaşmamışlardır. Özellikle ekonomik ve teknolojik müdahelede, iş ve dış ticarette ve sanayileşmede kooperatiflerin yeterince etkili olamadıkları görülmektedir.

Kısaca izahatı ki, son hükümet programında kooperatifçilik konusu şöyle yer almış bulunmaktadır.

Kooperatifçilikle ilgili olarak Devlet Hükümeti Programında aynen şöyle denilmektedir:

"Tarımsal üretimin artırılmasında, tarım ürünlerinin iç ve dış pazarlamasında ve tarım arz ve gereçlerinin ithal ve ihracatında kooperatifler ve üst kuruluşlar daha etkili duruma getirileceklir".

"Orman köylülerinin çağlı kooperatiflerde bilgilendirilmesi ve bu kooperatifler orman içilerini sanayileşmenin ormanlarda yürütülmesi olarak kırsalmaları sağlamaktır".

Hükümet, kamu ve özel sektörler yanında ücretli ücretli çalışanlar ve bağımsız çalışanlar gibi kooperatifçilikte gerçekleşmesi yer almaktadır.

Nitekim, Başbakan Demirel bir açıklama da şöyle demiştir, "Kooperatifler sosyal güvenlik kurumları olarak yeniden ele alınacak, vergiler, ödemeler, başka bütün vergilerden muaf tutulacak, tüketim kredi birliklerinin kredi bulma yolu açılacak, birliklerin kurucularına ortaklar, sendikalara yardımlar yapılacak, "İşçi ortaklarına hizmet edecek".

Gerçekten Demirel, Hükümet, ekonomik kalkınma, halk sağlığına olumsuzluk kooperatifçilikten etkili bir şekilde yararlanmaktadır. Kooperatiflerden ancak bir ülke yararlanarak ülkeyi kurtarmak. Ço kooperatifçilik gücüyle kalan ülke ancak kalmıştır kurtarabilecektir.

3. TÜRK KOOPERATİFÇİLİĞİNİN TEMEL SORUNLARI

Yıllardanberi yaptığımız incelemelere göre, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişmesinde kooperatiflerin gerektiği şekilde etkili olamamalarının asıl nedeni, kooperatifçiliğin sermaye ve kredi, üst örgütlenme, mevzuat ve eğitim olarak niteliyebileceğimiz temel sorunlarının şimdiye kadar çözülememiş olmasıdır. Ancak bu sorunlar çözülürse, kooperatifçilikten yurt çapında beklenilen yararlar sağlanabilecektir.

Bu bakımdan, şimdi bu sorunları teker teker ele alalım ve herbir sorunun çözümü için neler yapılması gerektiğini görelim:

1. Sermaye ve Kredi Sorunu

Türkiye'de kooperatiflerin gerek kendi sermayeleri, gerekse kredi olanakları yetersizdir. Kooperatiflere kredi açılma şartlarının ağırlığı nedeniyle, bazı durumlarda, kooperatiflere ayrılan yetersiz krediler bile, kooperatiflere intikal ettirilememektedir. Diğer taraftan, verilen kredilerin faizleri de, kooperatiflerin başarılarını engelliyecek derecede yüksektir.

Halbuki, halk sektörü içerisinde en önemli yeri işgal eden kooperatiflerin rekabet yaptıkları aracı ve tefeciler kadar ve hatta yapacakları tesisler dolayısiyle onlardan daha fazla sermaye ve krediye ihtiyaçları vardır. Ülkemizdeki kredi düzeni ise aksine, kooperatiflerimizden çok aracı ve tefecilere yöneliktir. Bugünkü bozuk kredi düzenimizde, kooperatiflere kredi verilirken azami güçlük çıkartılmakta, özel sektör namı altında faaliyet gösteren aracı ve tefecilere kredi vermede ise bankalarımız kolaylık gösterme yönünden birbirleriyle yarış etmektedirler. Hatta bu yarışa devlet bankaları bile katılmaktadır. Bu bakımdan, bozuk aracılık düzeninin değiştirilmesinde kooperatifler etkili olamadığı gibi, üreticilerin bütün kredi ihtiyacını karşılamaktan uzak olan kredi kooperatiflerimiz de, muhtelif isimler altında faaliyet gösteren tefeciliği ortadan kaldıramamaktadır.

Kooperatiflerin sermaye ve kredi sorunu ancak bir "Kooperatifler Bankası" kurularak çözülebilir. Bunun dışında alınacak tedbirler, sorunun çözümünde yetersiz kalmağa mahkûmdur.

Hükümet Programında da bir Kooperatifler Bankası kurulması öngörülmüştür. Nitekim Hükümet Programında, "Kooperatifçilik hareketini desteklemek ve geliştirmek için Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığına bağlı bir Kooperatifler Bankası kurulacaktır" denilmektedir.

./..

3. TÜRK KOOPERATİFÇİLİĞİNİN BAŞLICA SORUNLARI

Yıl ardından yıl geçtiğine göre hepimiz biliyoruz ki, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişmesinde kooperatifçilik gerekliği derecede önemli olamamıştır ya da olmamıştır. Kooperatifçiliğin amacı ve kredi, bu örgütlenme şekline ve esaslarına ait olan bütün yönleriyle temel sorunlarının şimdiye kadar ödünsüzce ortaya konmuş olmasına bu sorunlar çözülürken kooperatifçilikten yana çalışıp bekleyenlerin yaratacağı sağlamlaşacaktır.

Bu bakımdan, şimdi bu sorunlara tekrar tekrar ele alınıp ve herkim sorunun çözümü için neler yapılmasını gerektiriyorsa görüşünü:

1. Kredi ve Kredi Sorunu

Çünkü'de kooperatifçiliğin yeşerip kendi sermayeleri, gerekse kredi sağlamaları yetersizdir. Kooperatifçilere kredi sağlama sorunlarının ağırlığı modaydı. Bu durumda, kooperatifçilere ayrılan yetersiz kredilerin kooperatifçilere hatırlı sayılmamaktadır. Diğer taraftan, verilen kredilerin tahsilinde de, kooperatifçilik kapısı ağır engelliyecek derecede yıkmaktır.

Halbuki, halk arasında tüketicilik ve ürünü veya kişi veya kooperatifçilik mekânet yapılıkları arası ve tefeciler kadar ve hatta yapılan anlaşmalar tasfiyesiyle sağlanan daha fazla sermaye ve verilişe ihtiyaçlarını vardır. Bilmemiştir ki kredi ihtiyacı kooperatifçilikte ortaya çıkan ve tefecilik yönünden yönlendirir. Bugünkü bozuk kredi ilişkilerinin, kooperatifçilerin kredi verilişlerinin sanat ürünleri ve tefecilerin ve il ve ilçeler kadar alanda tasarlanan ödünsüz ancak ve tefecilere ve il ve ilçeler kadar sermaye kaynakları olmamaktadır. Bunda bu yönden kooperatifçilik yönünden bütünlüğünü yapmak kolaylıkla olmaktadır. Kredi ve yönünden kredinin bankaların bütün kredilerinden ve tasarruflarından, sonuç olmasına ilişkin bütünlük çalışmaktadır. Bütün elemanlar gibi, kredilerinin bütün kredi ve tüketicinin kaynaklarına ve kredi kooperatifçilerinin, kredilerinin tahsilat oranlarına yönünden yetersizliği ortaya çıkmaktadır.

Kooperatifçilik sorunu ve kredi sorunu ancak bir "kooperatifçilik bankası" kurularak çözülebilir. Tasarı çıkarılmasına tabiidir, sorunun çözülmesinde yetersiz kalmaktadır.

Kredi ve kooperatifçilik de bir kooperatifçilik bankası kurulması zorunludur. Bütün bunlar programlarda, kooperatifçilik hareketini desteklemek ve geliştirmek için KOP bütçesi ve kooperatifçilik Bankası'na ilişkin bir kooperatifçilik bankası kurulmaktadır.

...

Bu bakımdan, Hükümetin, bu sorunun çözümünde genel olarak doğru bir yaklaşım içinde bulunduğunu belirtmek isteriz.

Nasıl Bir Kooperatifler Bankası?

Ancak, kurulacak Kooperatifler Bankasının nasıl bir banka olması gerektiği hususundaki görüşlerimizi kısaca belirtmekte yarar görüyoruz.

Derhal şunu belirtelim ki, "Kooperatifler Bankası", Ziraat Bankası gibi bir devlet Bankası olmamalıdır. Biz, Hükümet Programındaki, Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığına bağlı bir Kooperatifler Bankası kurulacaktır, sözünü, bir devlet bunkası kurulacaktır, anlamına almamış bulunuyoruz. Sadece, Kooperatifler Bankasıyla ilgili devlet hizmetlerinin Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığınca yürütüleceğini düşünürüz. Aksi halde, şayet Kooperatifler Bankası bir devlet bankası olarak kurulursa, bu gerçek bir Kooperatifler Bankası olmaz. Hatta o zaman, böyle bir bankanın kurulmasına neden de göremiyoruz! Zira, bugün Kooperatiflere kredi veren 2 tane devlet bankası (Ziraat Bankası ve Halk Bankası) zaten mevcuttur! yeni bir bankaya gerek yoktur.

Kooperatifler Bankası, kooperatif ve üst örgütlerinin yönetim ve finansmanına sahip olacakları bir kuruluş olarak kurulmalıdır. Devlet, bu kuruluşa idarî ve malî yönden yardımcı olmalıdır! Fakat yönetimini kendi eline almamalıdır ki, banka bir kooperatifler bankası olsun.

Kooperatifler Bankasının bir devlet bankası olmaması, Koalisyon Protokolünün 13 ncü maddesinde belirtilen "bugün devlete bağlı kooperatiflerin, ortaklarına hizmet edecek, serbest, demokratik ve verimli birer kooperatif haline getirilmesi ve idarî bağımlılıktan kurtarılması için gerekli çalışmalar hızla sürdürülecektir" şeklindeki görüşe de uygun olacaktır. Zira, kooperatifler ancak kendi finansman kurumuna sahip olursa, idari bağımsızlıklarına kavuşabilirler. Yok, Kooperatifler Bankası bir devlet bankası şeklinde olursa, kooperatifler vasıtalı olarak idarî yönden devlete bağımlı olmakta devam ederler ki, bu Koalisyon Protokolündeki bağımsız kooperatif esprisine ters düşer.

2. Üst Örgütlenme Sorunu

Üst örgütlenme, kooperatiflerin birim kooperatiften başlıyarak, birlik, merkez birliği ve millî birlik meydana getirerek, dikey ve piramit şeklinde örgütlenmelerini ifade etmektedir.

./..

Kooperatifçiliğin büyük gelişme gösterdiği; İsveç, Hollanda, Almanya, Fransa ve İtalya gibi ülkelerde kooperatifler geçen yüzyılın sonlarında üst örgütlenmeye gitmiş oldukları halde, ülkemizde kooperatiflerin üst örgütlenmesi ancak 1969 yılında Kooperatifler Kanununun çıkması ile başlıyabilmiştir. Oysa, kooperatifler birim üstünde örgütlenmedikçe, ortaklarına beklenildiği şekilde yararlı olamazlar. Üst örgütlenmesini tamamlamamış bir kooperatif hareketin, özellikle büyük aracı ve tefecilerle rekabet etmesi, dış ticarette ve sanayileşmede etkili rol oynaması asla mümkün değildir.

Türk kooperatifçiliğinde 1969 yılında başlıyan üst örgütlenme henüz gelişme devresindedir. Muhtelif bölge birlikleri ve merkez birlikleri kurulmuştur. Kooperatifler Kanununda öngörülen Türkiye Millî Kooperatifler Birliği ise henüz kurulamamıştır.

Türkiye'de Kooperatiflerin üst örgütlenmesinde, şimdiye kadar, devletin kendisine düşen görevleri yaptığı söylenemez. Devlet, üst örgütleri gerektiği şekilde desteklememiştir. Bu bakımdan, kurulan üst örgütler yavaş gelişmiş, büyük aracı ve tefecilerle rekabet edememiş, dış ticaret ve sanayileşmede, kooperatif eğitim ve denetiminde kendisinden beklenilen görevleri yerine getirememiştir.

Hükümet Programında, kooperatiflerin üst örgütlerinin geliştirilmesiyle ilgili açık öneriler mevcut değildir. Sadece, Programda, kooperatif üst kuruluşlarının daha etkili duruma getirileceği ifade edilmiş; fakat bunun nasıl yapılacağı belirtilmemiştir.

Kanımızca devlet, etkili bir üst örgütlenme için kooperatif harekete her türlü kolaylık ve maddi yardımı yapmalı, etkili üst örgüt yokluğu dolayısiyle kooperatifler üzerinde yıllardanberi devam ettirdiği vesayeti kaybetmekten çekinmemelidir. Hükümet, Programında öngördüğü geniş ölçekli bir halk sektörünü, ancak kooperatif üst örgütlerinin gelişmesiyle gerçekleştirebilir.

3. Mevzuat Sorunu

Türkiye'de kooperatifçiliği düzenleyen mevzuat yetersiz ve karışıktır. Halen, tarım satış ve tarım kredi kooperatifleri, özel ayrı iki kanuna göre kurulup işlemektedirler. Bunlar dışındaki tarım kooperatifleri ise 1969 tarih ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre kurulmaktadırlar.

Kooperatifçilikte büyük çalışma göstermiştir. Şöyle, Hollanda, Almanya, Fransa ve İtalya gibi ülkelerde kooperatifler, çeşitli yönlerinden bütün organlarıyla yüksek olduğunu hali, ülkemizde kooperatifçilik her bakımdan emeğe 1960 yılında Kooperatifler Kanunu çıkmasa ile başlayabilmiştir. Oysa, kooperatifler birçok temelde kapitalizmin ortaklarına rekabetçilik şeklile yarışı olmasıdır. Bu organlarımızın tamamlanmış bir kooperatif marketi, benzinlik ve ev ve tefrişatlı pazarlar etmesi, diş fırçasıdır ve sanayileşmede etkili rol oynamaları daha mümkün değildir.

Türk Kooperatifçiliğinde 1960 yılında başlayan bu organlarımız hemen çalışan devamlıdır. Muntazır bağlı bulunmuşlar ve merkez birlikleri kurulmuşlar. Kooperatifler Kanununa göre bütün Türkiye Milli Kooperatifler Birliği ise bende kurulmamıştır.

Tarımsal Kooperatifçilik bu organlarımızda çalışan kadın, devletin kredilerle ilişki yürütmesi yeniliğe ulaşmasın. Şöyle, bu organlarımızda yeniliği yaratılmamıştır. Ev kadınları, kırsalda yaşayan yaşa çalışmış, büyük emeğe ve tüketicile ve kadın, ev ve tarlada ve ürünlerde, kooperatif eğitim ve denetimde kendisinden bekleniyor çünkü yeniliğe yeniliğe.

Bütünüyle Programında, kooperatifçilik bir o bütünün çalışmasıdır. Hemen bütün kırsal kesim kooperatif olmuştur. Fransa, programda, kooperatif bir çalışmalarının daha ortaya çıkmasıdır. Türkiye, bütün kırsal yapılacağı belirtilmektedir.

Kanunu devlet, ekili bir bir organlarımız için kooperatif bakıştı bir. Türk halkı ve mesli yeniliğe yapmak. Ekili bir organlarımızda kooperatifler mevcudunu yıldırabilmek ve çalışmalarımızı kooperatifçilik bütün kadınlarımızı çalışmalarımızı. Bütün Programında organlarımızda kırsal bir bak sağlıklı, emek kooperatif bir organlarımızın çalışmasıyla prospektüsüdür.

5. Kırsal Kesim

Tarımsal Kooperatifçilik dünyanın mevcut yetersiz ve kırsal yıldır. Şöyle, kırsal çalışmalarımızda ve tarım kredi kooperatifleri. Kırsal yıldır kırsal kesim çıkmasıyla ilgisektörlüğüdür. Bunlar ilgisindeki tarım kooperatifleri kırsal kesim çıkmasıyla 1969 tarih ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre kurulmuşlar.

Ayrıca, toprak ve tarım reformu kooperatifleri ve tütün kooperatifleri özel kanunlara göre kurulacaklardır. Bu değişik yasalar, kooperatif politikası açısından çok farklı kooperatif tiplerini öngörmekte ve büyük karışıklıklara sebep olmaktadır. Bu nedenle, kooperatiflerin mevzuat sorunu üzerine eğilme gerekmektedir.

Hükümet Programında, kooperatifçilik mevzuatıyla ilgili herhangi bir öneriye rastlanmamıştır. Ancak Koalisyon Protokolünde, tarım satış ve tarım kredi kooperatiflerinin "ortaklarına hizmet edecek, serbest, demokratik ve verimli birer kooperatif haline getirilmesi ve idari bağımlılıktan kurtarılması için gerekli çalışmalar hızla sürdürülecektir" denilmektedir (Md. 13). Protokoldeki bu önerinin ancak mevzuat değişikliği ile mümkün olabileceğini belirtmek isteriz.

Mevzuat sorunu ile ilgili olarak bizim önerimize gelince; Bütün kooperatifler tek bir yasaya göre kurulmalıdır. Bunun için 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, tüm kooperatifleri (tarım satış ve tarım kredi dahil) kapsayacak ve bünyesinde özellikle tarım kooperatifleriyle ilgili aksaklıkları giderecek biçimde yeniden düzenlenmelidir. Mevzuatta yapılacak değişiklikler ile kooperatiflerin denetimi de daha sağlam esaslara bağlanmalıdır. Ana sözleşmelerle kooperatifler arasındaki ayrıcalıkları belirtmek mümkündür.

Bu arada, kooperatiflere muhtelif devlet kuruluşları tarafından götürülen hizmetlerin tek bir devlet kuruluşu tarafından götürülmesi sağlanmalıdır. Koalisyon Protokolünde öngörüldüğü şekilde, Ticaret Bakanlığı Teşkilâtlandırma Genel Müdürlüğüne bağlı genel hükümlere tabi kooperatifler ile tarım kredi ve tarım satış kooperatiflerinin Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığında toplanması isabetli olmuştur. Orman Köylerini Kalkındırma Kooperatiflerini geliştirme görevi de Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığına verilmelidir.

4. <u>Eğitim Sorunu</u>

Kooperatifçiliğin geliştirilmesi amacıyla kooperatif ilke ve metodlarının ortaklara, yönetici ile memurlarına, halka öğretilmesi şeklinde tanımlanan kooperatifçilik eğitiminin geliştirilmesi ilkesi, kooperatifçiliğin 6 temel ilkesinden birisidir. Kooperatifçilik Eğitimi, özellikle az gelişmiş ülkeler için önem taşımaktadır. Bu ülkelerde kooperatifçiliğin etkili bir şekilde gelişmesi büyük ölçüde kooperatifçilik eğitimine bağlıdır.

Ülkemizde hiç bir zaman kooperatifçilik eğitimine gerekli önem verilmemiş ve hatta kooperatifçilik eğitimi tamamen ihmal edilmiştir.

Hükümet Programında, "Kooperatifçilik Hareketinin yayılması ve geliştirilmesi için gerekli eğitim çalışmalarına hız verilecektir" denilmektedir. Ayrıntılı bilgi olmamakla b- aber, Hükümetin kooperatifçilik eğitimine önem vereceği anlaşılmaktadır.

Kanımızca devlet, kooperatifçilik eğitimi için gerekli kooperatifçilik okullarını süratle kurmalıdır. Muhtelif meslek okulları ve fakültelerde Kooperatifçilik Dersleri konulmalı ve radyo, televizyon ve halk eğitim programlarında kooperatifçiliğe yer verilmelidir. Kooperatif üst örgütleri de, hizmet içi özel eğitim ve yurt çapında ortak eğitimi yapmalıdırlar. Genel olarak ilk okuldan üniversiteye kadar bütün okul programlarında kooperatifçiliğe yer verilmesinde de ilerisi için büyük yarar görmekteyiz. Ayrıca, sendikaların da kooperatifçilik eğitimi yapmaları faydalı olacaktır.

Kooperatifçilik eğitimiyle ilgili olarak kooperatifçilik araştırmasının da önemini belirtmek isteriz. Araştırmaya dayanmayan bir kooperatifçilik eğitimi yüzeyde kalmağa ve çok defa faydasız ve tutarsız olmağa mahkûm olduğundan, kooperatifçilik eğitimini destekliyecek Kooperatifçilik Araştırma Enstitüleri üniversitelerimize bağlı olarak kurulmalıdır. Bu enstitülerde kooperatifçiliğin çeşitli sorunları ve bunların çözümleri bilimsel olarak araştırılmalı ve kooperatifçilik eğitimi bu araştırmalara dayandırılmalıdır.

4. SONUÇ:

Sonuç olarak deriz ki, kooperatiflerin yukarda incelemiş olduğumuz 4 temel sorunu çözülmedikçe Türkiye'de aracılık ve tefecilikle mücadelede, dış ticarette ve sanayileşmede kooperatifçiliği etkili bir araç olarak kullanmak mümkün değildir. Hükümet Programında bu sorunların çözülmeleriyle ilgili bazı öneriler mevcuttur. Halktan yana bir siyasal iktidarı oluşturma çabası içinde bulunan Ecevit Hükümetinin, Programına paralel olarak, Kooperatifler Bankasının kurulması, etkili bir üst örgütlenmenin tamamlanması, mevzuatın düzeltilmesi, kooperatifçilik eğitim ve araştırma müesseselerinin meydana getirilmesi gibi tedbirleri en kısa zamanda almasını ümit ediyoruz. Hükümetin, bu temel sorunları çözmede gerçekçi bir politika gütmesi, başarısında önemli rol oynayacaktır.

Komisyon'da bir zaman kooperatifçilik eğitimine gerekli önem verilmiş ve hatta kooperatifçilik eğitimi tavsiye olunmuştur.

Komisyon tavsiyesinde, "Kooperatifçilik uygulamaları ve eğitimleri yapılmalıdır" denilmekte ve bu yönden "Avrupa Birliği tarafından kurulan Hükümetlerarası Kooperatifçilik Enstitüsünün çalışmalarına destek verilmelidir" denilmektedir.

Kanunun dördüncü kısmında yer alan genelgeler kooperatif-lerin ortaklarına duyurulmuş, kooperatif mevzuatı ve faali-yetleri kooperatifçilik kanunu ve ve yönetmelikleri ile ilgili yönetmelikler ve genelgelerin ve yayınlanan bilgilerin ortaklara duyurulması ve kooperatifçilik eğitimi yapılmaktadır.

Kooperatifçilik eğitimi olarak kooperatifçilik araştır-maları da ünivesitelerimiz tarafından yapılmaktadır. Kooperatifçilik eğitimi yüksek kısmda ve okulda faydalı ve tavsiye edilmektedir. Kooperatifçilik eğitimi dersleri okullarda ve üniversitelerimiz kooperatifçilik eğitimi veren bölümlerinde ve kooperatifçilik araştırmaları Enstitüsünde üniversitelerimiz eğitim olarak bu-lunmaktadır. Bu vesilelerle kooperatifçilik çeşitli yazılarla ve bu-lunduğumuz bülteni okuyarak araştırmalar ve kooperatifçilik eğitimi yapılmaktadır.

Sonuç olarak dediğim gibi, kooperatifçilik yönünde ülkemiz olduğumuz kadar sorunu çözümlemiş ve kooperatifçilik ve tarımdaki uygulamalarda ve kırsal kesimdeki kooperatifçilik eğitimi bir çok ülkelerden daha ileri durumdadır. Bunun programlarımızda ve uygulamalarımızda ortaya çıkmıştır. Ülkemiz kooperatifçilik alanında daha ileri olmuş, kooperatifçilik eğitimi bir temel sorunlarımızdan biri olmuş, kooperatifçilik eğitimi ile ilgili yönetmelikler ve genelgeler yayınlanmıştır. Bu konuda ülkemiz ve kooperatifçilik eğitimi ile ilgili olarak ülkemiz mevcut durumu

İKİNCİ TEBLİĞ

KONU

KOOPERATİFLERİN FİNANSMAN
ve
DENETİM SORUNLARI

Konuşmacı

Harun PASTANOĞLU
Türkiye Halk Bankası
Genel Müdür Muavini

Oturum Başkanı

Prof.Dr. Ekmel ZADİL
İ.Ü.İktisat Fakültesi
Öğretim Üyesi

İÇİNDEKİLER

KOOPERATİFLERİN FİNANSMANI SORUNU

- Giriş

I - KOOPERATİFLERİN SERMAYE KAYNAKLARI

1. Öz Kaynaklar
- Ortaklık Payları
- Yedek Akçeler
- Dağıtılmayan Risturnlar
- Diğer Fonlar

2. Yabancı Kaynaklar
- Tasarruf Tevdiatı
- Tahvil İhracı
- Devlet Yardımları
- Krediler

II - SERMAYE SAĞLAYAN KURULUŞLAR
- Kuruluş Nedenleri
- Tasarrufun Örgütlenmesi
- Kısa Tarihçe
- Kooperatiflere Özgü Bir Kredi Örgütünün Kurulması Gereği
- Kooperatifler Bankası

III - SONUÇ:

KOOPERATİFLERİN DENETİMİ SORUNU

I - DENETİMİN AMACI
- Niçin Denetim Gereklidir?

II - DENETÇİLERİN GÖREVLERİ, SORUMLULUKLARI
- Kimler Denetçi Olabilir?
- Görev Süresi
- Görevler

III - SONUÇ
- Kooperatifler Kanunu Ne Getirdi?

İçindekiler

KOOPERATİFLERİN FİNANSMANI SORUNU

- Giriş

I - KOOPERATİFLERİN SERMAYE KAYNAKLARI

1. Öz Kaynaklar
   - Ortaklık Payları
   - Yedek Akçeler
   - Dağıtılmayan Rantımlar
   - Diğer Fonlar

2. Yabancı Kaynaklar
   - Tasarruf Tevdiatı
   - Tahvil İhracı
   - Devlet Yardımları
   - Kredilar

II - SERMAYE SAĞLAMAK KONUSUNDA

- Kuruluş Masrafları
- Tasarruflu Organizasyonel
- Kira İstikrarı
- Kooperatifçe Özgü Bir Kredi Örgütünün Kurulması Gerekli
- Kooperatifler Bankası

III - SONUÇ:

KOOPERATİFLERİN DENETİMİ SORUNU

I - DENETİMİN AMACI

- Kişiye Denetim Gerekliliği

II - DENETİMİNİN GÖRÜNÜŞÜ, BİÇİMLENİŞİ

- Kimler Denetçi Olmalıdır
- Ödünç Sistemi
- Gönüllüler

III - SONUÇ

- Kooperatifler Kanunu Ne Getirdiği

KOOPERATİFLERİN FİNANSMANI SORUNU

G İ R İ Ş :

Türk kooperatif Hareketinin, ulusal ekonomiyi, hatta bazı yönlerden sosyal yapıyı etkiliyecek, önemli değişiklikler geçireceği gibi görünmektedir. Özellikle, düzenli kooperatiflerin kredilendirilmesi alanında, çok iyi donatılmış örgütler aracılığı ile plânlı, hiç değilse uyumlu ve belli hedeflerin elde edilmesine yönelmiş bir gelişme olanağının gereği, mevcut durum karşısında, kendini kabul ettirmektedir. Kooperatifçiliğimizin gelişmesinin büyük olanaklarından birisi finansman kurumlarının sağlam ve belirli temellere oturtulması olacaktır.

Kooperatiflerin gelişememe nedenlerinin birisinin de "etkili bir kredilendirme düzeni" nin yokluğunun olduğu bilinmektedir. Ne kadar yazıktır ki, Türk Kooperatifçilik Hareketi, şimdiye kadar, kendine özgü, hareketin çeşitli kesimlerini finanse eden bir mali kurumun varlığından yoksun kalmıştır. Kooperatif girişimlere yeterli bir mali güç sağlıyacak böyle bir kredi teşekkülünün meydana getirilmesi, kooperatifçilerimizin de uzun yıllardan beri üzerinde durdukları bir konu olmuştur. Bu konunun dayandığı ilke, bütün gerçek kooperatiflerin asıl amacının nüfusun yaşama düzeyini yükseltmek, ortak çaba ile ekonomik ve diğer sorunların üstesinden gelmek düşüncesidir. Kooperatif Hareketi bir "Üretim-Tutum"hareketidir. Ve başlıca sorunlarından birisi de, çeşitli faaliyet kollarının gelişimini sağlamak üzere kredi kurumları kurmak ve yönetmektir. Kooperatif Hareket, kentte ve köyde, üreticinin üretim kabiliyetini ve çalışan nüfusun satın alma gücünü arttıran, tasarruf ile tüketim arasında bir uyum yaratan bir araçtır.

Kooperatiflerin görevlerini yerine getirebilmelerinin birinci koşulu, bu kuruluşların sağlam ve emin bir mali yapıya sahip olmalarıdır. Zira, mali kaynakların yeterli olmadığı bir yerde her türlü faaliyet boşunadır. Kooperatifler zayıf oldukça, kuvvetli Merkez Birlikleri de olamaz. Mali Temelleri ne kadar kuvvetli olursa, kooperatiflerin nüfuz etme güçleri de o kadar artar. Bu sağlam yapı, kooperatiflerin kendi içinden oluşmalıdır. Başka bir deyişle, kooperatifler önce ortaklarının güçlerine inanmalı, ona dayanmalıdırlar.

Hemen bütün ülkelerde kooperatiflerin finansmanı, başlangıçtan beri bizzat ortakların sağladıkları yardımlarla mümkün olmuştur. Başlangıçta ortakların almış oldukları iştirak payları kooperatiflerin yegane dayanaklarını teşkil etmektedir. ./..

Fakat zamanla bu iştirak paylarından oluşan sermaye ile yedek akçelere ayrılan ufak hisseler, kooperatiflere yeterli malî kaynak sağlayamaz olmuştur. Ancak tasarruf sandıklarının ortaya çıkışı iledir ki, koopetiflerin süratle gelişmeleri mümkün olmuştur. Ortaklar tasarruflarının bir kısmını, ya da kooperatiflerin risturn adı altında kendilerine iade ettikleri paraları bu sandıklara yatırmışlardır. Böylece, başlangıçta, birer dayanışma gösterisi olan bu çeşit yardımlar, kooperatif hareketin etkili ve hızlı bir biçimde gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Bu konuya ilerde avdet edeceğiz. Şimdi kooperatiflerin finansman kaynakları, yani nasıl sermaye sağlamakta olduklarını görelim:

I - KOOPERATİFLERİN SERMAYE KAYNAKLARI

Kooperatiflerin iki türlü sermaye kaynağı vardır. Bunlar şunlardır:

1. ÖZ KAYNAKLAR
   a. Ortaklık payları
   b. Yedek akçeler
   c. Dağıtılmayan risturnlar
   d. Diğer fonlar
2. YABANCI KAYNAKLAR
   a. Tasarruf tevdiatı
   b. Tahvil ihracı
   c. Devlet yardımları
   d. Krediler

Şimdi kısaca bu kaynakların mahiyetini, ne gibi yöntemle ve hangi koşullar altında sağlandığını açıklamaya çalışalım.

1. ÖZ KAYNAKLAR

a. Ortaklık Payları

Kooperatif ortaklarının ya kooperatifin kuruluşu sırasında, ya da sonradan almış oldukları iştirak payları, kooperatifin öz sermaye kaynaklarının en önemlisini teşkil eder. Aslında, kooperatifin "Sermayesi" demek, ortakların bu sermayeye katılma paylarının toplamı demektir.

Bir amonim şirketin kurulması söz konusu olunca, toplanacak sermaye, teşebbüsün kurulmasına ve çalışmasına gerekli olan giderlerin tahminine göre yapılır. Bundan sonra iş elinde parası olan kişiler ya da kuruluşlar arasından hissedarları arayıp bulmaya kalır.

Buna mukabil, bir kooperatif kurmak gerektiği vakit sorun daha karışık, fakat daha insancıldır. Daha karışıktır, çünkü sermayenin miktarını teşebbüsün ön görülen ihtiyaçlarına göre tespit etmek yetmez, her ortaklık payının miktarını, müstakbel ortakların muhtemel sayısına ve kişisel mâli kaynaklarına göre de ayarlamak gereklidir. Sorun daha insancıldır, çünkü iktisaden zayıf insanların güçlenmesi, yaşamlarının düzeltilmesi söz konusudur.

Ortaklık Payının Mahiyeti

Teknik nedenlerle sınırlı ortak kabul eden bazı kooperatifler (Yapı Kooperatifleri gibi) hariç, bir kooperatifin sermayesi esas itibariyle değişir karakterlidir yani, kooperatifin sermayesi yeni ortakların kabulü ya da ek ortaklık paylarının alınması ile kendiliğinden artar, ölümle, ihraç ile, ya da istifa ile azalır.

Ortaklık Payının Özellikleri

Bir sermaye şirketinin hisse senedi, her şeyden önce, hem riziko taşıyan ve hem de şirketin kârından pay ümid eden bir yatırımdır.

Bir kooperatifin iştirak payı ise, bunun tam aksine, kooperatifin kendisinden beklenilen hizmetleri en iyi bir şekilde yerine getirebilmesi için ihtiyaç duyduğu mali kaynaklara her ortağın yapmış olduğu basit bir "Katılım-contribution" dır. Bu sebepledir ki, kooperatiflerde iştirak paylarına bazan "Katılım (iştirak) payı = part contributive" adı da verilmektedir.

Sermaye şirketinin hisse senedine karşılık, kooperatifin iştirak sermayesinin bu özel rolü, şu ayırdedici niteliklerle daha iyi belirmektedir:

a. Her ortağın kooperatiften beklediği hizmetlerle, yani kooperatifin yapmasını istediği masraflarla mütenasip miktarda kooperatifin sermayesine katılması makul ve meşru kabul edilir.

b. İştirak payı beklenilen hizmetlere karşılık kooperatife verilmiş bir "avans" olduğundan, nominal değerinin yükselmesi kapitalist teşebbüste olduğu gibi bahis konusu değildir. Yani, kooperatif hisse senetleri spekülâsyon vasıtası yapılamaz. Bunun içindir ki, kooperatif hisseleri ödenirken, satın alınan değerden kooperatifçe tediyesi yapılır. Hatta bazan, bu geri verme anında, varsa sermayenin düçar olduğu zararlara tekabül eden bir yüzde de tenzil edilir.

./..

c. Gene aynı mülâhazalarla, kooperatif iştirak sermayelerine "temettü" verilmez. Bunlara sadece, sabit ve sınırlı bir faiz verilmesi düşünülebilir.

d. Kooperatifin bir "şahıslar topluluğu" olması keyfiyeti, ortaklık paylarına bir başka ayırdedici nitelik kazandırmaktadır. Ortaklık sıfatı gibi, ortaklık payı da şahsidir. Bu paylar nama yazılıdır, kooperatifin müsaadesi olmadan, kimseye devredilemez.

b. Yedek Akçeler

Yedek akçeler, ileride vukuu muhtemel zararları karşılamak, ve teşebbüsün mali bünyesini kuvvetlendirmek, binnetice üçüncü şahıslar nezdinde kooperatifin itibarını arttırmak gayesi ile ayrılırlar. Yedek akçeler, lehte fiyat farkından ayrılır. Kooperatifin yıl sonlarında gerçekleştirmiş olduğu lehte fiyat farkları genel kurulun tasarrufu altındadır.

Kooperatiflerde yatırımlar, ortaklık paylarında hiç bir suretle değer artışı sağlamadığından, kooperatifler teşebbüslerinin genişlemesi için elde ettikleri lehte fiyat farklarını kullanmakta bir ölçüde pek istekli görünmemektedirler. Oysa, bir ticaret şirketinin kazançlarını yatırıma ayırması, hisse senetlerinin değerini yükseltir.

Bazı ülkelerde kooperatifler kanun, ya da Ana Sözleşmeleri gereği, lehte fiyat farklarının bir kısmı yedek akçelerini öz sermayenin belli bir nisbetine ulaşıncaya kadar yatırıma ayrılır. Bunun manası, kanun koyucunun da kooperatiflerin ticaret şirketlerinden daha az yatırım yaptıklarını kabul etmiş olmasıdır.

Kooperatifler Kanunumuzun 39 ncu maddesinde, gelir gider farkının en az % 10 unun yedek akçeye ayrılacağı, bunun ortaklara dağıtılacağına ilişkin Ana Sözleşme hükümlerinin muteber sayılmayacağı, hükme bağlanmıştır.

Yedek Akçeler Kime Aittir?

Bu konuda memleketlerin mevzuatları arasında bir görüş birliği mevcut değildir. Hatta bazan, mevzuatlar arasında birbirine zıt fikirler, kooperatif örf ve âdetine aykırı hükümler vardır.

./..

c. Üçüncü şahıs mülkiyetinde, kooperatifçiliğe müracaat edenlerin "İstiklal" vergileri. Bunlara nadcce, müşterekcesinin bir kısmı verilmesi düşünülebilir.

d. Kooperatifçilik bir "sanayi sahasıdır" diyenler mevcuttur. Ortaklık prensipleriyle bir başka ayrıcalıklı mülkiyet kazandırmaktadır. Ortaklık ancak gibi, ortaklık payı da şahıstır. Bu payın para yazılır, kooperatifçilik müessesesi olmadan, müşaye devredilemez.

5. Yedek Akçeler

Yedek akçeler, ilerde vukua muntemel zaruretlere karşılanak, ve teşebbüsün malî bünyesini kuvvetlendirmek, dinamizme büyük katkılar mevcudu kooperatifçilik istikrarı artırmak maksadı ile ayrılırlar. Yedek akçeler, lehte ilişkt farkından ayrılır. Kooperatifçilik yıl sonlarında gerçekleştirmiş olduğu lehte ilişkt farkları genel kurulun tasarruf olunabilir.

Kooperatifçilik yatırımlar, ortaklık paylarında alış bir sureti-le değer artışı sağlamadığından, kooperatifçiler teşebbüslerinin kaynaklarını için elde ettikleri lehte ilişkt farklarını kullanmakta bir ülkede pek istekli görünmemektedirler. Oysa, bir ticaret şirketinin kaynakların yatırım ayrıması, bizde sanayileşmiş toplumlarda yükseltir.

Bazı ülkelerde kooperatifler kanun, yıl da ana sözleşmeleri gereği, lehte ilişkt farklarının bir kısmı yedek akçelerini da normayanın belli bir nisbetine ulaşmaya kadar yatırıma ayrılır. Bunun nedeni, kanun koyucunun da kooperatifçilerin ticaret şirketlerinden daha ne yatırım yapmıkların kadar emniyetli olmasıdır.

Kooperatifçilik kanunumuz 30 nun maddesinde, yalın gider farkı nın en az % 10 unun yedek akçeye ayrılmasıdır. Bunun ortaklara dağıtılmasına ilişkin Ana Sözleşme hükümlerinin nisbet sayılmayacak, İşbu bağlanmıştır.

Yedek Akçeler Kime Aittir

Bu konuda kanımızdaki yetkilileri sorumlular kanımızda bir görüş birliği mevcut değildir. Hatta bazen, mevzuatlar arasında bütünlüğe ait ilişkiler, kooperatif kurucu ve ortağına ayrılır. Mükellef vardır.

Yedek akçelerin ortaklar arasında bölünemeyeceği ve ortakların bunlar üzerinde şahsi hiç bir haklarının olamıyacağı daha çok revaçta olan bir görüş tarzıdır.

Gerçekten, tatbikatta da durum bu merkezdedir. Ve bu da, kooperatif kurumun yapısına ve mahiyetine daha çok uymaktadır. Bunun nedeni, geçmiş bir neslin fedakârlıklarından ve mahrumiyetlerinden (tasarruf gibi) yeni neslin istifade etmeye hakkı olmadığıdır. Bir kooperatifin ilk yıllarında biriktirdiği tasarruf fonlarının on yıl sonra ortak olanlara dağıtılması haksızlıktır. Sonra, bir kooperatifin yedek akçeleri ile varlığının teşekkülünde rolü olmayan ortakların bu varlıkları paylaşmak için akşam sabah kooperatifin dağıtılmasını gözlemeleri gibi tuhaf bir durum da ortaya çıkar.

c. Dağıtılmayan Risturnlar ya da "Münferit İhtiyatlar"

Her faaliyet yılının kapanmasında, her ortağın hakkı olan risturnun bir kısmı, bazan tamamı kooperatifçe dağıtılmıyarak, kooperatifte alıkonulur. Bu alıkonulan risturnların tümü, "Münferit Yedek Akçeleri" teşkil eder. Kooperatifte tutulan her risturn, ortak tarafından kooperatife yatırılmış bir "mevduat" veya verilmiş bir "borç para" gibi mütalâa edilir. Ve bu paralar, gerekli görülen bir zaman için, kooperatifin emrinde kalır.

Borç para veya tevdiat olarak mülâhaza edilebilen bu paralar, ya ortaklara verilen bir cüzdana işlenir, ya da her ortak adına kooperatifte açılan bir hesaba kaydedilir. Bu iki halde de, ilgili ortağa faiz tahakkuk ettirilebilir. Oysa ki, üzerinde müşterek bir mülkiyet hakkı olan "ortak yedek akçelerde" faiz bahis konusu edilmez.

Kooperatif yeter derecede yedek akçe topladığı, veya tesbit edilen vade dolduğu zaman, borç paralar veya tevdiatlar, en eskisinden başlamak üzere, ödenmeğe, daha doğrusu yıllık fiyat farklarından yani risturnlar tefrik edilip kooperatifte tutuldukça, eski risturnlar ilgiliye geri verilmeğe başlanır.

Dağıtılmayan risturnlar yöntemi ile kooperatifler kendi kendilerinin finansman sorununa (oto-finansman) bir dereceye kadar çözüm yolu bulmuş olmaktadırlar.

./..

Sermayenin yeterli bir miktara ulaşmasına kadar lehte fiyat farkının tamamının ya da bir kısmının risturn olarak dağıtılmaması usulü, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Danimarka kooperatiflerinde uygulanmaktadır.

d. Diğer Fonlar

Belirli bir gideri karşılamak veya kooperatifin gelişmesine yardımcı olmak üzere, lehte fiyat farkından ayrıca bir "Fon" veya "karşılık" teşkili de düşünülebilir. Bu fonun kooperatifin gelişmesine yarayacak işlerde;

Örneğin:

a. Kooperatifçilik eğitimi ve propogandası
b. Kooperatiflerin memur ve işçileri ile ortaklarına sosyal yardım amacı ile kullanılması ön görülebilir.

1163 sayılı Kanunun 40 ncı maddesine göre, ana sözleşme ile gerek kooperatifin memurları ile işçilerine, gerekse ortaklarına yardım için özel bir fon teşkil edilebilir.

Kooperatifler Kanununun 38 nci maddesinde "Ortak dışı işlemlerden elde edilen hasıla dağıtılamaz. Bunlar kooperatifin gelişmesine yarayacak işlerde kullanılmak üzere özel bir fonda toplanır." denilmektedir. Buna göre, özel işlemlerden doğan işletme fazlalarının ortaklara dağıtılmaması veya yedek akçeye aktarılmaması; ancak kooperatifin gelişmesine yarayacak işlerde kullanılması gerekmektedir.

2. YABANCI KAYNAKLAR

Kooperatiflerin faaliyetleri için gerekli olan sermayeyi bulma şansı, başlangıçta ortaklarından elde etme imkânı, iştigal konusuna, ortakların sayısına, ve mali güçlerine göre değişir. Bilhassa yeter öz kaynak toplıyamadan süratli bir gelişme istidadı gösteren kooperatiflerin büyüme, yeni tesisler, yeni ihtiyaçlar ve teknik yenilikleri için yabancı kaynaklara ihtiyaçları olur. Kooperatif ortaklarının amacı, kendi teşebbüslerinin sahibi olmak, yani kooperatifi mümkün olduğu kadar yabancı paradan uzak tutmak, bağımsız kılmak olmalıdır. (Kısa vadeli krediler bu mülâhazanın dışındadır). O sebeple, borç para alınırken, bu paranın kooperatifin çalışmalarına hız verebileceğini, ihtiyaçlarını karşılıyabileceğini ve nihayet, borcun itfası imkânlarını kolaylaştıracağı hesap edilmelidir.

./..

Sermayenin yeterli bir miktara ulaşmasına kadar lahte ilyat fonunun tamamının ya da bir kısmının ristum olarak dağıtılmasası usulü, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Danimarka kooperatiflerinde uygulanmaktadır.

d. Diğer Yollar

Belirli bir eğderi sağlamak veya kooperatifin gelişmesini durdurmak olmak üzere, lahte ilyat fonundan ayrıca bir "fon" veya "karşılık" teşkili de düşünülebilir. Bu fonun kooperatifin gelişmesine yardımı ilişkide:

Örneğin:

a. Kooperatifçilik eğitimi ve propogandası

b. Kooperatiflerin mesun ve işçileri ile ortaklarına sosyal yardım amacı ile kullanılması ön görülebilir.

Lifç sayılı Kanunun 40 ncı maddesine göre, ana sözleşme ile yerek kooperatifin ödemeleri ile işçilerine, gerekse ortaklarına yardım için özel bir fon tesisi edilebilir.

Kooperatifler Kanununun 38 nci maddesinde "Ortak dışı işçilerden elde edilen kazançlarla dağıtılarak. Bunlar kooperatifin gelişmesine yardımcı işlerde kullanılmak üzere özel bir fonda toplanır." denilmektedir. Buna göre, özel işlemlerden doğan işletme faaliyetinin ortaklara dağıtılmasası veya yedek akçeye aktarılmasası; ancak kooperatifin gelişmesine yardımcı işlerde kullanılması gerekmektedir.

2. YAZARIN KANAATİ

Kooperatiflerin faaliyetleri için gerekli olan sermayeyi bulmaçsanı, bağlangıçta ortaklarından elde etme imkânı, iştigal konusuna ortakların sayısına, ve malî güçlerine göre değişir. Bilhassa yeterli de kaynak toplıyamadan sürekli bir gelişme istidadı gösteren kooperatiflerin büyüme, yeni tesisler, yeni ihtiyaçlar ve teknik yenilikleri için yabancı kaynaklara ihtiyaçları olur. Kooperatif ortaklarının amacı, kendi teşebbüslerinin sahibi olmak, yani kooperatifi mümkün olduğu kadar yabancı paradan uzak tutmak, bağımsız kılmak olmalıdır. (Kıraçvadeli kredileri bu müşkânsamın dışındadır). O sebeple, borç para alırken, bu paranın kooperatifin çalışmalarına bir verebileceğini, ihtiyaçlarını karşılıyabileceğini ve nihayet, borcun ıtıfsız imkânlarını kolaylaştıracağı hesap edilmelidir.

../..

a. Tasarruf Tevdiatı

Mali kaynak aranırken, kooperatiflerin baş vurdukları en yakın kaynak, bizzat kendi ortaklarıdır. Ortak sayısı kalabalık kooperatifler, bilhassa tüketim kooperatifleri, ortaklarını vadeli veya vadesiz tasarruf tevdiatına teşvik ederek bu tasarruflarını toplarlar ve böylece de yeter kaynak temin etmiş olurlar.

b. Tahvil İhracı

Birçok kooperatifler de kalkınma istikrazı tahvilleri çıkarırlar. Bu tahviller münhasıran ortaklara hitap eder ve bir kaç yıl içinde itfa edilir. Genellikle vadeli tahvillere ödenen faiz, tasarruf sandıklarındaki tevdiatlara ödenen faizlerden biraz yüksektir.

İsveç gibi bazı ülkelerde emekli fonları kooperatifler için önemli bir sermaye kaynağı -ı teşkil eder.

Fransa'da işçi üretim kooperatiflerinde büyük bir işçi kitlesi ortak olmadan çalışmış oldukları kooperatifin net gelirlerine katılmaktadırlar. İşçilerin büyük nisbette ortak olmaya çağırılmaları önemli bir sermaye kaynağı teşkil eder.

İsveç'de para değerinin düşüşünü gözönünde tutan bir tasarruf sistemi 1952'den beri uygulanmaktadır. Buna göre, ortaklara senelerce önce yatırmış oldukları tasarrufların değerine eşdeğerde bir parayı çekme garantisi verilmek suretiyle, kooperatiflere açılmış olan mevcut sermaye kaynakları hissedilir derecede arttırılmaktadır.

İsviçre ve Hollanda gibi ülkelerde kooperatifler tahvil çıkarmak suretiyle sermaye piyasasından kolaylıkla para temin ederler. Avrupa Ekonomik Topluluğunun genişletilmesiyle, ulusal mali piyasaların entegrasyonu kooperatiflere bu yöntemle kolayca sermaye bulma olanağını verecektir.

c. Devlet Yardımları

Sermayeye Katılma:

Kooperatiflerin desteklenmesini zorunlu kılan sosyal ve ekonomik nedenlerle devletin kooperatiflerin kuruluş kapitaline katıldığı görülür. Böylece kooperatifin sür'atle faaliyete geçmesine imkân verilmiş olur.

./..

a. Tasarruf Tevdiati

Malî kayıpsız arenrkem, kooperatifçilik bir yatırım yapma kayıpsız, bizzat kendi ortaklarını, ortaklarına kalabalıklaştırmıştır, bilhassa tüketim kooperatifleri, yaratılarak tasarruf tasarruf tevdiatına tasrik edecek bu tasarruflarını toplamaktadır ve bunlara de yeter kayıpsız temin etmiş olurlar.

b. Tahvil İhraca

Birçok kooperatifler de kalkınma istikrara kazandırmak yıkmak lar. Bu tahviller muhtelif ortaklara hatta dışarıya kadar toplu de itta edilir. Genellikle yedili tahvillere ödenen faiz, tasarruf sağlamak tevdiatlara ödenen faizlerden daha yüksektir.

Tevfiq gibi, bazı ülkelerde muayyen tonlar kooperatifler için bazı lı bir sermaye kayıpsız tesbit eder.

Fransa'da ücret üretim kooperatifleri bütün bir İspiritisti ortak olmadan çalışmış olduklar kooperatifin ortaklarına hatırlamak tadırlar. İspiritin bütün nisbette ortak olmaya çalışmamıştır. bir sermaye kayıpsız tesbit eder.

Tevfiq de para depoların ödünç gösterinde tasarruf tesbitler alatemi 1952'den beri uygulanmaktadır. Buna göre, ortaklarına verilecek önce yatırma olduklar tasarruflarını depolarına edebilerler bir paraya çekme garantisi verilmek suretiyle, kooperatifleri ayrıma olanlarına sermaye kayıpsız hisseddiğ gerecede artırılmaktadır.

Tevfiq ve Hollanda gibi ülkelerde kooperatifler tanıtıl çıkarılmak suretiyle sermaye ziyasından kolaylıkla para temin ederler. Nitekim Ekonomik Toplulukunun kanalıyla, ulusal mali piyasalarına bu teşrevonu kooperatifler bu yöntemle kolayca sermaye bulma olanağına verecektir.

c. Devlet Yardımları

Sermayeye Katılma

Kooperatiflerin desteklenmesi zorunlu kılan sosyal ve ekonomik nedenlerle devletin kooperatiflerin kurulma kapitaline katılıştı görülür. Böylece kooperatifin sağlıklı tasarıyla ecnemesine imkânverilmiş olur.

.../...

Devlet yardımının bir kuruluş sermayesi olarak kullanılmasını, Hindistan'da geniş ölçüde görmekteyiz. Bu ülkede kalkınma plânları gereğince kurulacak tarım kooperatifleri ile bunların federasyonlarına lüzumlu kuruluş sermayesinden bir kısmının Federal Devletler tarafından verilmesi öngörülmüştür.

Ancak, devlet, yardımlarıyla kooperatiflerin bağınsızlığının tahrip edilmemesine de dikkat etmektedir. Yardımın bir sonucu olarak devlet, kooperatif çalışmalarını kontrol ederken, "kooperatifin kendi kendini yönetmesine" engel olmamıştır. Devlet yardımı ile kooperatiflere ilk hareket sağlanmıştır. Amaca yaklaşıldıktan, kooperatiflerin durumları kuvvetlendikten sonra, ödeneğin yavaş yavaş geri alınmasına çalışılmıştır.

Devletin Diğer Yardımları:

Devletler kooperatifçiliği desteklemek üzere, sermayeye katılmaktan başka doğrudan doğruya bir yardım niteliğinde olmamakla beraber, belirli bir hizmetin görülmesini finanse ederler ya da dolaylı yardımlar yaparlar:

- Kooperatifçilik eğitimine ve kooperatifçilik çalışmalarına devletin katılması,

- Kooperatiflere açılan kredilere ait faizin bir kısmının devletçe üstlenilmesi veya düşük faiz uygulamada.

- Teknik yardım ve teknik eleman sağlanması gibi.

Memleketimizdeki uyfulamada gerek Kooperatifler Kanunu, gerekse Tarım Kooperatifleriyle ilgili kanunlar, kooperatiflere bazı vergi bağışıklıkları tanımıştır.

A. Krediler

Sermaye Sağlama Çabaları

Özellikle ikinci Dünya Savaşından sonraki yıllarda çoğu ülkenin içinde bulunduğu koşullar (likidite noksanlığı, para maliyetlerinin yüksekliğinde ifadesini bulan devamlı enflasyon) dolayısiyle kooperatifler para bulmada giderek artan güçlüklerle karşılaşmışlardır. Dünya para rezervleri, ithalâtlar dolayısiyla azalma eğilimi göstermektedir. Bugün bu rezervlerin yirmi yıl öncesine oranla yarıya düştüğü ifade olunmaktadır.

./..

Devlet yardımını bir kurulus sermayesi olarak kullanmasını, Hindistan'da sanki olanda görmekteyiz. Bu ülkede kalkınma planları gereğince kurulacak tarım kooperatifleri ile ortaklarına yardımlarına ilişkin kurulus sermayesinden bir kısmını federal Devletler tarafından veriliyor. Bu yardımlar

Ancak, devlet, yardımlarıyla kooperatiflerin bağımsızlığının tehlike altındaysa da ülkeyi etmektedir. Yardımın bir sonucu olarak devlet, kooperatif çalışmalarını kontrol edecek, "kooperatifin kendini yönetmesine" engel olmamıştır. Devlet yardımı ile kooperatifler ilere ilk hareket sağlamıştır. Ancak yaklaşımından, kooperatifleri durumları kuvvetlendikten sonra, ödenecek yavaş yavaş geri alınmasına çalışılmıştır.

Devletin Diğer Yardımları:

Devletler kooperatifçiliği desteklemek üzere, sermayeye katılmakta başka doğrudan doğruya bir yardım ediliğinde olmamakla beraber, belirli bir ölçüde kredilendirmesini ilmanse edebilir ya da dolaylı yardımlar yapabilir:

- Kooperatifçilik eğitimine ve kooperatifçilik çalışmalarına devletin katılması,

- Kooperatifleri açılan kredilere ait faizin bir kısmını devlet üstlenmesi veya düşük faiz uygulanmada.

- Pakmal yardım ve bakımlı elemen sağlanması gibi.

Hemlekimizde uygulamada gerek Kooperatifler Kanunu, gerekse Kooperatifçilik Ilgili kanunlar, kooperatifleri bu yardımlardan bağışıklıklar sağlamıştır.

A.Krediler

Sermaye Sağlama Çabaları

Gelişmiş ülkeler bunun savaşından sonraki yıllarda çağın ülkenin içinde bulundu kooplar (ilkelte nokanıdır, para maliyetlerinin yükseklişinde ifadesini bulan devamlı enflasyon) dolayısıyla kooperatifler para bulmada ciddiye artan güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bunu para reservleri. Ithalatlar dolayısıyla ancak eğilimi göstermektedir. Bugün bu reservlerin yıkmı yıl dönemine oranla yaklaşı dağılmış ifade olmamaktadır.

Pek çok ülke, ödemeler dengesini düzeltmek için deflasyonist bir politika kabul etmeye ve faiz hadlerini yükseltmeye mecbur kalmışlardır. Paranın yükselen maliyetini, bazıları sermayeye olan talebin fazlalığı ile izah etmek istemektedirler. Yüksek faiz hadleri, bir ölçüde dünya likidite noksanlığının sonucu olduğu açıktır. Böyle bir durumda, kooperatiflerin de para bulmakta sıkıntı çekecekleri açıktır. Bu nedenledir ki, büyük bir kısım kooperatifler dışardan alacakları borç sermayeye piyasa fiyatı üzerinden faiz vermeyi zaruri görmektedirler. Her ne kadar kooperatiflerin büyük oranda borç para almaları arzu edilmemekte ise de bugünkü koşullarla kooperatiflerin yapacakları borçlanmalara makûl bir faiz ödemeleri düşünülmektedir. Diğer taraftan kooperatiflerin ortaklarının tasarruflarını kooperatife çekebilmeleri için iştirak paylarına ödeyecekleri faizi yükseltmeleri çok fazla olmamak kaydıyla meşrû kabul edilmektedir. Sonra, özellikle önemli sermaye taleplerinin faiz hadlerini yükseltmiş olduğu sanayi ülkelerinde sermayeye sınırlı faiz verilmesi yolundaki kooperatif ilkesi üzerinde daha büyük bir elâstikiyet uygulanabileceği de düşünülmektedir. Kooperatifçilik çevrelerinde en son gelişmeler, kooperatiflerin ortaklık paylarına verebilecekleri faizlerin hadlerinin tesbitinde, piyasa koşullarını gözönünde tutmalarını kooperatif ilkelere tamamen uygun bulunduğu yolundadır.

Görülüyor ki, kooperatiflerin para bulma konusunda, katı kooperatif ilkelerinde, gerektiği zaman, günün koşullarına uyma zorunluğu nedeniyle, bazı fedakârlıklara katlanmaları gerekmektedir.

SERMAYE SAĞLIYAN KURULUŞLAR

Kuruluş Nedenleri:

Birçok ülkede kooperatifler yabancı sermayelerinin önemli bir kısmını kendilerine ait olan kooperatif bankalardan sağlarlar. Bu bankalar kooperatif ortaklarının hizmetinde olduklarından, kredi verme koşulları ticaret bankalarının aradığı koşullardan çok daha iyidir.

Ekonomisi geri kalmış ülkelerin çoğunluğunda ortaya çıkan sorunların en önemlisi şudur: Tasarruf alışkanlığını nasıl yaratacağız? Sanayileşmiş ülkelerde fakirlik, önüne çıkan ilk işi ihtiyacın kabule zorladığı işçilerde görülür. Bu işçilerin tasarrufları olmadığından, ücreti daha fazla, ya da daha çekici bir başka işi beklemeğe tahammülleri yoktur.Genellikle bunlar düşük ücretli bir işi kabul etmekle yetindiklerinden, bir kenara para koymaları çok nadirdir, meğer ki, çabalarını başkalarınınki ile birleştirmiş olsunlar.

./..

SERMAYE SAĞLIYAN KURULUŞLAR :

Kurulus Nedenleri:

Oysa, işçinin de beslenmeye, barınmaya, yaşamaya hakkı vardır. Peşin ya da kredi ile satın alması gereken temel ihtiyaç maddeleri vardır. Yiyecek maddeleri gibi, giyecek maddeleri gibi, mesken gibi. İşçi de, eğer kişisel hiç bir tasarrufu yoksa, yaşayabilmek için borç almak zorunda kalacaktır. Ama bu borcu nasıl ve kimden, ya da kimlerden alacaktır? Daha doğrusu alabilecek midir? Çünkü kredi ya da borç, aslında teminat sorunudur da, işçi bu teminatı gösterebilecek midir?

İşçiler arasında borçlanma köylerde olduğu gibi, şehirlerde de son derece değişik bir hacim gösterir. Borç almanın önemi, ve işçinin yaşantısında tuttuğu yer hakkında pek az şey bilinmektedir. Borcun ağır yükünün ve onun günlük yaşantısındaki etkisi hakkında belli başlı bir anket yapılmış değildir. Borçlanmaya giden yollar çeşitlidir. Ücretler düşük, sosyal görevler ağırdır. İş kazaları, hastalıkları, evlenmeler, ayrılıklar, doğumlar, ölümler kaçınılmaz masraflardır. Nihayet çocukların yetişim ve eğitim masraflarını da düşünmek gereklidir. Bütün bu giderler, aile bütçelerinde derin izler bırakan masraflardır.

Tasarrufun Örgütlenmesi

Birçok ülkede işçiye ve köylüye ihtiyacı olduğu parayı veren mustakrizler her zaman var olmuşlardır. Ekonomik kalkınma gerçekleştikçe ve kredi giderek bir ihtiyaç olarak belirlendikçe kredi veren kurumlar vücut bulmaya başlamıştır.

Kooperatifçiliğin henüz başlangıç döneminde bulunduğu ülkelerde tasarrufun örgütlenmesi resmî bir hizmet biçiminde ortaya çıkar. Diğer resmî hizmet servisleri ile birlikte resmî görevliler, kooperatif girişimin gelecekteki yöneticilerini yetiştirirler, onlara öncülük ederler. Bilhassa gelişmekte olan ülkelerde tasarrufun mümkün olmayacağı hususunda sayısız nedenler gösterilmiştir. Tasarrufun nasıl gerçekleştirileceği hususunda elbetteki her yerde geçerli olacak bir formül bulmak kabil değildir. Ama, yer, zaman ve çevre koşulları nazara alınarak en iyi yöntemin bulunabileceği muhakkaktır. Aslında kooperatiflerin kredi sorununun çözümünde de bir dereceye kadar bu tasarruf arzu ve isteği ya da eğilimi yatmaktadır.

./..

Tasarrufu Teşvik

Kredi kooperatiflerinin başlıca amacı, "tasarrufu teşvik" ve "kişisel çabayı" çoğaltmaktır. Bu ilk adımdır. Önemli olan ortakların önce kendilerine, sonra başkalarına karşı kendilerini böyle bir zorluk içinde görebilmelidir. İnsan vardır, doğuştan tasarruf yapmaya eğilimi vardır. Fakat çoğunlukla halkı tasarrufun değerine inandırmak ve sonra onu bu yolda desteklemek gerekir. Pek çok ülkede bilhassa işçiler tarafından kurulmuş ve başlıca amacı, onların ücretlerinin bir kısmını tasarruf ettiren kooperatifleri vardır. Böylece ortaklar, tasarruf edilen fonlardan belli sebeplerle yararlanmak olanağını bulurlar.

Tasarrufu Toplama

Bir kredi kooperatifinin ilk kuruluş safhası geçtikten ve kooperatifin tescili yapıldıktan sonra ilk genel kurul toplantısında, ortakların belli zamanda ve belli miktarda, kooperatife tasarruflarını yatırmaları hususunda bir karar alınır. Ortaklar, tevdiatta uygulanacak kuralları birlikte kararlaştırabilirler. Kişisel tevdiatları haftada, ya da ayda bir yatırabilirler. Belli bir zaman içinde yatırılmayan tevdiata faiz yürütülmez. Bazan, şu kadar hafta, ya da ay geçtikten sonra tevdiat sahibi, yatırmış olduğu tasarrufun dörtte üçüne kadarını her zaman kredi olarak alabilir, fakat, kooperatifin kendisine ödediği faizi % 2 ye kadar geçen bir faiz öder.

Bu yöntemlerin uygulandığı yerlerde çok kimse hiç farkına varmadan muntazam bir ay tasarrufta bulunduklarını görmüşlerdir. Bu da onları teşvik edici olmuştur.

Kısa Tarihçe

Kredi kooperatiflerinin doğum yeri Almanya'dır. Friedrich W. RAİFFEISEN (1818-1888) ve Herman Schulze-DELITZSCH (1808-1883) adında iki büyük kooperatif öncüsü karşılıklı yardım ve kişisel çaba üzerine kurulu kredi kooperatifçiliğinin ilk şekillerini ortaya atmış ve geliştirmişlerdir. Bunlardan birincisi, tarımsal bölgelerde kurulan kredi kooperatiflerinin, ikincisi ise şehirsel bölgelerde kurulan kredi kooperatiflerinin kurucusudur. 1860 yıllarından beri gelişen bu iki tip kooperatifler bugün çok geniş ve güçlü bir federasyon halinde birleşmiş bulunuyorlar.

./..

Örgütlenme ve işleme farkları çok azdır. Schulze-Delitzsch kooperatifleri mütevazi gelirli şehirlilerin kredi sorunlarını çözmeğe çalışır. Raiffeisen sisteminin alanı tarımsal bölgelerle kasabalara uzanır. Ortaklarının çoğunluğu küçük çiftçiler ya da tarım işçileridir. Bugün bu sektör farkı da ortadan kalkmıştır. Bugün artık Raiffeisen kooperatifleri tarımsal bölgelerle yetinmemekte, Schulze-Delitzsch kooperatifleri ile aynı faaliyet alanına sahiptirler.

Kredi kooperatifleri fikri bütün dünyaya süratle yayılmıştır. XIX. ncu yüzyılın sonlarına doğru Avrupa ülkelerinin çoğu, şehirlerde ve köylerde sınırlı kredi sorunları ile karşılaşan kişilere yardım etmek üzere bu tip kooperatif örgüt biçimini kabul etmişlerdir.

Bütün kooperatif tiplerinin en kalabalık olanı kredi kooperatifleridir. Uluslararası Kooperatif Birliğinin rakamlarına göre, dünyada 300.000 kredi kooperatifi vardır. Bu, tüm kooperatifler sayısının % 48 i demektir. Kredi kooperatiflerine dahil ortakların sayısı ise 230 milyondur.

Kredi için kooperatifleşme fikri Kuzey Amerika'ya 1900 yıllarında geçmiştir. Bu tip organizasyonun ilk şekli Kanada'da görüldü. Fakat 8 yıl sonra, benzer bir kredi kooperatifi Birleşik Amerika'da Kanadalı Fransız göçmenler, tekstil işçileri tarafından kurulmuştur.Gerçekten pamuk ve tekstil fabrikalarında çalışan Kanadalı Fransız göçmenler Birleşik Amerika'ya kredi kooperatifi yada "Halk Sandığı" fikrini getirmişlerdi.

Kooperatifler fakir çevrelerde, sosyal ve ekonomik kıtlık dönemlerinde (Refahta değil) kurulmuşlardır.

Dünyanın çeşitli bölgelerinde kooperatiflerin kurucuları, bilhassa ya işçiler ya da malî olanakları olmayan ve fakat kafaları zengin kişiler olmuşlardır.

Kooperatiflerin finansman sorunları çözümünde kooperatiflere özgü finansman kurumlarının meydana getirilmesinde birinci kademede tasarruf ve kredi kooperatifleri yer alır. Kooperatifçiler, her şeyden önce, bu alanda da kendi güçlerine, yani tasarruflarına istinat etmişlerdir. Başka bir deyişle, kooperatifleri finanse eden kuruluşların vücut bulmasında kooperatifçiler adımı bizzat kendileri atmışlardır.

./..

Başlangıç döneminde, her alanda olduğu gibi, kredi bulmada da, kişisel tasarruflar öncelik kazanmıştır. Sosyal ve ekonomik çevrenin gelişmesi ve genişlemesiyle krediye olan ihtiyaç da artmış ve bu noktadan itibaren kooperatiflerin malî ihtiyaçları artık ortaklarının malî yeteneklerini aşmıştır. İşte bu durumda yeni yeni kredi kuruluşlarına, yeni kredi sağlama yöntemlerine doğru gidilmiştir.

Bu düşünce kooperatif bankalarının kuruluşlarına esas olmuştur. Bununla sözü, zamanımızda, büyük kooperatif girişimlerinin finansman sorunlarının çözümünde ele alınan kooperatif bankalarına intikal ettirmiş oluyoruz.

Kooperatif hareketimizin kredi sorununun çözümünde de başlıca araç olarak düşünülen kooperatifler bankası, günümüzün üzerinde en çok konuşulan konularından birisi olmuştur. Bu nedenle, biz de bu hususta düşüncelerimizi burada belirtmek istiyoruz.

KOOPERATİFLERE ÖZGÜ BİR KREDİ ÖRGÜTÜNÜN KURULMASI GEREĞİ

Aslında kooperatiflere kredi veren kurumların kuruluş nedeni şudur: Kooperatifçi çevreler, özel bankalara yatırmış oldukları tasarruflarının bazı durumlarda, kooperatiflerin zararına olarak kullanıldığı endişesi içindedirler. Bir başka endişe de, ekonomik alanda kooperatif örgütlerin davasının desteklenmemesidir. Kooperatiflere ait ekonomik kuruluşlara malî yönden yardımcı olurken başlıca düşünce, kooperatif girişimleri ekonomi üzerinde etkili olmak olanağına kavuşturmaktır.

Gerçekten, günümüz ekonomisinin gelişmesinin zorunlu kıldığı bankaların ve kredi kurumlarının belli hedeflere doğru yöneltilmesi, kooperatifçilik hareketinden beklenen yararların ortaya çıkardığı bir durumdur.

Genel olarak kooperatifler, uzun vadeli kaynaklar ve özellikle öz kaynaklar yönünden fakirdirler. Kooperatifçilerin kaynakları da (mütevazi gelirli tarımcılar, tüketiciler, işçiler, ufak sanayiciler, esnaf ve sanatkârlar) kooperatiflerin sermayesine katılma olanaklarını sınırlar ve aslında kooperatiflerin içinde bulundukları ortam, kooperatiflerin sermayesine büyük oranda katılmaya olanak vermez.

./..

Bu nedenle, kooperatif girişimler, yatırımları için bir kooperatifler bankasına müracaat etmek durumundadırlar. Bu müracaatın sonucu, kooperatifin yaşamasını sürdürüp sürdürememesi üzerinde önemli bir rol oynar. Kooperatife verilecek kredi, ya onun bir teknik, ya da ekonomik aşamayı geçmesini kolaylaştıracak ve dolayısıyla bağımsızlığını korumasını sağlıyacak ya da bir başka kooperatif teşebbüs ile birleşerek bir güoünü arttırma yoluna gidecektir. Bu kabil krediler, gerek miktarları gerekse teminatları yönünden bazı suples ve liberal ölçüleri gerektirir. Bu vadide ileri olan ülkelerde kooperatif kredisi kurumundan kredi alan kooperatiflerin kuruluşun sermayesine sembolik olarak katkıda bulundukların görüyoruz.

Nasıl Bir Banka?

Kooperatif bankalar, kooperatifçiliğin ileri olduğu tasarruf olanaklarının geniş bulunduğu Avrupa ve Amerika Ülkelerinde kooperatif örgütler tarafından kurulmuştur. Örneğin, İngiltere'de, Almanya'da, İsveçte, İsviçre'de, Avusturya'da ve Fransa'da çeşitli kooperatif faaliyetler, kendi finansman kurumlarını kendileri kurmuşlardır

Bazı ülkelerde de kooperatifçiliğin geliştirilmesini üzerine görev olarak alan Hükümetler, bizzat işe karışmış ve hareketin çeşitli kesimlerine kredi vermek üzere kamu kesiminde bir kooperatifler bankası kurmuşlardır: İtalya'da Ulusal Çalışma Bankası nezdindeki özel kooperatifçilik kredisi bölümü, Finlandiya'da Kooperatifler Bankası (Banco National de Credito Cooperativo), Batı Nijerya'da "Batı Nijerya Kooperatif Bankası" (Co-operative Bank of Westeren Nigeria) gibi...

Ülkemizin durumuna göz attığımızda, gerek tarımsal kesimde gerekse kentsel kesimde kredi veren kurumların varlığına tanık olmakta isek de, iki, üç kuruluşun kendi özel faaliyet alanlarına giren kooperatiflerin "kredi açıklarını" karşılamaktan uzak olduklarını, ve bunların gerçek birer kooperatif bankası niteliğinde bulunmadıklarını görürüz

Bugün ülkemizde mevcut 16.000 çeşitli kooperatifin dörttebirinden fazlasını (4.500 ü) Köy Kalkınma Kooperatifleri, 2.000 den fazlasını Tarım Kredi Kooperatifleri, 1.000 den fazlasını Toprak-Su Kooperatifleri, 5.000 den fazlasını Yapı Kooperatifleritteşkil etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, gerek tarımsal alandaki, gerekse kentsel bölgelerdeki kooperatiflerin özellikle yatırım kredisi ihtiyaçlarının giderilmesi

./..

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

sorununun büyüklüğü ve önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durum karşısında kooperatifler bankasının geniş ölçüde bütçe kaynaklarından yararlanacağı anlaşılmaktadır.

Örgütlenme Biçimi

Çeşitli ülkelerde mevcut kooperatiflere kredi açan kurumlarının faaliyetlerini ve elde etmiş oldukları sonuçları incelediğimizde şunları tesbit etmiş oluyoruz:

a. Bir kısım ülkelerde, kooperatif örgütlerin malî faaliyetlerini bir yerde toplamak ve yönetmek üzere bir "Kooperatif Merkez Bankası" düzeni kurulmuştur.

b. Kooperatif Merkez Bankası, kooperatiflerin ve teşekküllerin tasarruflarını toplayan ve değerlendiren bankalar grubunun ana bankası rolündedir.

c. Kooperatif girişimlere kredi açan ve bunların ortaklarının kişisel kredi ihtiyaçlarını da tatmin eden kooperatif bankaları, kendi Merkez Bankası ile birlikte, nüfusun çeşitli grupları için kredi veren örgütlerin ilginç bir biçimini oluşturmaktadır.

d. Kooperatif Merkez Bankası, ülke içinde kendisine bağlı geniş örgütü ile, kooperatif üretimin ve pazarlamanın finansmanında çok önemli bir rol oynamaktadır.

e. Bir kısım ülkelerde de kooperatif sektörün çeşitli kesimlerine kredi veren, tek bir banka mevcuttur. Devlet yardımlarından da geniş ölçüde yararlanan bu tek banka, kooperatif hareketini her türlü kredi ihtiyacını karşılamaya çaba göstermektedir.

Bize öyle geliyor ki, kurulması öngörülen Kooperatifler Bankası, gerek kırsal kesimdeki, gerekse şehirsel kesimdeki kooperatiflerin sanayie dönük büyük projelerini finanse edecek, bir Yatırımlar Bankası niteliğinde olacaktır. Bu açıdan, kooperatifler bankasının hem kooperatifçiliğimizin büyük yatırım plânlamasının bir aracı, ve hem de ekonomik yönden bir gelişme faktörü olma yolunda yatırım kredisi fonksiyonuna tam intibak edecek bir kuruluş olması gereği belirmiş bulunmaktadır.

./..

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

sorumunu büyüklüğü ve önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Böyle bir durum karşısında kooperatifler bankasının genis ölçüde bütçe kaynaklarından yararlanacağı anlaşılmaktadır.

Öneriliemme Biçimi

Çeşitli ülkelerde mevcut kooperatifleri kredi açan kurumlarının faaliyetlerini ve elde etmiş olduklarını sonuçları incelediğimizde şunları tespit etmiş oluyoruz:

a. Bir kısım ülkelerde, kooperatif örgütlerinin mali faaliyetlerini bir yerde toplamak ve yönetmek üzere bir "Kooperatif Merkez Bankası" düzenl kurulmuştur.

b. Kooperatif Merkez Bankası, kooperatiflerin ve teşekküllerin tasarruflarını toplayan ve dağıtmakta olan bankalar grubunun ana bankası rolündedir.

c. Kooperatif girişimlere kredi açan ve bunların ortaklarının kişisel kredi ihtiyaçlarını da tatmin eden kooperatif bankaları, kendi Merkez Bankası ile birlikte, mülkünün çeşitli gruplarını için kredi veren örgütlerin ilginç bir biçimini oluşturmaktadır.

d. Kooperatif Merkez Bankası, ülke içinde kendisine öğrü genis çevrede ile, kooperatif üretimin ve pazarlamanın finansmanında çok önemli bir rol oynamaktadır.

e. Bir kısım ülkelerde da kooperatif sektörün çeşitli kesimlerine kredi veren, tek bir banka mevcuttur. Devlet yardımlarından da genis ölçüde yararlanan bu tek banka, kooperatif hareketini her türlü kredi ihtiyacını karşılamaya çaba göstermektedir.

Bize göre, eğiyor ki, kurulması öngörülen Kooperatifler Bankası, zaten kırsal kesimdeki, gerekse şehrisel kesimdeki kooperatiflerin sağlamayı düşünük büyük projelerini finanse edecek, bir Yatırımlar Bankası niteliğinde olacaktır. Bu açıdan, kooperatifler bankasının hem kooperatifçiliğinin büyük yatırım plânlamasına bir ayrı, ve hem de ekonomik yönden bir gelişme faktörü olma yolunda yatırım kredisi fonksiyonunu da tam intibak edecek bir kuruluş olması gereği belirtile bulunmaktadır.

Yönetim Sorunu

Bir Kooperatifler Bankası kurulurken, çözümlenmesi gereken önemli bir sorun da yönetiminin nasıl olacağıdır. Başka bir deyişle, Devletin sermayesine her yıl önemli ölçüde katıldığı, yada para yardımında bulunduğu bir kooperatifler bankasının yönetimi Devletin mi, yoksa kooperatiflerin mi elinde olmalıdır?

Dünya kooperatif hareketinin tek temsilcisi olan Uluslararası Kooperatif Birliği'ne (Internationale Co-operative Alliance) göre, bir bankanın kooperatif bankası olarak Birliğe üye kabul edilebilmesi için aranan koşullar şunlardır: Bankanın görevi, her türlü kooperatif girişimi geliştirmek olmalıdır. Devletin örgütlenmesine katkıda bulunduğu kooperatifler bankasının yönetiminde kooperatiflerin gereğince temsil edilmeleri lâzımdır. Eğer banka sermayesi hisselere ayrılmış şirket biçiminde kurulmuşsa, hisse senetlerinin çoğunluğu kooperatif hareketin elinde olmalıdır.

Görülüyor ki, Devletin kooperatifler bankasının yönetiminde yer alması - bazı kayıtlarla - bankanın "kooperatif bankası" niteliğinde zararlı değildir. Türkiye koşulları gözönünde tutulduğunda, Devletin kooperatifler bankasının yönetiminde söz sahibi olmasında herhalde başlangıçta yarar vardır.

Kaynak Sorunu

Kurulacak Kooperatifler Bankasının yeterli kaynak bulma, ya da yaratma sorunu da önem arzetmektedir. Bir Kooperatifler Bankasının bugünün bankalar arası mevduat toplama yarışına ayak uydurması ve halkın tasarruflarını kendine çekebilmesi bir hayli güç ve çetin görünmektedir. Kaldı ki, kısa vadeli, ya da vadesiz olarak toplanacak paraların, orta ve uzun vadeli kredi vermesi gereken bir banka için emin bir kaynak da olmadığı ortadadır. Bu nedenle, böyle bir bankanın her yıl bütçeden alacağı önemli paylarla beslenmesi gerekeceği gerçeği belirmektedir. Bu nokta, Devlet bütçesine önemli ölçüde bir mali yük getirecekse de, kooperatiflerin Devletçe desteklenmesinin Anayasaca emredildiği bir ülkede bunun tabii karşılanması gerekir.

Diğer taraftan, çeşitli kooperatif örgütlerin Kooperatifler Bankasının sermayesine olacak katkıları, bankaya yatırımları bankanın bir başka malî kaynağını teşkil edebilir.

./..

Kooperatifçilerin tasarruf tevdiatları da bu sermaye kaynaklarını besleyen unsurlar arasında sayılabilir. Ulusal kooperatif örgütlerin birbirleri ile sıkı işbirliği içinde çalışmaları ve kooperatif bölge ve merkez birliklerinin uluslararası işlemlerini de Kooperatifler Bankası aracılığı ile yapmaları yerinde olur.

Kooperatifler Bankasının kurulmasını, Türk Kooperatifçilik Hareketinin büyük atılımlara girişmesi yolunda önemli bir dönüm noktası kabul edebiliriz. Banka, özellikle, şimdiye kadar olan kredi uygulamalarının dışında, yatırımlara dönük bir kredi politikası ile kendini gösterecektir. Diğer ülkelerde olduğundan tamamen farklı bir konjonktür içinde faaliyete geçecek olan bankanın Kooperatif girişimlerine yardım etmek, kooperatiflerin ürünlerini ve satışlarını desteklemek ve kuvvetlendirmek yolunda Türk Kooperatifçiliğine, ve ulusal ekonomiye yararlı olacağı inancımızı belirtmek isteriz.

SONUÇ:

Dünyanın her yerinde kredi sorununun çözümü, kooperatif hareketin gelişme olanaklarından birinin sağlanması demek olmuştur. İster büyük, ister küçük olsun, hangi tür kooperatif olursa olsun, nerede bulunursa bulunsun; sorun aynıdır; kooperatife:

1. Önce sağlam bir malî temel sağlanması ve bunun devamlı olarak güçlendirilmesi gereklidir.

2. Sonra, bu malî bünye, dış etkenlerden mümkün olduğu kadar bağımsız kalabilmesi için, kendi kendine yardım ilkesine dayanmalıdır.

İdeal durum bu olmakla beraber, uygulamada bunu bulabilmek elbette oldukça güç bir keyfiyettir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kişisel gelirlerin, dolayısıyla tasarrufun yetersiz olduğu bir ortamda, kooperatiflerin ortaklarının malî güçlerine dayanması oldukça güçtür. Bu nedenle, böyle bir ortamda devletin işe müdahale etmesi, kooperatif girişimleri finanse eden malî kurumları kurması, ya da desteklemesi, sermayesine katılması gerekli olmaktadır. Nitekim, gelişmekte olan ülkelerde bu tür uygulamaya tanık olmaktayız.

./..

Kooperatifçilerin bazısınınkı devletçilerin de bu sırada kuvvetlerini bey-
leyen usulsüz emsalde sayılabilir. Türkçe kooperatif örgütlerinin bir-
biriyle ile etkili ilişkisi olmamaktadır ve kooperatif bölüm-
lerdeki bürokratik direnmeler ilerlemiştir. Ve kooperatifler bankası
yurtdışına ilk yaymayı yürütmüştür.

Kooperatifler Bankasının kurumsatı. Türk Kooperatifçilik ka-
nununda bütün sorunlarını çözmüş olunda önemli bir dönüm noktası.
Kısaca ele alınılırsa, hamle, basitlik, çıkmaz kadar olan kredi uygulama-
larını ilgilendirir, yatırımlara dönük bir kredi politikası ile kendini
göstermektedir. Diğer ülkelerde ise bundan temamen farklı bir kooperas-
yon lojistik fonksiyonu geçmek olan bankanın kooperatif girişimlerinin
yardım etmek, kooperatiflerin durulanmak ve sağlamlarını sağlamakmak
ve kuruluşlarındaki yolunda Türk kooperatifçiliğine, ve ülkesi ürünü
ve yararlı olmuştu insanımızı bellirmek istemek.

SONUÇ:

Dünyanın her yerinde kredi sorununu çözülmü, kooperatifçi-
lik sağlamı olanaklarından birinin sağlamasar ürün olmuş. Ve lakin
bilinik, ister kitlik olsun, hemen bir kooperatif olsun, mevcut
bulunmuş bulunsun! sorun aynıdır! kooperatif.

1. Nice sağlam bir malî temel sağlamaları ve ürünü dünyalı olsun
çıkıntılarımızı çemkilik.

2. Sonra, bu malî bünye, dış etkinlikden mümkün olduğu kadar bo-
ğumsuz kalabilmesi için, temel kredine yerine ikincisine dayanmalıdır.

Ücret, ürünü bu dünyada hemen, uygulamada hem bulabilmek olan-
da olduğu gibi bir kayıtsızlık, belirsizlik çalışmak. olan ülkelerde
ilgiler çıkıntıdan, dolayısıyla kaçınılan yatırımlar olduğu bir ya-
kooperatifçilik ortaklarının malî çıkıntılarına dayanmaz olmuştur ge-
ri. Ve nadanlar, böyle bir ortamda devletin ise müdahale ettiği, kooperatif
girişimleri tirsme-den malî çıkmalarını kurmaz ve ir. ortaklarındaki
sayısına ortalamaz kaçınılmaz olmaktadır. Ülkeler, çıkmaz olan ül-
kelerde bu ürün uygulamayı tanır olmaktayız.

Evet, kooperatifçiliğimizin gelişmemiş olmasının nedenini, İlalli başlı sorunlara henüz çözüm yolu bulamamış olmamızda buluyoruz. Bunlardan biri de kredi sorunumuzdur. Kooperatifler de nihayet birer ekonomik işletmelerdir. Sermayeye, yeterli sermayeye sahip olmadan, ekonomik faaliyette bulunmaları mümkün değildir. Başlıca iki kaynak vardır:

a. (Öz) sermayesi. Kendi kaynağı

b. Kredi. Yabancı kaynak.

Bugün ülkemizde kredi olanaklarının da yetersiz olduğu malûmdur. Kredinin açılma koşulları da ağırdır. Faizler yüksektir.

Bu nedenlerle, kooperatiflere "uygun koşullar'la ve yeterince" kredi açacak özel kredi kurumlarına ihtiyaç vardır. Bunların başında kooperatiflerini kendi finansman kurumu, yani Kooperatifler Bankası gelir.

Kooperatifler Bankası'na vücut veren düşünce herhalde sadece kredi arttırımı değildir. Asıl neden, kooperatiflerin kendi kredi kuruluşuna kendilerinin sahip olmasıdır. Ancak bu takdirde kooperatif sektör kuruluşunu tamamlamış olacaktır.

KOOPERATİFLERİN DENETİMİ SORUNU

Denetimin Amacı

İlk kooperatiflerin başarıları veya başarısızlıkları, kısmen amaçlarının seçimine, fakat bundan daha fazla olarak, yönetim kurullarının ve personelinin işlerin yönetiminde gösterdikleri anlayışa ve davranışa bağlı olmuştur.

Bazı çok kötü sonuçlara varan başarısızlıklar olmakla beraber, bu başarısızlıkların ekseriyeti, ilgililerin verilen öğütleri zamanında değerlendirmeleri ve uygulamalarıyla, başarıya dönmüştür.

Amaç, kooperatiflerin çalışmalarını ıslah etmek, genellikle ticari ve mali bilgi ve tecrübeye sahip olmadığı düşünülen ortakların menfaatını korumaktır. Kanun koyucu, aynı zamanda üçüncü kişileri özellikle kooperatif ile iş yapanları da himaye etmek istemiştir. Her iki halde de kooperatif olarak tescil ve halk tarafından kabul edilen bir kuruluşun metodlu ve tedbirli bir yönetim teminatı olarak denetim altında bulunması hakkaniyet kaidelerine uygun mütalâa edilmiştir.

./..

Gerçekten, insan zayıf bir varlıktır. Hakkına razı olmayan, fırsatını bulunca doğru yoldan ayrılan insanlara dünyanın her yerinde ve devrinde raslanmaktadır. Belli bir toplumun kudretini, bu topluluğuna menfaatına kullanma yetki ve sorumluluğunu taşıyanların, bunu kişisel çıkarları içinde kullanmaktan çekinmedikleri sık sık görülen olaylardandır.

İşte, yöneticilerin ellerinde olan, ya da olmayan nedenlerle gösterdikleri bir zaaftırki, denetime, ya da teftişe vücut vermiştir. Böylece, yönetimin dışında, bağımsız olarak görev ifa eden denetim örgütü, yönetimin keyfi karar ve tasarruflarını kontrole tabi tutmak suretiyle, idarenin aksayan yönlerine! mevzuat dışı hareket ve işlemlerini su üstüne çıkarır. İşte bu açıdan, kooperatiflerde teftiş ya da denetim, ortaklar genel topluluğunun olduğu kadar, kooperatifle ilişkisi olan kişilerin birinci teminatını teşkil etmektedir.

Denetimin ne demek olduğu, bundan kooperatiflere ne gibi faydalar sağlandığı, ancak işlerin aksaması halinde kendilerini gösterir. Kooperatifin mukadderatını ellerinde tutanların kooperatifin hayrı için çalışmalarını mümkün kılacak olan denetim olacaktır. Denetim, kooperatif teşekkülünün hayatına, muvazene, huzur ve istikrar getirecek şartları yaratarak, modern yönetimin kurulmasını kolaylaştıracak ve böylece de, bütün ortaklar için güzel ufukların açılmasına hizmet etmiş olacaktır.

DENETÇİLERİN GÖREVLERİ, SORUMLULUKLARI VE
KOOPERATİF HAREKET İÇİNDEKİ DURUMLARI:

Denetçiler kooperatifin bütün defterlerini, belgelerini senetlerini ve işletme hesabı ile bilânçosunu tetkik etmek, bunların kanun ve ana sözleşmelere uygunluğunu tesbit etmekle mükelleftirler.

Denetçiler, görevlerinin ifası sırasında müşahade ettikleri yönetime ait noksanlıkları, kanun ya da ana sözleşme hükümlerini ihlâl eden hareketleri yetkili makamlara ihbar etmek mecburiyetindedirler.

Görülüyor ki, bilgili ve ülkücü bir denetçi yetiştirmek uzun devreli bir kültür sorunudur. O itibarla denetçinin, denetiminde bulunduğu teşebbüsün mahiyetinin içinde bulunduğu sorumluluğun gerektirdiği biçimde yetişmiş olması lâzımdır. Kooperatif ortaklarının % 80 ilâ

./..

Gerçekten, insan zayıf bir varlıktır. Hakkına razı olmayan, fırsatını bulunca doğru yoldan ayrılan insanlara dünyanın her yerinde ve devrinde rastlanmaktadır. Belli bir toplumun kuruluşu, bu toplulukçuna mensuba kullanma yetki ve sorumluluğunu taşıyamayan, bunu kişisel çıkarları uğrunda kullanmaktan çekinmeyebilirler ark çoğulun olaylardadır.

İşte, yönetilenlerin elverişde olan, ya da olmayan nedenlerle güçsüzleştirdikleri bir mazlumluk, denetime, ya da teftişe vücut vermiştir. Böylece, yönetenler arasında, bağımsız olarak görev ifa eden denetim örgütü, yönetimin keyfi karar ve tasarruflarını kontrole tabi tutmak sureti-yle, idarenin aksayan yönlerine; mevzuat dışı hareket ve işlemlerini su-çüstü çıkarır. İşte bu açıdan, kooperatiflerde teftiş ya da denetim, ortaklar çınarı toplulukçunun olduğu kadar, kooperatifle ilişkisi olan kişilerin bir hakkı temsilcisi teşkil etmektedir.

Denetimin ne demek olduğu, bundan kooperatifler ne kadar faydalanacağındır, ancak işlerin aksaması halinde kendilerini göstersin. Kooperatifin muhtelif organlarını elverişde tutmaların kooperatifin hayrı için çalışmalarını mümkün kılacak olan denetim olacaktır. Denetim, kooperatif teşekkülünü hayatına, muvazene, huzur ve istikrar getirecek çağdaş yaratıcı, modern yönetimin kurulmasını kolaylaştıracak ve böylece de, bütün ortaklar için güzel ürünlerin açılmasına hizmet etmiş olacaktır.

DENETÇİLERİN GÖREVLERİ, SORUMLULUKLARI VE KOOPERATİF HAREKET İÇİNDEKİ DURUMLARI:

Denetçiler kooperatifin bütün defterlerini, belgelerini sanatlarını ve işletme hesabı ile bilançosunu tetkik etmek, bunların kanun ve ana sözleşmelere uygunluğunu tesbit etmekle mükelleftirler.

Denetçiler, görevlerinin ifası sırasında muşahade ettikleri yetersizlikleri, kanun ya da ana sözleşme hükümlerini ihlal eden hareketleri, ortaklı mahallerde ihbar etmek mecburiyetindedirler.

Görülüyorki, bilgili ve ülkücü bir denetçi yetiştirmek uzun devreyi bir kültür sorunudur. O ishalde denetçinin, denetimde bulunduğu teşekkülün mahiyetinin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik kerekliliği bilerek yetişmiş olması lazımdır. Kooperatif ortaklarının % 80 ila

90 ının teşekkülde fiilen görev almadıkları da düşünülecek olursa, denetçilerin görevlerinin önemi daha iyi anlaşılmış olur. Denetçinin görevini gereği gibi yapmadığı kooperatiflerde sıhhatli bir gelişme beklenemez. Hatta bugünün denetçisi yalnız, kooperatifin hesaplarının nasıl çalıştığını değil, fakat daha çok hesapların prensiplerini ve amaçlarını bilmek durumundadır. Denetçi aynı zamanda kooperatifin amaç ve faaliyeti hakkında da bilgili olmak zorundadır. Kooperatif ortaklarından herbiri için kooperatif hesapları ile bilânçosunu incelemek ve karşılaştırmak imkânsız olduğundan, denetçi, ortakların temsilcisi olarak bu görevi ifa eder. Hatta denetçi yalnız defter ve kayıtları incelemekle iktifa etmez, sorular sorar ve kooperatifin faaliyeti ile ilgili bütün konularda tatmin edici bilgi almaya çalışır.

Denetçi bu açıdan kooperatif hareket içinde sorumlu bir mevki işgal etmektedir. Bu mevki bir jüri üyesininkine benzemektedir.

Denetçilerin Seçimi:

Ticaret Kanununda şirketlerin kuruluşları anında organlarının tamam olması istenmiş olduğundan (Md. 369/4, 289/5, 347) denetçilerin ilk önce kuruluş genel kurulu tarafından, sonra da olağan genel kurullar tarafından seçilmiş olması gerekir. 1163 sayılı kooperatifler kanununda bu konuda bir açıklık bulunmamaktadır. Bununla beraber, 98. madde delâletiyle Ticaret Kanunun hükümlerini aynen kabul etmek mümkündür.

a. Kimler Denetçi Seçilebilir?

Denetçiler; ortak olan, ya da olmayanlar arasından seçilebilirler. (Kooperatifler Kanunu. Md. 65/2). Ortaklar arasında denetçiliği gereği gibi yapacak kimse bulunmadığı zaman, kooperatifin genel kurulu ortak olmayan kimseleri de denetçi olarak seçebilecektir.

Türk Hukukunda hakim olan görüşe göre, denetçiliğe ancak gerçek kişiler seçilebilir. Bununla beraber, yönetim kurulu üyelerinin tüzel kişi olabileceği Kooperatifler Kanununda açıklandığı halde (Md.56) denetçiler kurulu hakkında böyle bir hüküm yoktur.

Bir ortak hem denetçi, ve hem de Yönetim Kurulu üyesi olamaz.

./..

90 inin tesekkülü tüline göre almakdan da düşmadeğe varınca, denetlerin görevlerinin ünsal daha iyi anlaşılmış olur. Denetlerin görevini gerçekleştirmesi kooperatifçilik sahasında çok önemli hizmetler. Hatta bugünün ferdiyet yalnız, kooperatifin desteğinin ve sosyal çalıştırma değil, fakat daha çok hesapların denetlenmesi ve amaçlarına bilmek durumundadır. Denetçi aynı zamanda kooperatifin amaç ve faaliyeti hakkında da bilgili olmak zorundadır. Kooperatif ortaklarından birisi için kooperatif hesapları ile bilançosunu incelemek ve karşılaştırmak imkânsız olduğundan, denetçi, ortaklara temsilcisi olarak bu görevi ifa eder. Hatta denetçi yalnız defter ve kayıtları incelemekle iktifa etmez, sorunlar ortaya çıkmadan kaçınılmaz ile ilgili bütün komisyonda temsilci olmayı bilgi almaya çalışır.

Denetçi bu şekilde kooperatif hesapları içinde sürmüş bir mevkii ile gal etmektedir. Bu mevki onu yüksek yönetimine bağlamaktadır.

Denetçilerin Seçimi:

Ticaret Kanunuda şirketlerin kurulmaları anında organlarını tanımamışlar olmasa istemiş olduğunden (Mad. 369/4, 289/5, 346) denetçilerin ilk önce kurulus genel kurulu tarafından; sonra da olağan genel kurulular tarafından seçilmiş olmaları gerekir. 1163 sayılı Kooperatifler Kanunuda bu konuda bir açıklık bulunmamaktadır. Bunuda beraber, 98. madde delâletiyle Ticaret Kanunun hükümleri aynen kabul etmek mümkündür.

a. Kimler Denetçi Seçilebilir:

Denetçiler; ortak olan, ya da olmayanlar arasından seçilebilirler. (Kooperatifler Kanunu Md. 65/2). Ortaklar arasında denetçiliği gerekli kılıl yapacak kimse bulunmuyor ise; kooperatifin genel kurulu ortak olmayan kimseleri de denetçi olarak seçebilecektir.

Tüzük hükümleri hakim olan görüşe göre, denetçiliğe ancak yeterli kişiler seçilebilir. Bunuda beraber; yönetim kurulu üyelerinin ücretli kişi olabileceği Kooperatifler Kanununda açıklanmıştır madde (Md.36) denetçiler kurulu bakımında böyle bir hüküm yoktur.

Bir ortak hem denetçi; hem de yönetim kurulu üyesi olamaz.

Yönetim Kurulu üyelerinin usul ve füruğundan (ana, baba, ya da çocuklar) biri ile eşi, üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) kan ve sıhrî hısımları denetçi seçilemezler (T.T.K. Md.349).

Devlet memurları da denetçi olamazlar.

Ana sözleşmelerde denetçi seçilebilme şartları gösterilmiştir. Bu şartları haiz olmayan kimse denetçi seçilirse, bu kararın iptali mümkündür (Türk Ticaret Kanunu Md. 381).

b. Görev Süresi:

Genel kurullarca seçilendenetçilerin görev süresi en az bir yıldır (K.K. Md., 65/2). Azamî müddet Kanunda gösterilmemiştir.

Denetçi seçilenler, ortak dahi olsalar bu görevi kabul etmek zorunda değillerdir. Ana sözleşmelerde ortaklara böyle bir mükellefiyet yüklenemez.

c. Denetçilerin Sayısı:

Denetçilerin sayısı hakkında Kooperatifler Kanununda açıklık yoktur. Bu husus genel kurul kararına bırakılmıştır (Md. 69). Ticaret Kanunumuzda anonim şirket denetçilerinin beşten fazla olamayacağı belirtilmiştir (Md. 347). Kooperatif denetçilerinin sayısının tespitinde bu hükümden faydalanılabilir.

d. Görevlerin İfası:

Denetçiler, görevlerini kurul halinde yapmak zorunluğunda değillerdir.

Her denetçi, kanun ve ana sözleşmenin yüklediği görevleri kendi görüşüne göre münferiden yerine getirir. Ancak yıllık raporun düzenlenmesinde denetçiler birlikte hareket ederler. Fakat, birlikte tanzim ve imza edilen raporda, denetçi kendi görüşlerini belirterek muhalefetini belirtebilir. Sonucu takdir, genel kurula ait bir iştir.

Denetçilerin Görevleri:

Bunlar da 4 grupta toplanır.

a. Denetleme:

1. Denetçiler, kooperatifin "İşlem ve hesaplarını" denetlerler.

./..

Yönetim Kurulu üyelerinin usul ve füruundan (ana, baba, ve da
ğıdar) biri ile eşi, bunun derecesi kadar (bu derece [illegible]) ve
ve sıhrî hısımları dahiyle eşlemesiler (T.T.K. Md.340).

Devlet memurları da denetçi olamazlar.

Ana sözleşmeyle denetçi seçilebilme şartları düzenlenebilir. Bu şartlar hale olmayan kişiye denetçi seçilirse, bu kişinin ayrıca cezalandırılması (Türk Ticaret Kanunu Md. 381).

f. Görev Süresi:

Genel Kurulunca seçilmesi gerekir. Bu süre en çok altı yıldır (K.K. Md., 65\2). Azami muddet Kanunda gösterilmemiştir.

Denetçi seçilenler, ortak dahi olsalar bu görevi kendi adlarına yürütürler. Ana sözleşmede ortaklara böyle bir mükellefiyet yüklenemez.

e. Denetçilerin Sayısı:

Denetçilerin sayısı hakkında Kooperatifler Kanununda açıklık yoktur. Bu hususa genel kurul kararına bırakılmıştır (Md. 69). Kanunî Kanunumuzda azınlık yıkıcı denetçilerinin beşten fazla olamayacağı belirtilmiştir (Md. 347). Kooperatif denetçilerinin sayılarının tek olması bu hükümden faydalanılabilir.

d. Görevlerin İfası:

Denetçiler, görevlerini kurul halinde yerine getirmeyerek tek-lerdir.

Her denetçi, kanun ve ana sözleşmenin yüklediği görevleri yerine getirmeye gücü müsaadeden yerine getirir. Ancak yıllık raporun kanunlarımızda denetçiler birlikte hareket ederler. Fakat, birlikte hareketlerinde ve ilme edilen raporda, denetçi kendi görüşlerini belirtmek şartıyla ve ilme edilen raporda belirtebilir. Sonucu takdir, genel kurula ait bir [illegible].

Denetçilerin Görevleri:

Bunlar da 4 grupta toplanır.

a. Denetleme:

1. Denetçiler, kooperatifin ilişkin ve hesaplarını denetlerler.

Filhakika denetçiler, Kooperatifler Kanununun 66 ncı maddesine göre "kooperatifin işletme hesabı ile bilânçosunun defterlerle uygun bulunup bulunmadığını,

2. Defterlerin düzenli bir surette tutulup tutulmadığını,

3. İşletmenin neticeleri ile mameleki hakkında uyulması gerekli olan hükümlere göre işlem yapılıp yapılmadığını,"
incelemekle mükelleftirler.

Ortakları şahsen sorumlu, ya da ek ödeme ile mükellef olan kooperatiflerde denetçiler, ortaklar listesinin usulüne uygun olup olmadığını da incelemek zorundadırlar.

Denetçilerin inceleme görevlerini yaparken, Kanunun (3) numara altında topladığımız "işletmenin neticeleri ile mameleki hakkında uyulması gerekli olan hükümlere göre işlem yapılıp yapılmadığını incelemek" ten ne anlaşılmak lâzım geldiğini kesin bir surette tespit etmek oldukça güçtür. Bu maddenin aslı olan İsviçre Borçlar Kanununun 907 nci maddesinde "mali durumun ve işletmenin elde edilen neticelerinin yürürlükte bulunan hükümlere uygun olup olmadığını ..... araştırmak" denilmektedir. Bundan maksat, denetçilerin, her yıl sonunda malî durum, bilânço ve sair hesaplar, dağıtılması teklif edilen sâfi gelirler hakkında şahsi görüşlerini ihtiva eden raporlar verilmesidir. Örneğin, ana sözleşme hükümlerine göre yedek akçelere gerekli ayırımın yapılıp yapılmadığının, risturn dağıtımı öngörülmüş ise, dağıtılıp dağıtılmadığının araştırılması gibi.

Denetçiler, görevleri dolayısıyla öğrendikleri ve açıklanmasında kooperatifin veya ortakların şahısları için zarar umulan hususları ortaklara ve üçüncü şahıslara ifşa edemezler (T.T.K. Md. 68). Aynı sır= saklama mükellefiyeti eski rejimde de mevcut idi (T.T.K. Md. 358).

Ancak, denetçilerin "münferit ortaklara" ifşa edemedikleri bilgileri, genel kurula verebilecekleri kabul edilmektedir.

Ortakların bilgi istekleri, bilânço ile yönetim kurulunca ibraz edilen belgelere ait olmak lâzım gelir.

./..

Örneğin, bilânçoda şüpheli gördükleri noktalara denetçilerin dikkatini çekebilir ve açıklama isteyebilirler (K.K. Md. 66/3, T.T.K. Md. 363).

Denetçiler, denetleme konusunda elde ettikleri neticeleri yıllık raporlarında genel kurula sunmak zorunluğundadırlar (K.K. Md. 67/1, T.T.K. Md. 354).

Her nekadar denetçiler, bir "yıllık rapor" hazırlamakla mükellef iseler de, acaba böyle bir raporun genel kurula sunulmaması halinde, genel kurul, müzakerelerine devam edebilecek midir? Kooperatifler Kanunumuzda bu konuda açıklık yoktur. Oysa bu maddenin mehazı olan İsviçre Borçlar Kanununun 908 nci maddesinde, "böyle bir rapor kendisine arz edilmedikçe genel kurulun işletme hesabı ve bilânço üzerinde karar alamayacağı" sarahaten belirtilmiştir.

SONUÇ:

Ticaret Kanunumuzda denetçiler için oldukça etraflı hükümler mevcut bulunmasına (Md. 347-359) rağmen, kooperatiflerimizin beklenen gelişmesinde denetçilere düşen rol gereği gibi yerine getirilememiştir.

1163 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önceki devrede, Türkiye de kooperatifler, Devlet teşekkülleri tarafından, (T.Halk Bankası,T.C. Ziraat Bankası gibi kuruluşlar hariç) ciddi bir teftiş ve denetime tabi tutulmamakta idi. Bunda mevzuatta görülen eksikliğin olduğu kadar, denetçileri seçen kooperatif ortaklarının ciddi bir denetim ihtiyacını duymamaları, ya da böyle bir denetime önem vermemelerinin rolü vardı. Hele seçilen denetçilerin meslekten olmaması, muhasebeyi gereği gibi bilmemesi, kooperatifin kısa zaman içinde amacından sapmasına ve güç bir duruma düşmesine sebep oluyordu.

Bu ihtiyacı seneler önce duyan batı ülkeleri, kooperatiflerin dolaylı, ya da dolaysız denetimini sağlamak için, bu denetimi kooperatif örgütleri içinde uzman bir teşekküle yaptırmakta, kooperatif dışı bağımsız denetim kuruluşlarına tevdi etmekte fayda görmüşlerdir. Bu konu özellikle Almanya'da ve İsviçre'de dikkate değer bir şekilde işlenmiştir.

Denetim, bir kooperatif örgüte (Birliğe) verilmiş ise, bu örgüt tarafından; bağımsız bir kuruma; ya da Büroya verilmiş ise bu kurum,

./..

ya da büro tarafından kooperatifin bütün muamele ve hesapları etraflı bir incelemeye tâbi tutulmakta ve bununla da yetinilmeyerek yapılması gereken işler hakkında faydalı öğütlerde bulunmaktadır.

Kooperatifler Kanunu Neler Getirdi?

Kooperatiflerin denetimi konusunda 1163 sayılı Kooperatifler Kanununu hiç şüphe yok ki, bazı yenilikler getirmiştir. Bunların yeterli olup olmadığı hususundaki görüşlerimizi kısaca arzedeceğiz.

Kooperatiflerde denetim, bu teşekküllerin iyileştirilmesi, sağlıklı bir bünyeye kavuşturulması yolunda en önemli "tedavi araçları" ndan biri olduğu için, bu tedaviyi kimlerin yapacağı, hangi vasıtaların kullanılacağı önem arzeder.

Şurası bir gerçektir ki, Türkiyemizde kooperatifler genellikle hastadır, sağlam bir kooperatif yapısı göstermemektedir. Binaenaleyh kooperatiflerin "tedaviye" ihtiyacı vardır. Kanunun getirdiği tedbirlerle bu tedavi yapılabilmiş midir?

Bir defa, daha kuruluş safhasında bozuk bir kooperatif kuruyoruz. Kooperatif yöneticilerimizin, gerçek kooperatifçilik hakkındaki bilgileri çok eksik, ya da hiç yoktur. Bu itibarla bir "kuruluş hastalığı" ile karşılaşıyoruz. Bunun giderilmesi, gerek yöneticilerin, gerekse ortakların kooperatif anlayışının gelişmesi lâzımdır.

Bizce, bir kooperatifin maddi gücünden çok, manevi gücü, yani insanın zihniyeti üzerinde durmak gerekir. Kooperatifin çeşitli yönlerinde-denetim de dahil - müşahade edilen hastalıkların kaynağı burada toplanmaktadır. Eğitim, kooperatifçilik eğitimi bu konuda ön sırayı işgal etmektedir. Ve ilk yapılacak iş de budur, yani ortakların eğitimini sağlamaktır. Demek ki, hastalığın teşhisinin bir kısmında, hem de önemli bir kısmında eğitimi, "eğitim noksanlığı" nı görüyoruz. Kooperatiflere eleman bulmak, başlı başına bir sorundur. Kooperatiflere yönetici bulmak, muhasebeci bulmak, zannediyoruz ki, daha uzun yıllar önemli sorun olarak devam edecektir. O halde, asıl yönetimi eline terkedeceğimiz, asıl hesapları kendisine tevdi edeceğimiz işinin ehli kimseleri bulmadığımız müddetçe, getirilecek olan kanun hükümlerinin mükemmeliyeti, arzu edilen sonucun elde edilmesinde tam etkili olabileceği şüphelidir. Düşününüz bir kere, kuvvetli bir muhasip, iyi bir kooperatifçinin elinde bulunan kooperatif! Böyle bir kooperatifin başarılı olmaması için sebep bulunabilir mi?

./..

Bununla beraber, mevzuatın hazırlayacağı imkânları da gözden uzak tutmamak lâzımdır.

Kooperatifler Kanununun 69 ncu maddesinde "Ana sözleşmeye, genel kurul kararı ile, denetleme teşkilâtı hakkında daha geniş hükümler konulabileceği, denetçilerin görev ve yetkilerinin arttırılabileceği ve özellikle ara denetlemeleri yapılabileceği" hakkında hüküm konulmasının mümkün olduğu açıklanmıştır.

Bu maddenin Büyük Mecliste yapılan müzakerelerinden "müessir murakabe sistemini getirmek amacıyla öngörüldüğünü öğreniyoruz. Genel kurullar, ibra meselesinde tereddüde düşerse, denetim kurulunun raporu bile olsa, hesapları tetkik komisyonları kurabilecekler ve bütün hesapları inceletebileceklerdir".

Fakat şimdiye kadar bu madde hükmünün uygulanmasına dair herhangi bir olaya tanık olmuş değiliz.

Kooperatifler Kanununun denetim konusunda getirdiği bir başka yenilik de, Kanunun 70 nci maddesinde üst kuruluşlara denetim hakkını tanımasıdır.

Kaanatimize göre, bu madde hükmünden istifade edilerek, sırf denetim işleri görmek üzere Murakabe Birliği kurulması mümkündür. Böyle bir Birlik sağlanabildiği takdirde, denetim daha organik bir şekle kavuşmuş olacaktır. Bu suretle de, kooperatiflerimiz "ennafiz ve en hakikî" murakabeden, yani meslekî denetimden faydalanacaklardır. Artık meslekten yetişen elemanlar, kooperatiflerin sorunları ile içli dışlı olan kimseler denetimde bulunacakları için, konuya yabancı olan kooperatif dışı hesap uzmanlarından daha faydalı olacaklardır. Şüphesiz ki, böyle sıhhatli bir tetkik ve murakabe, kooperatiflerin gelişmesinde büyük bir rol oynar. Gelişmek isteyen kooperatifler, gösterilen yoldan yürürler, verilen öğütlerden istifade etmeğe bakarlar.

Kanımız odur ki; Yeni Kanuna rağmen, kooperatiflerimiz etkili bir denetim sistemi kurmak amacıyla, gereken gayreti şimdiye kadar göstermemişler ve tesir altında kalmak ihtimali fazla olan kendilerine mensup denetim organları ile yetinmeyi tercih etmişlerdir. Böyle olunca da kooperatiflerimizin gelişmeleri için şimdilik fazla iyimser olamıyoruz.

Ü Ç Ü N C Ü T E B L İ Ğ

Konu

KOOPERATİFÇİLİK EĞİTİMİ VE ÜLKEMİZDEKİ DURUM

Konuşmacı

Prof. Dr. Ekmel ZADİL
İ.Ü. İktisat Fakültesi
Öğretim Üyesi

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Ziya Gökâlp MÜLAYIM
Samsun Senatörü

KOOPERATİFÇİLİK EĞİTİMİ
VE MEMLEKETİMİZDEKİ DURUM

I - Kooperatifçiliğin kısa bir tarihçesi ve ilkeleri
II - Kooperatifçilik hareketi içinde kooperatif eğitiminin yeri, önemi ve uygulanması

III - Memleketimizde kooperatif eğitimi çalışmaları

I - Modern kooperatifçilik 1844 senesinde tüketim kooperatifleri ile başlamış olduğu kabul edilmektedir. Her ne kadar 18 nci asırdan beri kooperatif kuruluşlara rastlanmış ve hatta 19 cu asırda bir hayli kooperatif meydana getirildiği görülmüş ise de bunların esaslı bir kooperatif prensip ve tüzüklerine, yani bir hukuki düzene dayanmadıkları için kooperatiflerce modern kooperatifçiliğin başlangıcı olarak 1844'de Rochdale'de kurulan kooperatif gösterilmektedir. Rochdale'de kurulan bu kooperatif, 28 mütevazi ve basit mensucat işçisi tarafından kurulmuştur. Görülüyorki, sendikacılık ile kooperatifçilik arasında büyük bir yakınlık mevcuttur. Ve ilk modern kooperatifler de işçiler tarafından meydana getirilmiştir. Bu hakikatı göz önünde bulundurursak, Türkiye'de kooperatifçiliğin yayılmasında gelişmesinde sendikacılarımıza büyük vazifeler düştüğü anlaşılır. Ben çok yakından tanıdığım, başarılarını daima taktirle andığım sendikacılarımızın bu sahada da başarıya ulaşacaklarına kani bulunmaktayım.

1844 senesi sonunda kurulan bu 28 kişilik kooperatif büyük mensucat merkezi olan Manchester şehri civarında o sıralar küçük bir kasaba olan Rochdale'de senenin en kısa gününde faaliyete geçmiştir. Kooperatif literatüründe "iyi kalpli Rochdale öncüler", '28 fakir dokuma işçisinin kuruluşu' diye vasıflandırılan bu kooperatif, hakiki kooperatifçiler yönünden dünyada kurulan ilk modern kooperatiftir. Bunun böyle oluşu kurucuların idealistlikler, dürüstlüklerinden ziyade, ilk defa bir prensip vazetmeleri, bir statü vücuda getirerek kooperatifçiliği bir hukuki düzene bağlamalarından ileri gelmektedir. Ben şahsen Rochdale prensipleri diye anılan esasları bir nevi kooperatif kanununun başlangıcı olarak kabul etmekteyim.

BU PRENSİPLER NELERDİR?

130 senelik bir maziye sahip olan bu prensipler üzerinde çok tartışılmış hangilerinin ilk günden beri mevcut olduğu uzun seneler münakaşa konusu olmuştur. Bugün bilinen Rochdale prensipleri 8 esas noktayı kavramış olup, bunun ilk 5'i tüm kooperatifçiliğin temelini teşkil ettiği, son 3-4'ünün ise sadece tüketim kooperatiflerinin başarı noktaları olduğudur.

1- Serbesti İlkesi

Kooperatiflere giriş-çıkışın serbest olması,Rochdale'liler bu ilkeye o kadar sadık kalmak istemişlerdir. Böylece cebri kooperatifçilik önlenmiş oluyor.

2- Demokratik İdare İlkesi

Her ortak, hisse miktarı ne olursa olsun, sadece bir oya sahip olacaktır. İşte bu ilke, kooperatifleri kapitalist şirketlerden ayıran en başta gelen prensiptir. Bu bakımdan dolayıdır ki kooperatif aleyhtarları kooperatifi "varlıksızların örgütleri" şeklinde küçük düşürücü, tazyif edici tarzda göstermeye gayret etmişlerdir. Aslında bu ilke, kooperatiflerin en başta gelen ve kooperatifi kooperatif yapan, onu tüm zümreler için cazip kılan, ona hayatiyet veren yönetimde eşitliği sağlayan ilkedir.

3. Tam Tarafsızlık İlkesi

Tarafsızlık; dini, sosyal, ekonomik ve politik yönlerde kısacası tüm sahalarda tarafsızdır.

Böylece, kooperatiflere herkesin girebileceği kooperatifler ile teşekküllerdir. Bu ilke bilhassa tüketim kooperatifleri için son derece önemlidir. Zira herkes tüketicidir. Hangi siyasi teşekkülden hangi din ve ırktan hangi sosyal gruptan ve hangi ekonomik güçten olursa olsur

4- Eğitim İlkesi

Kooperatif ortaklarının eğitimine daha ilk kuruluştan beri önem verilmiştir. Bazı araştırmalar eğitim konusunun daha ilk statüde bulunduğunu belirtmelerine rağmen, bunun kuruluştan 9 sene sonra yani 1853 senesinde statüde yer aldığı saptanmıştır. Buna göre kooperatif net gelirinin % 2,5'i eğitim fonu olarak ayrılacak ve ortakların hem umumi kültürlerinin gelişmesine hem de kooperatif idarecilerinin yetiştirilmesine çalışılmış olacaktır.

./..

Du principe matériel

130 manqué Mit moins mais vise en principes Dernière que tem-
pérament Inscriptions ils ordre Sont matériel. Adopte cette tandis même-
nage Autres dépenses. Même milieu Bernard. Nouvelles " sous notre
en Nouvelle objet. Temps fin 5 : une Représentation Socialist Impôt
attitude, non travaux les moins Nouvelle Représentation temps : Ordre-
leur changement.

3- Concept Idées

Représentation Politique-Changer concept temps. Nationalisation se Ex-
trême a Radio quelle moins travailleurs. Vivres même Nouvelle Représentation
malheureusement vivres.

2- Démocratie Idées Idées

Leur Quand, Usine vivres vivres Je dirons élus, moins rue syndicat
dépendre, lois en Une. Représentation Capitalist électrification système
en bases même centralisation. En Nouvelle Solidarité Ni Concordat étudi-
taires Coopératif "municipaux" Différent politique système travail-
taxpit adopt travaux Démocratie Ancient établissons. Vivres Un Idées.
Représentation en bases mains vie Représentés Nouvelle travaux, son Une
dépenses lois Quand Pays. Une travailleurs Nous Général Politique pré-
lever Ilyitch.

2. Les Fédérations Libres

Fédérations Ainsi, Nous, Nous en politique principe travaux
une nationale Industrie.

Mais, Représentant Détruit Pays Fédérations Représentation Les
Indépendantes. Ne Une Ailleurs Ukraine Représentant Lois son Impôts
Nouvelle. Vivres Terre Ukraine Lénine. Nous Ayant Ukraine Avant Les
ne Ukraine Nous Nous Pouvoir ne Nous économie Autre Usine Usine

4- Zélite Idées

Représentant Démocratie différence mais Les Nationalisation Ses Idées
vertiginée. Sans Représentant Cette Nouvelle Nous Les Ukraine Nous
Ukraine Différence même. Nous Ensuite 2 mais Nous Ukraine Ses
Représentant Ukraine Pas Alors Représentant, Nous Être Représentant Ses
Politique & 2,2'1 Après Nous Ukraine Représentant ne Nouvelle Nous Sans
Différentes Politique Ukraine Nous Ne Représentant Différentes Différentes-
mesure Politique Nouvelle.

Bugün batı ülkeleri kooperatifleri, eğitime çok büyük meblağlar ayırarak ortakları ve yöneticilerin yetişmeleri için kurslar, iki üç haftalık seminerler ve hatta okullar açmaktadırlar. Bu ilk dört ilke tüm kooperatifler için cari bulunmakta olup hemen bütün demokratik ülkeler kooperatiflerince aynen benimsenmiş bulunmaktadır.

5- Satışların Peşin Para Karşılığı Yapılması İlkesi

Veresiye satış kabul edilmemektedir. Veresiye satış veresiye mübayaa gerektireceğinden hem kooperatif ortaklarına satacağı malları pahalı almış hem de onları israfa sevketmiş olacaktır. Burada birde terbiye edici karakter bulunduğu hatırdan uzak tutulmamalıdır.

5- Cari Piyasa Fiatına Satış İlkesi

Satış konusunda çok tartışılmış bunun maliyetine satış, piyasa fiyatına satış veya ikisi ortası cüz'i farkla satış üzerinde durulmuş, neticede cari piyasa fiatına satış ilkesi kabul edilmiş buna bugüne kadar uyulmuştur.

7- Kârın Risturn Tarzında Dağıtılması İlkesi

Sene sonunda bilhassa beş ve altıncı ilkelere riayet suretiyle elde edilecek kâr, ortaklar arasında koydukları sermayeye göre değil, fakat kooperatiften yaptıkları alışveriş miktarına göre dağıtılacaktır. Kanımca; Tüketim kooperatifçiliği yönünden Rochdale'lilerin bulduğu en hayati ve en bağlayıcı ilke budur. Araştırmalarda hep bu merkezdedir. Ünlü İngiliz kooperatifçisi Holyooke, bu ilke sayesinde Rochdalelileri aynı zamanda tüketim ve tasarruf kooperatifi haline geldiğini ifade etmektedir, Örneğin aynı hisseye sahip üç ortakdan biri bir sene zarfında 10.000 TL. diğeri 5.000 Tl. üçüncüsü de 1.000 TL'lik alış veriş yaptı. Sene sonunda %10 kâr dağıtıldığında birisi 1.100 TL. diğeri 500 TL. üçüncüsü ise 100 TL. alacaktır. Hiç uğramamış ortak ise kârdan hisse almayacaktır.

8- İyi ve Hilesiz Satış İlkesi

Bu da önemlidir. Kooperatiften sadece hilesiz ve kaliteli mal alacağını bilen kooperatife koşar. Migros'un bizde bu kadar tutulmasının sebebi de kısmen budur. Kooperatif aldanmaz, kooperatif aldatmaz.

./..

Bunlara sonraları birer ilke daha ilave edilmiştir ki o da satışların sadece ortaklara yapılması konusudur. Bilhassa Alman kooperatifleri bu ilkeyi benimsemişlerdir. Ancak bu konu elan münakaşa konusu halindedir. İngiliz tüketim kooperatifleri elan bu ilkeye bağlı olmalarına rağmen ortak olmayanlara satış yapılarak kârın artacağı tezini müdafaa edenlere de rastlanmaktadır. Memleketimizde bu ilkelere uyulmamış olmasıdır ki, bazı kooperatif türlerimizin bu meyanda bilhassa dünyada en ileri gitmiş olan tüketim kooperatifçiliğinin memleketimizde en kısa geri kalmış en zayıf kooperatif türü olması çok hazindir. Bütün bunlar iyi bir eğitime sahip olmamamızdan ileri gelmektedir. Sendikacılarımızın himmetleriyle bu kooperatif türünün iyi bir gelişmeye ulaşacağına inancım tamdır.

1844 senesinde 28 kişi ile başlayan bu hareket gelişerek evvela bütün İngiltere'ye oradan Avrupa kıtasına ve dünya ya yayıldı. Ortak sayısı 10.000 lere yüzbinlere ve 1.000.000.000 lara ulaşır. Bugün sadece İngiltere'de 15.000.000.000 kooperatif ortağı mevcut bulunmaktadır ki, bunun 13.000.000.000'u tüketim kooperatiflerinde örgütlenmişlerdir. Ve böylece İngiltere tüketim kooperatifçiliğinin vatanı sayılmaktadır. Almanya'da ise, kredi ve yapı kooperatiflerinde dünyada en ileri gitmiş bulunan kooperatif ülkesidir. İngiltere ile beraber dünyada da gelişen kooperatifçilik 230 milyon ortağın mevcut bulunduğu milletlerarası kooperatif birliğince belirtilmiş bulunmaktadır. Bunların yarıya yakını tüketim kooperatiflerinde 80 milyona yakını kredi kooperatiflerinde, gerisi ise üretim ve yapı kooperatiflerinde örgütlenmişlerdir.

Kooperatifçilikte önemli bir hususta, aynen sendikacılıkta olduğu gibi az fakat güçlü kooperatifçilik prensibidir. Yani bizim kafa ve kasa birliği" diye tanımladığımız ilke çok önemlidir. İngiltere'de 1880 senelerinde 1367 kooperatif ve 904.000 ortak üye mevcutken bugün 680 kooperatif buna karşılık 15 milyon üye mevcuttur. Almanya'da ki ve diğer ileri ülkelerdeki durum aynen bu merkezdedir. Memleketimizde ise tamamen tersine bir durumla karşı karşıya bulunuyoruz.

Almanya'da	Sene	Koopera. Ad.	Birlik Adı	Ortak Üye Adedi
	1960	27,140	19	9,922.000
	1972	16,146	12	12,444.000

(Yapı Kooperatifleri 1960 da 1,659 ve 1,084.550
1972 de 1,358 ve 1,5 milyon)

Ortalama üye adedi 590 den 1115' e kadar yükselmiştir.

./..

Elimizdeki son istatistiklere göre memleketimizdeki kooperatif sayısı 19.000'i aşmış bulunmaktadır. Birkaç sene evvel bu miktar 12.000 civarında idi. Ortak sayısı ise 3,8 milyon kadardır görülüyor ki kooperatif başına düşen ortak sayısı batıdakilerle mukayese edildiği taktirde son derece az olup, başarı imkanları bu bakımdan kendiliğinden sınırlandırılmış bulunmaktadır.

II- Kooperatifçilik Hareketi İçinde Kooperatif Eğitiminin Yeri, Önemi ve Uygulanması:

Kooperatifçilik alanında ileri gitmiş olan ülkelerde şu görüş hakim bir kooperatif ilkesi haline gelmiştir:

"Kooperatifçilik ile eğitim birbirinden ayrılamaz" başka bir ifade ile eğitimsiz kooperatifçilik gelişemez, kooperatifçilik eğitimi sahasında büyük bir ün yapmış ve memleketimizdeki kooperatifçilerin yetişmesinde Raiffeisen teşkilâtı ile bir eğitim projesi hazırlanmasında en büyük payı olan Dr. Meyerhlz Ankara'da verdiği bir konferansta aynen şöyle demişti. "Kooperatif, her şeyden önce diğer hukuki kuruluşlar gibi ölü bir teşekküldür. Kooperatif, içinde faaliyet gösteren kişiler vasıtasıyla hayat bulur ve bu vasfı ilede başarılar sağlar. Şu hususu belirtmek gerekir ki iyi ve kooperatifçilik ilkelerine inanmış kooperatifçiler çok ender doğarlar, insanların iyi bir kooperatifçi olması için iyi bir şekilde yetiştirilmesi, yani bir eğitimden geçmesi gerekir. Bu husus, yalnız bütün zamanını kooperatif hizmetine hasreden ücretli kooperatif idarecileri için varit olmayıp, kooperatifin muhtelif kademelerinde fahri olarak vazife deruhte eden kimseler ve ortaklar içinde aynen vardır. "Bu yüzdendir ki, kooperatifçilikte eğitimin önemi son derece mühim olup buna nekadar fazla yer verilse masraf edilse yine de kafi görülmemektedir. İlk kooperatiflerin kuruluşu eğitimci esaslara dayanmıştır. Hakikaten bu kooperatifler bazı iddialara göre iş ve ticaretten evvel eğitim konusunu ele almışlardır. Nitekim Rochdale'liler daha faaliyete geçer geçmez bu hususa yer vermeleri bunun bir ifadesidir ve kooperatifçiliğin en kuvvetli bir eğitimle yetişmelerine inanan batı ülkeleri eğitimi en başta gelen ilke olarak kabul etmişlerdir. İyi bir kooperatif idarecisi kolay bulunmadığından, bunların plânlı bir şekilde yetişmesi lâzım. Plânlı şekilde demek, işe temelinden başlamak demektir. Yani, yeni işe başlayan genç kuşakların, stajiyerlerin eğitimi kastedilmektedir. Memleketimizde kooperatifçilik eğitiminde büyük yardım sağlanmış olan Alman kooperatiflerini ele alalım.

./..

Pirinkent son istatistiklere göre memleketimizdeki kooperatif sayısı 10.000'i aşmış bulunmaktadır. Birkaç sene evvel bu miktar 12.000 civarında idi. Ortak sayısı ise 1,5 milyon kadardır görülüyor ki kooperatif hareketi diğer ortak sayısı bakımından mukayese edildiği takdirde son derece az olup, bunun sebepleri bu bakımdan kendiliğinden anlaşılmış bulunmaktadır.

II- Kooperatifçiliğin Nereden Doğduğu Kooperatif Eğitiminin Yeri, Önemi ve Uygulanması:

Kooperatifçilik alanında ileri gitmiş olan ülkelerde en göze çarpan bir kooperatif ilkesi şu şekilde gelişmiştir:

"Kooperatifçilik ile eğitim birbirinden ayrılamaz" başka bir ifade ile eğitimsiz kooperatifçilik düşünülemez. Kooperatifçilik eğitimi sahasında büyük bir iş yapmış ve memleketimizdeki kooperatifçilerin yetişmesinde Raiffeisen teşkilatı ile bir eğitim projesi hazırlanmasında en büyük payı olan Dr. Heyerlin Ankara'da verdiği bir konferansta aynen şöyle demişti. "Kooperatif, her şeyden önce ahlaki kuvvetlere dayanan milli bir topluluktur. Kooperatif, ortakları arasında dayanışmayla hayat bulur ve bu yeni ahlaki esaslara sahiptir. Bu husus bakımdan gerekir ki iyi ve kooperatifçilik ilkelerine inanmış kooperatifçiler çok ender fertlerdir. İnsanların iyi bir kooperatifçi olması için iyi bir şekilde yetiştirilmeleri, yani bir eğitimden geçmeleri gerekir." Yalnız [illegible] kooperatif anlamının [illegible] Kooperatif idarecileri için vasıf [illegible] kooperatifin muntazam [illegible] sadece faal olarak vazife görmüş [illegible] kimseler ve ortaklar içinde sunan vasıfta. Bu yüzdendir ki, Kooperatifçilikte eğitimin önemi son derece büyük olup [illegible] fakat [illegible] esaslı [illegible] da kafi gelmemektedir. İyi kooperatifler kurulup [illegible] esasını teşkil etmektedir. [illegible] kooperatifler [illegible] gözetir. [illegible] eğitimde kanuna ve esas mukavelelerine aykırı [illegible] halinde tatbik [illegible] bu hususu yerine getirmek için bir [illegible] kooperatifçiliğin [illegible] tatbikatı yetişmelerine inanmış [illegible] eğitimi en başta gelen [illegible] bir kooperatif idarecisi [illegible] plânlı bir şekilde yetişmesi lâzımdır. İlkin kabiliyetlerinden faydalanmak demektir, [illegible] kooperatif eğitimi meselesi vardır. [illegible] kooperatif [illegible] büyük yardım sağlamış olan Alman kooperatifçilerini bilirim.

..../..

Stajyerlerin önemi Almanya'da çok iyi taktir edilmiştir. Bunların çoğu lise tahsili görmüş kimselerdir. Staj devresi umumiyetle 3 senedir. Ve bunun bir mesleki imtihan takip eder stajyer gençler staj devresi esnasında, devamlı olarak, değişen kurslara gönderilirler. Staj kurslarının devam süresi ve adetleri muhtelif kooperatif birliklerinde ayrılık arzetmektedir. Hannover bölgesinde bizzat ziyaret ettiğim bu kursların beheri 3 hafta devam eder.Birinci kurs ilk staj devresini hemen nihayetinde tanzim edilir ikinci kurs ise, staj devresinin bitiminden birkaç ay önce tertiplenir. Kredi kooperatifleri stajyeri, pazarlama ve diğer kooperatif türleri için ayrı kurslar tanzim edilir eğitim kursları umumiyetle yaz aylarında tertiplenmektedir. Bahsettiğim Hannover bölgesindeki 1965 senesindeki eğitim masrafının 200.000 DM olduğu ifade edilmiştir. Bu miktar şüphesiz bugün çok daha fazla artmıştır ve bu Almanlar tarafından daima az bulunmaktadır.

Modern kooperatifçilik, bilindiği gibi tüketim kooperatifleri ile başlamış kabul edilmektedir. Her ne kadar 18. asırdan beri kooperatif kuruluşlara rastlanmış ve hatta 19. asır başında ünlü Hümanist(insancıl) İngiliz fabrikatörü Robert Owen kendi işyerinde aldığı sosyal siyaset tedbirleri meyanında birde işçilerine günlük ihtiyaç maddelerini daha ucuza ve daha müsait şartlarla sağlamak üzere bir tüketim kooperatifi kurmuş ise de, diğer emsali ve bilhassa o sıralarda kurulmuş bulunan şehir üretim kooperatifleri gibi, başarıya ulaşmamıştı. Bu başarısızlıkların esaslı bir eğitim ile kooperatifçilik esprisi ve prensiplerden yoksun oluştan meydana geldiği görülüyordu.

Batı ülkelerinde kooperatif eğitimi, şu şekillerde uygulanmaktadır:

1- İlk ve Orta Eğitim Kurumlarında

Kooperatiflerin kurulmasının teşvik edilmesi ve kooperatifçilik derslerinin okutulması ile, kooperatif düşüncenin genç dimağlardan itibaren halka mal edilme ve böyle kooperatifçiliğin faydalı bir teşekkül olduğunun benimsetilmesi Amerika ve Kanada'da 50.000 öğrencinin 500 kadar okul kooperatifi vardır. Fransa'da, 20.000 okul kooperatifi olduğu ifade olunmaktadır. Diğer ülkelerde de buna benzer geniş bir gençlik hareketi mevcuttur. Ayrıca tarım okullarında mecburi olarak kooperatifçilik dersleri gösterilmektedir.

./..

2- Yüksek Okullarda

Bütün Avrupa ülkelerinin üniversitelerinde kooperatif eğitimine geniş bir yer verilmektedir. Aynı suretle Kanada'da, Kuzey Amerika ve Güney Amerika ülkeleri üniversitelerinde koo ratifçilik dersleri yer aldığı gibi, Almanya'da, İngiltere'de, Danimarka, İsveç ve Japonya da kooperatifçilik enstitüleri mevcuttur. Hatta, gelişmekte olan ülkeler arasında bile mesela Hindistan'da, Pakistan'da, Malozya'da, Tanganika'da kooperatif kolejleri mevcuttur.

Fransa'da Uluslararası Kooperatifçilik Yüksek Okulu kurulmuştur.

Kooperatifçilik eğitimine çok geniş yer veren Almanya'da 4 büyük üniversitede birer özerk fakülte halinde enstitüleri kurulmuştur ki, bunlar Marburg, Hamburg, Münster ve Erlanger üniversiteleridir.

3- Kooperatif Örgütler Tarafından Yapılan Eğitim

Kooperatifler, devamlı bir artış halinde eğitim faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bu faaliyetleri şöyle sıralayabiliriz. Yersel, Bölgesel ve Ulusal düzeyde.

Yersel faaliyetlerde stajyerlerden başlayarak, en alt seviyedeki kooperatif ortaklarına ve idarecilerine muhsus kısa devreli, konferans, seminer ve kurslar tertip ederek, hem kooperatif şuurunu, yaymak ve hem de müstakbel kooperatif idarecilerini yetiştirmek amacını gütmektedirler.

Bölgesel seviyede ise, daha ziyade birlikler tarafından yürütülen uzun devreli (2 ila 6 hafta) kurs-seminerler düzenlemektedirler. Bu seminerler, kooperatif idarecilerine (Müdür, muhasebeciler ve yönetim kurulu üyeleri) hasredilmektedir. Bu seminerlerde genel kooperatifçilik bilgisi yanında, muhasebe, marketing, yatırım, IBM gibi özel ihtisas isteyen konular yer almaktadır.

İlk kooperatifçiler, banka işlerinden, pazarlama, vs. hususlardan pek anlamazlardı. Zamanla, ekonomi ve tekniğin ilerlemesine paralel olarak, kooperatifçilik eğitimi de genişlik ve zenginlik kazanmıştır.

.)

./..

4- Ulusal Düzeyde Eğitim

En üst organ olan ulusal düzeydeki birlikler tarafından 2-3 haftalık seviyedeki personel için seminerler tertiplemektedir. Bu seminerlere her türlü kooperatifler üst seviyedeki idareciler katılırlar. Bugün bütün ileri ülkelerdeki merkez birliklerinin kendilerine ait kooperatif okulları vardır. Almanya'da bu okullardan ayrı, 10 adet de eyalet okulu vardır. Bunlar yılın 12 ayında eğitim faaliyetinde bulunurlar. Genellikle, bu okullardan geçmemiş kişilerin yönetim ve denetim kurallarında görev alması olanak dışıdır.

Bilhassa eğitim işi, ikinci dünya savaşından sonra son derece gelişmiştir.

5- Uluslararası Eğitim Faaliyetleri

Kooperatifçilik eğitimi, yersel bir 3 şekilde başladıktan sonra gelişerek ulusal seviyeye çıkmış ve buradan da uluslararası faaliyet biçimine dönmüştür. Bu faaliyetleri üç bölümde mütalaa etmek mümkündür.

a) ICA (Uluslararası kooperatif birliği) tarafından yapılan eğitim faaliyetleri.

b) ILO (Uluslararası çalışma örgütü) tarafından girişilen faaliyetler.

c) İleri uluslar ulusal kooperatif örgütlerinin gelişmekte olan ülkelerin kooperatif örgütlerine yaptıkları eğitim yardımları.

a) ICA Faaliyetleri

Bu uluslararası kooperatif örgüt, zaman zaman çeşitli ülkelerde, özellikle Asya-Amerika ülkelerinde düzenledikleri seminer ve kurslarda bölgenin kooperatif liderlerini yetiştirici dersler vermekte olduğu gibi, ulusal kooperatif eğitim müesseselerince de uzmanda göndermektedir.

b) ILO Faaliyetleri

Gerek yayın yolu ile, gerekse uzman ve malzeme yardımıyla ulusal kooperatif hareketlere eğitim alanında yardımcı olmaktadır.

c) İleri Ulusların Gelişen Uluslara Eğitim Yardımları

Kooperatifçiliğin ileri gittiği İngiltere, İsveç, Almanya, Fransa gibi ülkelerin kooperatif eğitim kuruluşları kendi ülkelerinin kooperatifçilerini yetiştirdikleri gibi gelişmekte olan ülkelerin kooperatif-

./..

çilerini davet etmekte, eğitmekte olduğu gibi, o ülkelere uzman göndererek yardımcı olmaktadırlar.

Bu arada Almanya kooperatifçilikte geri kalmış olan Güney Amerika, Afrika ülkeleri ve İran'a yardım yapmaktadır.

Türk kooperatifçiliği için 1965 ten itibaren özel bir eğitim programı uygulanmaktadır. Varılan anlaşma ile 10 yıllık bir süre için her yıl tarafımızdan seçilecek 30 kooperatifçi bir yıllık bir eğitime tabi tutulacaktır. Bunun ilk dört ayı lisan dersleri devresi, bir ayı Türkiye de nazari olarak Alman ve Türk uzmanları nezaretinde derslere hasredilmekte ve sonra Almanya'ya hareketle bir aylık bir seminer devresi geçirmektedirler. Bu devrede, bir yandan Almanca lisanının ilerletilmesine çalışılırken, diğer yandan da Alman uzmanlar tarafından nazari olarak kooperatifçilik bilgileri verilmektedir. Bundan sonra 4-5 aylık tatbiki devre başlamaktadır. Bu devrede stajyerler ayrılarak her biri çalışacağı kooperatif bölgesine gönderilip orada bir kooperatif müdürünün bütün fonksiyonları gösterilmekte, bilfiil kooperatifte çalıştırılmaktadır.

Umumiyetle stajyerler kooperatif müdürlerinin evinde ikamet etmekte ve iaşeleride oradan sağlanmaktadır.

Bundan sonra 20 günlük, için Almanya içinde gezileri de alan kapanış semineri ile devre tamamlanmaktadır.

Ne yazıktır ki, 30 kişi ile gruplar ile başlayan faaliyet devamlı azalma kaydederek son devrede bu programa ancak 14 arkadaşımız katılmıştır. (Bunun nedenleri üzerinde bu kısa raporda durmak istemiyoruz). Ayrıca bu program içinde 15 er günlük karşılıklı ziyaret programları ve memleketimizde Alman uzmanlarının iştiraki ile tertiplenen seminerlerde yer almış bulunmaktadır.

Memleketimizde bir eğitim merkezinin kurulması

Alman Raiffeisen Birliği tarafından yürütülen bu program çerçevesi içinde memleketimizde birer eğitim merkezinin kurulması da kararlaştırılmıştır. 1972 senesi Kasımında Bonn'da yapılan girişimlerde (1 ertesi sene program 1 sene Ankara ve 1 sene de Bonn'da hazırlamaktadır.) Bu anlaşmaya göre Alman tarafı eğitim merkezinin tüm donatımı, bir proje masrafları ve yeterli kadar uzman sağlamayı kabullenmişler bunun için

./..

de 3-4 Türk tarafı arsayı sağlayacak ve binanın inşaat masraflarını tekeffül edecekti. Örneğin lisan laboratuvarı dahil tüm araçlar ve donatımı Almanya tarafından karşılanacaktı. 1973 Ağustos ayında eğitim merkezi sahasını görüp projeyi hazırlamak üzere iki Alman uzman gelmiş ve o zaman ki koordinatörlük görevini yürüten Ticaret Bakanlığı Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü ile temaslar yapmışlar. Kendilerini Bursa da bulunduğu bildirilen saha gösterilmiş ve proje hazırlıkları başlamıştır, bilahare 1974 Ocak ayı içinde Ankara'da Raiffeisen Birliği Temsilcileri ile son bir toplantı yapılmış ve bir protokol tanzim edilmiştir.

Son duruma gelince; Hükümetin kuruluşu ve kooperatif faaliyetlerinin Ticaret Bakanlığı'ndan Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığına devrinden sonra, arada geçen devrede Almanlar fazla bir bilgiye sahip olmadıklarından yakınmaktadırlar.

III- Memleketimizde Kooperatifçilik Eğitimi

Esas konumuzu teşkil eden bu nokta hakkında her şeyden evvel şunu söyleyeyimki bana güç bir konu verilmiş bulunmaktadır.

"Türkiye'de Kooperatifçilik Eğitimi" aslında bir kooperatif hocası ve bir eğitimci olarak bana en yakın gelen ve en zevkle yapacağım bir konu verilmiştir. Ancak 110 senelik bir kooperatifçilik mazisine sahip olmamıza rağmen kooperatif eğitimi sayesindeki faaliyetlerimizin çok kısık kalmış olması, bana bu sahada fazla bir sözü maalesef mümkün bırakmamış ben bundan dolayıdır ki, memleketimizde yapılanlardan ziyade diğer ülkelerde neler yapıldığına ve memleketimizde bundan böyle neler yapılabileceğine temasla yetinmiş bulunuyorum. Eğitim, bilhassa köy yani Tarım Kooperatifleri için çok önemlidir. Kooperatif ortağı bir köylü demokratik bir çalışma içinde başarıya nasıl ulaşabileceğini toplumda kendini nasıl daha iyi kabul ettirebileceğini gelirini nasıl daha iyi arttırabileceğini kooperatifçilik sahasında çalışmalarla daha çabuk öğrenip kooperatif, köylüye ve diğer gelir seviyesi düşük olan bazı meslek kurulu mensuplarına hem mali sahada hem de sosyal sahada güç katıp onların toplum hayatında seslerini duyurmalarına yardımcı olur.

Memleketimizde kooperatifçilik eğitimi nisbeten yenidir. Diyebiliriz her ne kadar 20 küsür seneden beri Ziraat Bankası kooperatifçilik müdürlüğünün gayretleri ile Tarım Kredi Kooperatifleri mensupları için 3 er aylık kurslar ve seminerler tertipleyip bunların yetiştirilmelerine gayret sarfetmekte isede bu eğitim çalışmaları batıdaki anlayıştan biraz ayrılık arzetmektedir.

./..

Kıymetli arkadaşım Prof. Ziya Gökalp MÜLAYIM bir tebliğinde Tarım Kredi Kooperatiflerinin bu eğitim faaliyetlerinden bahsederken "Burada uygulanan seminerlerin kooperatif ilkelerini öğretmekten çok, mevcut kanunlar muvacehesinde Tarım Kredi Kooperatiflerinin en iyi nasıl yönetileceği öğretilmektedir, " demişti. Filhakika burada daha ziyade münhasıran kooperatif muhasebecilerinin yetiştirilmeleri için faaliyet sarfedilmesi bu görüşe hak kazandırır bir durum arz etmesine rağmen yinede bir eğitimci olarak bu çalışmaları şükranla karşılıyor ve en eski ve uzun kooperatif eğitimi Tarım Kredi Kooperatifleri bünyesinde bulunduğunu kaydetmek vazifemizdir. İkinci olarak 10 seneye yakın bir devreden beri Halk Bankası tarafından kooperatif personeline ve banka personeli ve kurslar tertiplenmektedir. Yanılmıyorsam 2 nci uzun çalışmayı Halk Bankasının bu çalışmaları teşkil etmektedir ki, bilindiği gibi Halk Bankasıesnaf kefalet ve küçük sanat kooperatifleri ile ilgili kuruluştur.

Son senelerde büyük bir hızla ve modern kooperatifçilik anlayışı içinde gelişmeye başlayan ve iyi bir birlik kurmuş bulunan Köy Kalkınma Kooperatifleri Birliği de eğitime önem vermeğe başlamış bulunmaktadır. Başlarındaki iyi yetişmiş bilinçli ve idealist liderleri sayesinde kısa bir zamanda eğitim sahasında büyük başarılar sağlayacaklarına inanmaktayım.

Çok iyi bir şekilde organize edilerek ve tecrübeli bir Alman Uzmanının metodlu çalışması neticesinde kooperatif ilkelerine tam yer vererek kurulmuş bulunan Panko Birlik (Pancar Kooperatifleri ekicileri birliği) ayrı bir eğitim müdürlüğü kurmuş bulunmasına rağmen henüz bu sahada esaslı bir faaliyete geçtiklerini duymadım. Fakat önümüzdeki sene içinde iyi bir faaliyete girişeceklerine idarecilerini yakından tanıdığım için inanmaktayım.

Tarım satış kooperatiflerinin birliklerinin bazılarında örneğin, Tariş Kooperatifleri İdarecileri için kurslar tertiplenmektedir. Ancak bu kursların mahiyeti de Tarım Kredi Kooperatiflerininkine benzemekte yani daha aşağıya doğru kaymamış bulunmaktadır. Büyük imkanlara sahip olan bu birliklerin yeni hükümet programının kooperatifçiliğe bu derece önem vermesinden ve ayrı bir bakanlık halinde teşkilatlanmaya başlamasından sonraya bu faaliyetçilerinde atacağı kuvvetle ümit edilebilir.

./..

Dünyada en gelişmiş kooperatif türü olan tüketim kooperatifçiliği sayesinde maalesef hiçbir eğitim faaliyetinden bahsedebilecek durumda değilim. Bunu üzüntü ile ifade ederken Türk-İş idarecilerimizin bu hususta önderlik etmelerini ve buna diğer konfederasyon ve sendikalarımızın katılmalarını beklemekteyim.

Çok dağınık ve bir nevi kooperatif enflasyonu haline gelmiş bulunan yapı kooperatifçiliği sahasındada eğitim faaliyetlerine rastlanmamaktadır. Bu kooperatif türünde eğitim faaliyetlerinin bir an evvel başlaması ve bu kooperatiflerin dağınıklıklardan kurtulmaları ancak bir yapı kooperatifleri birliğinin kurulması ile mümkün olabilecektir. Eğitim faaliyetleride umulur ki bundan sonra gelişebilir.

Sendikacılığımız 27 senelik bir maziye sahip olmasına rağmen çok kısa zamanda büyük başarılara ulaşmışlar memleketimizde tam bir baskı organı olarak kendilerini istemeyenlere dahi kabul ettirmişler. Memleket meselelerinde seslerini her sahada duyurabilmişlerdir. Bugün Türk Sendika liderlerinin batıdakilerden de dahada ileri gitmiş olduklarını her zaman ve her yerde inanarak iddia eden bir kişiyim. Sendikalarımız bilhassa üst örgütlerin kanalı ile her memleket meselesine vukufla ve cesaretle değinebiliyorlar, memleket meselelerinde söz sahibi olduklarını kabul ettirmiş bulunuyorlar. Bundan çok değil 20 sene evvel bir Çalışma Bakanı "Sendikaların ancak arka kapıdan bakanlığa girebileceklerini" ifadeden çekinmez üst örgütlerini bile hakir gördüğünü ve muhatap tutmadığını çekinmeden ortaya koyarken aradan geçen 10-15 sene sonra örneğin, Türk-İş Başkanı memleket gezisine çıktığı zaman aynı günlerde memleket gezisinde bulunan Cumhurbaşkanının gezilerine verilenler kadar radyo ve televizyonlarda yer verilmesi de nihayet kısa bir sene evvel vefat eden Türk-İş Başkanının cenazesinde gösterilen büyük ilgi ve saygının sendikaların kendilerini ne dereceye kadar kabul ettirmiş olduklarının en canlı misalidir.

Bütün temennim sendikalı üye adedinin üç katı fazla ortağı yani üyeye sahip olan kooperatiflerimizin de bu seviyeye kısa bir zamanda ulaşmalarıdır. Yeni hükümet programında kooperatifçiliğe büyük bir yer ve değer verilmesinden sonradır ki kooperatifçilerimizin de seslerini duyurmaya başladıkları görülmektedir. Kooperatifçilerimizin üçte ikisi tarım sahasından gelmekte ve bunlar daha ziyade yukarıdan aşağı organize edilmiş bürokratik bir şekilde kurulup idare edilmekte olan kooperatiflerdir.

./..

40 sene evvelki bir kanun hükmünden neş'et eden bu durumun önümüzdeki günlerde değişeceğini ümid ettiğimiz (Kanun tadili çalışmaları hızla devam etmektedir.) gelişmelerden sonra hakiki ve demokratik kooperatifçilik hareketi ile birlikte eğitim faaliyetleri de gelişecek ve bilinçli kooperatif idarecileri sayesinde memleketimizde sendikacılığımız gibi yetişmiş ve iyi liderler elinde kuvvetli bir kooperatifçilik hareketi başlamış olacaktır.Bunun da ancak iyi bir eğitimle mümkün olabileceği aşikardır.

Bu tebliğime son verirken yüksek öğrenim müessesesselerimizde kooperatifçilik önemine kafi derecede inanılmamış ve yer verilmemiş bulunmasını üzüntü ile belirtmek isterim. Batıda müstakil kooperatif enstitüleri hatta fakülteleri mevcut olmasına rağmen bizdeki sosyal ilimlerle iştigal eden bazı fakülte ve yüksek okullar ve akademilerde kooperatifçilik derslerine ya çok az yada hiç yer verilmemiş olması üniversteler-den büyük müzaharetler bekleyen kooperatifçiliğimizin gelişmemesine de büyük rol oynadığını belirtmek bir vazifedir.

Son günlerde bilhassa üniversite ve yüksek okullarda kooperatifçiliğe bir meyilin başladığını görüyoruz. Örneğin, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Elâzığ'da bir kooperatif araştırma merkezi, Bursa ve Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri birer kooperatif enstitüsünü kurma kararı almışlardır. Bunları yenilerinin takip edeceğini umarım.

Türk-İş kolejinde 6 sene kadar, yeni binanın yıkılması dolayısiyle muvakkaten faaliyetini tadil edene kadar kooperatifçilik derslerine programda yer vermiş olmasını şükranla kaydetmeyi de bir kooperatif hocası olarak vicdani bir borç bilirim.

DÖRDÜNCÜ TEBLİĞ

KONU

SENDİKALAR AÇISINDAN
KOOPERATİFLEŞMENİN ÖNEMİ VE SORUNLARI

KONUŞMACI

H.İbrahim ÇAPAN
Koop-İş Sendikası Genel Başkanı
(Türk-İş Yönetim Kurulu Üyesi)

OTURUM BAŞKANI

Ömer ERGÜN
Türk-İş Genel Mali Sekreteri

SENDİKALAR AÇISINDAN

KOOPERATİFLEŞMENİN ÖNEMİ VE SORUNLARI

G İ R İ Ş

Sendikaların başta gelen amaçlarını;

1. Üyelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel durumlarını korumak,

2. Üyelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel durumlarını geliştirmek,

şeklinde özetlemek ve ikiye ayırmak mümkündür.

Sendikalar bu amaçlarının gerçekleşmesi için devamlı olarak çaba gösterirler. Ancak, gösterilen bu çabalardan sonuç almak ülkenin içinde bulunduğu bazı koşullara bağlıdır. Bu koşullardan biri de ekonomik durumdur. Eğer ekonomik hayat dengeli ve sağlıklı bir gelişim süreci içinde değilse, sendikaların başarıları ve işçilere sağlayacakları faydalar ister istemez sınırlı kalacaktır. Nitekim, Türk ekonomisinin dengesiz bir ortama sürüklenmesi ve fiyatların durmadan yükselmesi nedeniyle, sendikalarımızın işçilere sağladıkları ekonomik faydaların oranı son yıllarda bir hayli düşmüş ve giderek daha da düşmektedir. İstatistikler 1970 yılına kadar işçilerin reel ücretlerinde yükselme ve 1970 yılından sonra da düşme olduğunu göstermektedir. Oysa, toplu iş sözleşmeleri ile %30, %40, hatta daha fazla, gerçekten çok yüksek oranlarda ücret zamları elde edilmektedir. Bu derece yüksek zam oranlarına karşın, işçilerin ekonomik durumlarında bir gelişme, bir yükselme olmamaktadır. Zira toplu iş sözleşmelerindeki zam oranları, genellikle o zamana kadar meydana gelen fiyat artışları ve geçinme endekslerindeki değişmeler dikkate alınmak suretiyle saptanmaktadır. Ama, fiyatların yükselmesi durmadığı için toplu iş sözleşmeleri ile elde edilen ekonomik fayda niteliği kısa sürede ortadan kalkmakta ve işçilerin mevout durumları dahi korunamamaktadır.

1973 yılı başlarında kurulup faaliyete geçirilen Türk-İş ile kısa adı AAFLI olan Asya-Amerika Hür Çalışma Enstitüsü tarafından ortaklaşa yürütülen Türk-İş Araştırma ve Dış İlişkiler Merkezince bizler için çok değerli iki rapor hazırlanıp yayınlanmıştır. Birinci raporda, 1.6.1970- 31.12.1972 tarihleri arasında yürürlüğe giren 101 toplu iş sözleşmesinin analizi ve ücret artışları ile geçinme indekslerindeki artışların karşılaştırmaları yapılmıştır. Bu rapor, toplu iş sözleşmelerinden sonraki reel ücretlerin sözleşmelerden önceki ücretlere göre ortalama %24.3 düşme olduğunu ortaya koymuştur.

Eylül ayında yayınlanan ikinci raporda da 1.6.1973 tarihine kadar yürürlüğe konan 80 toplu iş sözleşmesinin analizleri ve ücret artışlarıyla fiyat artışlarının karşılaştırılması yapılmıştır. Bu rapor da reel işçi ücretlerinde ortalama %12 gerileme olduğunu göstermektedir.

./..

Görüldüğü üzere, birinci raporda ortalama %24.3 olan reel ücret düşüklüğü, ikinci raporda bu oran ortalama %12 olmuştur. Bu durum, işçilerin reel ücretlerinde az da olsa bir düzelme olduğu izlenimini vermektedir. Gerçekte ise, durumda hiçbir düzelme bulunmamaktadır. Zira, birinci raporda ele alınan sözleşmeler, süresi dolmak üzere olansözleşmelerdir ve ücret-fiyat karşılaştırmaları raporun hazırlanması sırasındaki geçinme indekslerindeki rakamlara göre yapılmıştır. İkinci raporda ele alınan sözleşmeler ise daha sonra imzalanıp yürürlüğe giren sözleşmelerdir. Fiyat artışları hızla devam ettiğine göre, reel ücretlerdeki düşmenin de devam edeceği ve giderek düşmenin birinci rapordaki ortalama orandan fazla olacağı açıktır.

Bu araştırmalardan şu sonuçlar elde edilmektedir:

1- Sendikalar işçilerin ekonomik ve sosyal durumlarını geliştirmek ve yükseltmek bir yana, mevcut durumlarını dahi koruyamamaktadırlar.

2- Her toplu iş sözleşmesi yapıldığında o sözleşmenin kapsamında bulunan işçilerin durumunda nispî bir düzelme olmakta, fakat fiyatlar durmadan yükseldiği için bu düzelme kısa bir süre sonra ortadan kalkmaktadır.

3- Bu durumlar sendikaları, ülkenin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik ve sosyal koşullara uygun olarak yeni yollar aramaya ve uygulamaya zorunlu kılmaktadır.

Sendikacılık hayatımızda şimdiye kadar geçirilen teorübeler, işçilerin ekonomik ve sosyal durumlarının korunmasında ve geliştirilmesinde toplu iş sözleşmeleri yapmanın yeterli olmadığını göstermektedir. Sendikaların asli görevleri ve başta gelen fonksiyonları elbette toplu iş sözleşmesi yapmaktır. Ama toplu iş sözleşmeleri yapmak kadar sözleşmelerle elde edilen hakların nitelik ve niceliğini korumak da önemlidir. Bu da ülkenin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik, sosyal ve hukuki koşullara bağlıdır. O halde sendikalar siyasi ekonomik, sosyal ve hukuki durumlarla yakından ilgilenmek zorundadırlar.

Yapısındaki zayıflık nedeniyle ekonomik hayatımızda sık sık tıkanıklıklar ve dalgalanmalar meydana gelmektedir. En küçük olaylardan dahi fiyatlar etkilenmekte ve yükselmektedir. Piyasaya spekülatif hareketler ve vurgunculuk hakimdir. Az sayıdaki aracılar ve vurguncular fiyatları yükseltmek için devamlı fırsat kollamakta ve piyasada sun'i buhranlar yaratmaktadırlar. Çarşıda-pazarda hemen hemen bütün malların fiyatları gün be gün değişmekte ve yükselmektedir. Fiyatlar, ekonominin doğal arz ve talep yasalarına göre değil, piyasaya hakim durumdaki bir takım aracı ve vurguncuların arzularına göre teşekkül etmektedir. Devletin aldığı tedbirler ise, etkili olamamakta ve umulan faydayı sağlayamamaktadır.

İçinde bulunulan koşullar karşısında sendikalarımızın, kooperatifçilik üzerinde önemle durmaları ve bu konuda gereken girişimlerde bulunmaları zorunlu duruma gelmiştir. Aksi taktirde, sendikal faaliyetlerden umulan sonuç alınamayacaktır.

./..

Hem doğuş nedenleri, hem gelişmeleri, hem de amaçları bakımından sendikalarla kooperatifler arasında sayısız benzerlikler vardır. Sendikacılığın gelişme gösterdiği her ülkede kooperatifçilik de aynı oranda gelişme göstermiştir. Kooperatifçiliğin gereken düzeyde gelişme göstermediği ülkelerde sendikaların işçi sınıfına sağladığı faydalar sınırlı kalmakta ve bu yüzden sendikalar çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu bakımdan, kalkınmış ülkelerde sendikalar kooperatifleşmeye büyük bir önem vermektedirler.

Öte yandan, her ülkede kalkınmışlık derecesiyle kooperatifleşme düzeyi bakımından bir paralellik vardır. Kalkınan ülkelerde ekonomik ve toplum hayatında etkili ve uygun bir kooperatifçilik görülmektedir. Zira kalkınmanın önemli organlarından biri de kooperatiflerdir. Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın hızlandırılmasında, aracı , vurguncu ve tefecilerin kaldırılmasında, sosyal adaletin sağlanmasında ve sendikacılığımızın kökleşip gelişmesinde kooperatifleşmenin önemi açıktır.

KOOPERATİFLEŞMENİN FAYDALARI

Kooperatifleşmekten amaç, olanak ve yetenekleri birleştirmek, tek başına yapılamayan işleri birlikte yapmak, üretimi artırmak, hayat pahalılığını önlemek, aracı, tefeci ve vurgunculuğu ortadan kaldırmak, gelir dağılımındaki dengesizlikleri azaltmak ve sosyal adaleti sağlamaktır. Bu yöndeki amaçların gerçekleştirilmesi için kalkınmış ülkelerde kooperatifçilik ekonomik ve toplum hayatının her kademesine girmiş ve sayısız kooperatifler kurulmuştur. Cinsleri ve faaliyet alanları çok çeşitli olan bu kooperatifleri, üretim kooperatifleri, tüketim kooperatifleri ve hizmet kooperatifleri olarak üç grupta toplamak mümkündür. Fakat günümüzde genellikle hangilerinin üretim, hangilerinin tüketim ve hangilerinin hizmet kooperatifleri olduğunu belirlemek bir hayli zordur. Zira, çağımızın ekonomik ve sosyal ihtiyaç ve koşullarına uygun olarak kooperatiflerin çalışma konuları çok genişlemiş ve karmaşık bir duruma gelmiştir. Bir üretim kooperatifi, üretim işlerinin yanısıra tüketim ve hizmet işleriyle de uğraşmaktadır. Durum, diğer kooperatiflerde de aynıdır. Bununla birlikte, asıl amaçlarına ve ağır basan çalışma konularına bakılarak kooperatifler çeşitli türlere ayrılmaktadır.

Çağımızda ekonomik ve sosyal hayat karmaşık bir duruma gelmiş ve insanların ihtiyaçları çok fazlalaşmıştır. Bu değişmelere uygun olarak kooperatiflerin amaçları ve faaliyet konuları da çok değişmiş ve genişlemiştir. Ekonomik ve sosyal hayattaki değişmelere ve gelişmelere ayak uyduramayan, topluma gereken ve umulan faydayı sağlayamayan kooperatifler de kısa bir süre sonra kendiliğinden ortadan kalkmaktadır. Bu bakımdan, adı ve ana konusu ne olursa olsun, kooperatiflerin genellikle çok cepheli çalışmaları gerekmektedir.

Üretimin Artırılmasında Kooperatifçilik:

Satınalma gücünün ve talebin yükselmesi halinde, üretimde bir artma olmazsa fiyatların hızla yükseleceği bilinen bir gerçektir. Önemli olan satınalma gücü ile üretimin aynı derecede artmasıdır. Fakat çoğu kez böyle olmamakta, genellikle üretim, talebin gerisinde kalmaktadır. Üretim miktarı talebi karşılamadığı için fiyatların

./..

yükselmesi önlenememektedir. Öte yandan, üretimin talebi karşılayamadığı zamanlarda aracı ve vurguncular derhal istifçiliğe ve kara borsacılığa başlamakta ve fiyatların anormal şekilde artmasına sebep olmaktadırlar.

Kooperatiflerin çağımızın koşulları bakımından üretim işlerine ağırlık vermeleri zorunludur. Kooperatiflerin üretime katılmaları iki yönde olmaktadır:

1- Üretim artırılması için gerekli olan araç ve gereçleri üreticilere ucuz olarak sağlamak;

2- Doğrudan doğruya üretimde bulunmak.

Gelişmiş ülkelerde kooperatifler üretime büyük bir ağırlık vermektedirler. Aksi taktirde amaca ulaşılamamakta ve umulan fayda sağlanamamaktadır. Ülkemizde de köylülerin kalkınması için faaliyet gösteren kooperatiflerin kendi aralarında birleşip birliklerini kurmak, kasa ve kafa birliğini meydana getirmek suretiyle, üretimin artırılması amacıyla gübre, yem, tarımsal araç ve gereçleri bizzat üretmeleri ve buna ait sanayi tesislerini kurmaları; bunun yanısıra köylülerin ürettikleri hammaddeleri mamul madde haline getirdikten sonra satışını sağlamaları gerekmektedir.

Durum tüketim kooperatifleri için de aynıdır. Üretim kooperatiflerinin gerekli malları, tek amacı daha fazla kâr etmek ve daha fazla zenginleşmek olan sanayici ve toptancılardan alıp satmaları yeterli olmamakta ve özlenen faydayı verememektedir. Öyle olunca, tüketim kooperatiflerinin işlevi küçük esnafın gördüğü işi görmekten ve küçük esnafa giden kârı ortadan kaldırmaktan ibaret kalmaktadır. Oysa asıl sorun küçük esnafa giden kârı tüketiciye aktarmak değildir. Bunun yanısıra bir düzüne aracı ve vurguncunun, hatta sanayicinin büyük oranlarda kâr sağlamak ve kısa zamanda zengin olmak olanaklarınıortadan kaldırmaktadır.

Kooperatifler diğer çalışma konularının yanısıra, üretime de gereken ağırlığı vermekle hem ülkenin kalkınmasına hizmet etmiş, hem yeni istihdam olanakları yaratmış, hem de amaçlarına ulaşmaları kolaylaşmış olacaktır. Kalkınmış ülkelerde kooperatifçilik önce tüketim kooperatifçiliği olarak başlamış ve gelişmiştir. Fakat kısa bir süre sonra tüketim maddelerinin toptancı ve sanayiciden alıp tüketicilere satmanın yeterli olmadığı görülmüştür. Bunun üzerine, tüketim kooperatifleri gerekli olan sanayi tesislerini kurmaya ve bizzat üretimde bulunmaya başlamışlardır. Gelişmiş ülkelerdeki tüketim kooperatifleri daha çok kendi ürettikleri malları satmaktadırlar.

Ülkemizde ise, yapı kooperatifleri ayrık, bizzat üretimde bulunan ve sanayi tesisleri kuran kooperatiflerin sayısı çok azdır. Kırsal alanlarda faaliyet gösteren tarımsal amaçlı kooperatifler ise, üreticilere nakti kredi, gübre, yem, tarımsal araç ve gereç sağlamak suretiyle üretimin artırılmasına dolaylı yönden yardımcı olmaktadırlar. Ama bu gibi faaliyetler günümüzde etkili ve yeterli olamamaktadır.

Ülkemiz kooperatifçiliği şimdiye kadar genellikle masabaşı ve büro kooperatifçiliğinden öteye pek geçememiştir. Ülkemizde ./..

gereksinmesi duyulan kooperatifçilik ise, günün koşullarına uygun örgütlenmiş, kasa ve kafa birliğini meydana getirmiş, modern işletme ve üretim tesislerini kurmuş bir kooperatifçiliktir.

Hayat Pahalılığının Önlenmesinde Kooperatifçilik:

Kooperatifçiliğin doğuş nedenlerinin başında hayat pahalılığını önlemek ve tüketim mallarını piyasa fiyatlarından daha ucuza sağlamak gelmektedir. Üretilen bir mal, tüketicinin eline ulaşıncaya kadar genellikle üç ilâ beş el değiştirmektedir. Değişen el sayısı fazlalaştıkça ürünün fiyatı da yükselmektedir. Bizim gibi piyasaya aracılık sektörünün hakim olduğu ülkelerde mekanizma üretici ve tüketicinin aleyhine işlemektedir. Üreticinin küçük fiyatla sattığı bir ürünü tüketici çok yüksek fiyatla satın almaktadır. Aradaki büyük fark da aracılara gitmektedir. Aracılık sektörünün bu konuda işlevi de sadece üretilen malları tüketiciye ulaştırmaktan ibarettir. Kısa zamanda ve kolay yoldan zengin olmak, işlerini daha da genişletip kapitalist sınıfa geçmek, kendi işinde özgür bir çalışma ortamı bulmak gibi bazı avantajları ve çekici yönleri bulunduğundan liberal ve karma ekonominin uygulandığı ülkelerde aracılığa karşı büyük özlem vardır. Bu yüzdendir ki, ülkemizde de aracıların sayısı gün geçtikçe hızla artmaktadır. Öyle ki, aracı ve ticarethanelerin sayısı üretimden çok daha fazla artmaktadır. Ne var ki, bunların büyük çoğunluğu cüce işletmeler olarak kalmaktadır. Piyasaya hakim olanlar ise, belli sayılardaki büyük aracılardır. Büyük aracılar hem fiyatların hızla yükselmesinde etkili olmakta, hem de tüketiciyi daha fazla sömürmek için küçük esnafı vasıta olarak kullanmaktadırlar.

Ülkemizdeki fiyat artışları, kalkınmış ülkelerdeki fiyat artışlarından daima fazla olmaktadır. Bunun bir nedeni de ülkemizde yaygın ve etkili bir tüketim kooperatifçiliğinin bulunmamasıdır. Kendi kendine örgütlenip günün ekonomik ve sosyal koşullarına uygun biçimde çalışan tüketim kooperatiflerinin faydalarını şu şekilde özetleyebiliriz:

1- Tüketicinin ödediği para miktarı ile üreticinin eline geçen para miktarları arasında büyük bir fark vardır. Bu fark, üretime hiçbir katkısı bulunmayan aracılara gitmektedir. Tüketim kooperatiflerinin gelişmesi ve yaygınlaşması halinde aracılara giden fiyat farkları tüketicide kalacaktır.

2- Kooperatifçilik ne kadar güçlü olursa olsun, liberal ve karma ekonomi sisteminin uygulandığı ülkelerde aracıların tümüyle ortadan kalkması söz konusu olamaz. Fakat piyasaya aracılar değil, kooperatifler hakim olduğu taktirde fiyatların oluşmasında ve belirlenmesinde kooperatifler etkili olacaktır.

3- Üretimin azalıp mal arzında düşme olduğu, enflasyon tazyikinin arttığı ve buhranlı dönemlerde derhal istifçilik ve vurgunculuk başlamaktadır. Böyle zamanlarda piyasada bir kıtlık ve karaborsacılık meydana gelmekte ve fiyatlar astronomik biçimde yükselmektedir. Kooperatifçiliğin güçlü olduğu ülkelerde bu gibi spekülatif hareketler ve çok az, ya da hiç görülmeyecektir.

4- Tüketim kooperatifçiliğinde aslolan tüketicileri sadece fiyat bakımından değil, tüketimle ilgili her konuda korumak ve gözetmektir. Böyle olunca tüketim kooperatifleri, özel laboratuvarlarında piyasada bulunan bütün malların kalite ve maliyet ./..

[illegible]

[illegible]

[illegible]

kontrollarını yapacak ve durumu tüketicilere bildirecektir. Bu taktirde reklâm kampanyaları ile tüketicilerin aldatılması, piyasaya hileli ve kalitesiz mal sürülmesi ve gerçek değerinden fazla fiyat etiketi konması olanağı kalmayacaktır.

5- Tüketim kooperatifçiliğinin bir cephesi de üretime dönüktür. Zira liberal ve karma ekonominin hakim olduğu illerde fiyatları artıran ve tüketiciye geçim sıkıntısının içine sürükleyen sadece aracı sınıfı değildir. Günümüzde sanayi sektörü de aynı işi hatta daha ağır biçimde yapmaktadır. Sanayiciler bir düzüne paravan satış örgütleri kurmak yoluyla ürünlerinin fiyatlarını normalin çok üstüne yükseltmektedirler. Öte yandan kendi aralarında anlaşmak, tröstler ve monopoller meydana getirmek suretiyle de rekabeti ortadan kaldırmakta ve istedikleri şekilde fiyat tespit etmektedirler.

Tüketim kooperatifçiliğinin gelişme göstermesi halinde aracılar ortadan kalkmış olacaktır. Fakat o taktirde de aracılardan boşalan yeri sanayiciler doldurmaya çalışacaklar, hattâ tüketim kooperatiflerini bu amaçla kullanma yollarını da arayacaklardır. Bu bakımdan pahalılığın önlenebilmesi, tüketiciye ucuz ve kaliteli mal temin edebilmesi için tüketim kooperatiflerinin;

a) Aracının ortadan kaldırılmasını ilk hedef kabul etmeleri,

b) Bir seviyeden sonra kendi sanayi tesislerini kurup bizzat üretimde bulunmaları zorunludur.

Gelir Dengesizliklerinin Azaltılmasında Kooperatifçilik:

Ülkemizde çok açık ve çok farklı bir gelir dengesizliğinin bulunduğu bilinen bir gerçektir. 1972 sonu rakamlarına göre kişi başına milli gelir ortalaması 5686 liradır. Eğer ülkemizde tam bir gelir dağılımı bulunsa idi her nüfusa yılda 5686 lira düşecekti. Fakat doğal olarak faktörler ortadan kaldırılsa dahi kişiler arasındaki çalışkanlık, yetenek ve yaş farkları kaldırılamıyacağı için tam bir gelir dengesinin sağlanamıyacağı da açıktır. Bununla birlikte bir takım ekonomik, sosyal ve politik yöntem ve uygulamalarla kişiler arasındaki gelir dengesizliklerini, alt düzeydeki kişilerle üst düzeydeki kişiler arasındaki büyük gelir farklarını azaltmak elbette mümkündür.

Aileler arasındaki gelir dağılımını saptamak amacıyle ülkemizde bazı araştırmalar yapılmıştır. Bunların en ciddi ve güvenilir olanı 1963 yılında Tarım Bakanlığı ve 1968 yılında Hacettepe Üniversitesi tarafından yapılan araştırmalardır. Bu araştırmaların toplu sonucu şöyledir:

Aileler	Toplam gelirden alınan paylar oranı 1963 araştırmasına göre:	1968 araştırmasına göre:
En Az gelirli % 20	% 4.2	% 3.0
Bunu kovalayan % 20	% 6.4	% 7.0
Bunu kovalayan % 20	%10.7	%10.0
Bunu kovalayan % 20	%17.7	%20.0
Ençok gelirli % 20	%61.0	%60.0
Toplam 100.0	100.0	100.0

Görüldüğü üzere 1968 yılı araştırmasına göre ülkemizdeki toplam ailelerin yüzde yirmisi, toplam gelirlerin yüzde 3'ünü almaktadır. Gene toplam ailelerin yüzde 20'si de toplam gelirlerin yüzde 60'ını almaktadır.

Bu aile dilimlerini bir hesapla nüfus dilimleri haline getirdiğimizde ve toplam gelirlerden aldıkları pay oranını da 1972 yılı milli geliri üzerinden rakamlandırdığımızda şu tablo meydana gelmektedir.

Toplam Nüfusa Oranı	Nüfus miktarı	milli gelirden aldığı pay oranı	Milli gelirden aldığı pay miktarı
% 20	7.400.000	% 3	6.336.360.000 TL.
% 20	7.400.000	% 7	14.784.840.000 "
%20	7.400.000	%10	21.121.200.000 "
% 20	7.400.000	%20	42.242.400.000 "
% 20	7.400.000	%60	126.727.200.000 "
100	37.000.000	100	211.212.000.000 "

Bu rakamları tek kişiye indirdiğimiz taktirde şu sonuçla karşılaşıyoruz:

Birinci dilimde bulunan bir kişiye milli gelirden düşen pay	856 TL
İkinci " " " " " "	1998 "
Üçüncü " " " " " "	2854 "
dördüncü " " " " " "	5074 "
beşinci " " " " " "	17.125 "

Bu kısa inceleme, gelir bakımından en üst düzeyde bulunan bir kişinin milli gelirden, en alt düzeyde bulunan bir kişinin milli gelirden, en alt düzeyde bulunan bir kişinin milli gelirden aldığı payın 20 katını aldığını ortaya koymaktadır. Başka bir deyimle en alt düzeyde bulunan 5 nüfuslu bir aile milli gelirden yılda 4.280 lira alırken, en üst düzeyde bulunan 5 nüfuslu bir aile milli gelirden yılda 85.625 lira pay almaktadır. Kaldı ki bu rakamlar 7.4 milyonluk nüfus dilimlerinin ortalamasını göstermektedir. Oysa gerçek durum bu rakamlardan çok farklıdır ve gelirler arasındaki uçurum daha büyüktür.

Açıktır ki kişiler arasında bu derece gelir dengesizliklerinin bulunması, sadece doğuştan gelme kişiler arasındaki yetenek, bünye sağlamlığı, çalışma azmi ve arzusu farklarının sonucu değildir. Bu nedenlerden daha önemlisi toplum içinde aracılık, tefecilik, vurgunculuk ve sınırsız şekilde kâr sağlama olanağının bulunmasıdır. Öyle olunca ülkemizdeki gelir dengesizlikleri giderek daha da artmakta ve kesinleşmektedir.

Kooperatifçiliğin asıl amacı bu olanakları ortadan kaldırmaktır. Aracılık, tefecilik, vurgunculuk sınırsız şekilde kâr sağlama ve fırsatçılık olanakları ortadan kaldırılınca, gelir dağılımındaki büyük orandaki eşitsizliğin de ortadan kalkacağı, hiç değilse azalacağı açıktır.

./..

KOOPERATİFLEŞMEYİ ENGELLEYEN FAKTÖRLER

Tıpkı sendikacılık gibi kooperatifçilik de ekonomik ve sosyal sıkıntılar sonucu meydana gelmiş ve gelişmiştir. Ne var ki, her ülkede kooperatifçilik sendikacılık gibi gelişme gösterememiştir. Ülkemizde de durum aynıdır. Türk Sendikacılık Hareketi kısa denilebilecek bir sürede dev adımlarla ilerlerken, kooperatifçiliğimiz âdeta yerinde saymış ve saymaktadır. Bu durumun elbette çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerin başlıcaları kısa ve özet olarak şöyledir:

1- Osmanlı döneminden beri devlet kooperatifçiliği hiç bir zaman engellememiş, hatta çoğu kez büyük oranda desteklemiştir. Fakat devlet, kooperatifçiliği bürokrat sınıfın öncülüğünde yürütmeye ve geliştirmeye çalışmıştır. Devlet yöneticileri ve bürokrat sınıf, kooperatifçiliği, halkın kendi kendine yürütebileceğine ve geliştirebileceğine inanmamıştır. Bir takım kötü örnekler de bu inancın oluşmasına sebep olmuştur. Ne var ki bu inanç ve tutumdan kooperatifçiliğimiz fayda değil, zarar görmüştür.

2- Ülkemizdeki aracı, tefeci, vurguncu ve eşraf sınıfı kooperatifçiliğe karşı çıkmışlar ve kooperatiflerin birer komünizm kuruluşu olduğu propagandasını yaymaya çalışmışlardır. Hatta bu konudaki propagandalar camilere kadar girmiştir. Bu olumsuz yöndeki çalışmalardan zaman zaman devlet yöneticileri, bürokrat sınıf ve siyasi partiler dahi etkilenmiş, açıkça değilse bile gizli olarak kooperatifçiliğe cephe almışlardır.

3- Bugüne dek ülkemizde bağımsız ve özgür bir kooperatifçilik politikası izlenememiştir. Hatta öyle ki kooperatifçiliğimize özgü bir politikamız bile olmamıştır. Böyle olunca iktidara gelen siyasi partiler kooperatifçilerin arzu ve isteklerini dikkate alacakları yerde kooperatifçiler iktidarda bulunan partilerin genel tutum ve anlayışlarına ayak uydurmak gibi garip bir durum meydana gelmiştir.

Kooperatifçilik ekonomik ve sosyal amaçları olan bir toplum hareketidir. Her toplumsal hareketin de kendine özgü tutum ve politikası olacaktır. Daha açığı olması zorunludur. Bizde ise böyle bir şey olmamış, oldurulamamıştır.

4- Her şeyde olduğu gibi kooperatifçilikte de bilinçlenme başta gelen bir faktördür. Açıktır ki hastalığı ortadan kaldırabilmek için önce hastalığın nedenlerini bilmek gerekir. Sosyal tutum ve girişimlerde de böyledir. Kooperatifçiliğin gelişebilmesi için halkın bilinçlenmesi, niçin fukara kaldığını, geçim sıkıntısından bir türlü neden kurtulamadığını, kendisinin kimlerin aldatıp sömürdüğünü bilmesi ve kavraması zorunludur.

Anadoluda kurulan kooperatiflerin başına kooperatifçiliğe düşman olan kasaba eşrafının seçildiğini çok görüyoruz. Aslında ise halkı sömüren o eşraf sınıfıdır. Tabiatiyle böyle kooperatifler hiç bir varlık gösteremeden, hatta halk arasında kötü bir iz bırakarak kısazamanda ortadan silinip gitmektedir.

5- Ülkemiz kooperatifçiliğine, özellikle yapı kooperatiflerine bir takım açıkgözler ve kap-kaççılar musallat olmuştur. Bunlar çeşitli yollara baş vurmak suretiyle ya kurulu bir kooperatifin yönetimini ele geçirmekte, ya da durmadan yeni yeni kooperatifler kurmaktadırlar. Kuruluş işlemleri biter bitmez gazetelere çarşaf

./..

KOOPERATİFLEŞMEYİ EMİŞLEYEN FAKTÖRLER

Türk sendikacılık gibi kooperatifçilik de ekonomik ve sosyal sıkıntılar sonucu meydana gelmiş ve gelişmiştir. Ne var ki, her ülkede kooperatifçilik sendikacılık gibi gelişme göstermemiştir. Ülkemizde de durum aynıdır. Türk Sendikacılık Hareketi kısa devrelerle bir süreden dev adımlarla ilerlerken, kooperatifçilikteki gelişme yavaş ve sayısızdır. Bu durumun ülkette çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerin başlıcaları kısa ve öz olarak şöyledir:

1- Osmanlı döneminden beri devlet kooperatifçilik ile bir zaman engellemiş, hatta çoğu kez bürokrat eliyle desteklemiştir. Fakat devlet, kooperatifçilik bürokrat eliyle önüne geçmiş yönetmeye ve güçlendirmeye çalışmıştır. Devlet yönetileri ve bürokrat elinde, kooperatifçilik, halkın kendi kendine yürütebileceğine ve güçlendirebileceğine inanmamıştır. Bir takım kötü örnekler de bu inanın oluşmasına sebep olmuştur. Ne var ki bu inanç ve tutumdan kooperatifçilikte fayda değil, zarar görmüştür.

2- Ülkemizdeki erkek, tefecl, vurgunu ve sepsef ürünü kooperatifçilik karşı çıkmışlar ve kooperatiflerin birer komünüm kurulduğu olduğu propagandasını yapmaya çalışmışlardır. Hatta bu komünist propagandalar cumlere kadar girmiştir. Bu olumsuz yönlerle çalışmalarına rağmen zaman devlet yönetileri, bürokrat eliyle ayrıcalıklar dahi etkilemiş, açıkça değilse bile gizli olarak kooperatifçilik çapa almışlardır.

3- Bugüne dek ülkemizde bağımsız ve özgür bir kooperatifçilik politikası izlenmemiştir. Hatta öyle ki kooperatifçilik sözü bir politikamız bile olmamıştır. Böyle olunca ikiteşe yelen alyanlı partiler kooperatifçilerin arzu ve istekleri dikkate alınmadan yerde kooperatifçiler ikiddarda bulunan partilerin genel tutum ve anlayışlarına ayak uydurmak gibi garip bir durum meydana gelmiştir.

Kooperatifçilik ekonomik ve sosyal amaçları olan bir toplum hareketidir. Her toplumsal hareketin de kendine özgü tutum ve çözümleri olmaktır. Daha açık olmazsa sorunludur. Bizde ise böyle bir şey olmamış, oluşturulamamıştır.

4- Her şeyde olduğu gibi kooperatifçilikte de bilinçlenme başta gelen bir faktördür. Açıktır ki bastırılan ortadan kaldırılmak için önce hastalığın nedenlerini bilmek gerekir. Sosyal tutum ve çözümlerde de böyledir. Kooperatifçiliğin gelişebilmesi için halkın bilinçlenmesi, için fukara kalabalığın, çeşitli sıkıntılardan bir türlü neden kurtulamadığını, kendisinin kimlerin ağlarına sürüklendiğini bilmesi ve kavraması sorunludur.

Anadolu'da kurulan kooperatiflerin başına kooperatifçiliğe düşman olan kesim aşırılığın sağlıklı çok görüyorum. Açıkça ise halkı sömürüm o şeyi sırıtırlar. Tabiatıyla böyle kooperatifler bıç bir varlık çıkaramadan, hatta bak ardında kötü bir ün bırakarak kısacasında ortadan silinip gitmektedir.

5- Ülkemiz kooperatifçiliğine, özellikle yapı kooperatifçiliğine bir takım açıklıklar ve kan-kaçıklar musallat olmuştur. Bunlar çeşitli yollara baş vurmak suretiyle ve kurulu bir kooperatifçilik yönetimini ele geçirmekte, ya da durmadan yeni yeni kooperatifler kurmaktadırlar. Kurulup işlemleri bitir bitmez kapatıp ortadan

çarşaf ilânlar verip halkı kooperatife ortak olmayaçağırıyorlar. Kooperatifte üç-beş yüz bin lira birikinci parayla birlikte ortadan kaybolurlar. Aradan bir süre geçince bir başka kentte yeni bir kooperatif kuruyorlar ve gene aynı hareketleri yapıyorlar. Elindeki üç-beş kuruşu bu açıkgözlere kaptıran halk, kusuru kooperatifçilikte görüyor ve kooperatif kelimesini bir daha ağzına dahi almak istemiyor.

Görevleri olduğu halde bu gibi sahtekârlıklara devlet organları âdeta seyirci kalmakta ve hiçbir koğuşturmaya geçmemektedir.

6- Her sosyal harekette olduğu gibi, kooperatifçiliğin gelişmesinde de liderliğin önemi büyüktür. Kendi kendilerini yetiştirmiş, kararlı, azimli, çalışkan, dürüst ve yetenekli liderler olmadan, kooperatifçiliğin, özlemi çekilen düzeyde bir gelişme göstermesi beklenemez. Ülkemizde bu konuda büyük bir ihtiyaç ve boşluk vardır. Gerçek anlamda bir kooperatifleşme akımı ve heyecanı başladığı taktirde hareketin kendi liderini yaratacağı muhakkaktır. Fakat bu konuda şimdiye kadar hareket dalgası başlayamadığı, ya da başlatılamadığı için bir liderler kadrosu da meydana gelememiştir.

Öte yandan sendikalarımızda, halkın en alt tabakalarından gelmiş, çeşitli olayların içinde olgunlaşmış, kendilerini gerçekten yetiştirmiş, her türlü zorluklara rahatlıkla göğüs gerebilecek nitelikte güçlü bir lider kadrosu vardır. Kooperatifçiliğimizin, özellikle tüketim ve yapı kooperatifçiliğimizin geliştirilmesinde, bir akım haline getirilmesinde bu kadrodan büyük faydalar sağlanabileceği kanısındayız.

KOOPERATİFLEŞMEDE SENDİKALARIN ROLÜ

Türk Sendikacılık Hareketi, tüm ulusun kalkınmasını, sosyal adaletin sağlanmasını, gelir dengesizliklerinin azaltılmasını ilke olarak kabul etmiş ve bu ilkelerin gerçekleşmesi için gerekli ekonomik, toplumsal ve politik girişimlerde bulunmayı karar altına almıştır. Türk Sendikacılık Hareketi, sadece işçilerin sorunlarıyla değil, tüm ulusun sorunlarıyla ilgilenmektedir. Böyle olunca, Türk Sendikacılık Hareketinin, özellikle Türk-İş ve Türk-İş'e bağlı kuruluşların kooperatifçilik davasıyla yakından ilgilenmeleri kadar doğal bir şey olamaz. Zira, tüm ulusun kalkınması, sosyal adaletin sağlanması, gelir dengesizliklerinin azaltılması, ülkemizde özgür parlamenter demokrasinin yaşatılması gibi amaçların gerçekleştirilmesi, büyük oranda günün ekonomik ve sosyal koşullarına uygun modern bir kooperatifçilik örgütünün kurulmasına ve yürütülmesine bağlıdır.

Türk-İş ve Türk-Iş'e bağlı sendikalarca bu konuda neler yapılabilir? Şimdi kısa ve özet olarak konunun bu cephesi üzerinde duralım:

1- Türk-İş Yönetim Kurulu son toplantısında kabul edilen çalışma programının bir maddesi, kooperatifçilikle ilgilidir. Buna göre Türk-İş İcra Kurulu kooperatifçiliğin gelişmesi için çalışmalar yapacaktır.

Öte yandan, Türk-İş ile Amerika Işçi Sendikaları Konfederasyonuna bağlı kısa adı AAFLI diye anılan Asya-Amerika Hür Çalışma Enstitüsü arasında bir teknik anlaşma protokolu imzalanmış ve bu protokol Bakanlar Kurulumuzun onayından geçip Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

./..

Protokolun bir maddesi Türkiye'de kooperatifçiliğin geliştirilmesi konusunda çalışmalar yapılmasıyla ilgilidir. Ancak, nasıl bir çalışma yapılacağı ve nasıl bir yol izleneceği henüz açıklığa kavuşmamıştır.

Bu durumlar gösteriyor ki, Türk-İş'in kooperatifçilik konusunda daha faal bir çalışma düzenine girmesi zorunluluk haline gelmiştir.

2- Türk-İş İcra Kurulu üyelerinin işleri çok ağırdır ve kooperatifçilik konusundaki çalışmalara zaman ayırabilecekleri çok şüphelidir. Böyle olunca Türk-İş'te kooperatifçilik işleriyle uğraşacak yeni bir ünitenin kurulmasına ihtiyaç vardır. İlk toplanacak Genel Kurulda gereken tüzük değişikliği yapılmak suretiyle İcra Kuruluna bir üye daha ilâve edilmesinin ve söz konusu yeni ünitenin genel sekreterliğe bağlanmasının yerinde olacağı kanısındayız.

3- Kooperatifçilikle ilgili yoğun bir çalışmaya geçilebilmesi için, Türk-İş'e bağlı sendika yöneticilerinin öncelikle bu davanın önemine inanmaları gerekmektedir. İnanç olmadan davanın yürütülemiyeceği açıktır.

Bu seminer, bu yöndeki çalışmaların bir başlangıcı sayılabilir. Buna benzer seminer ve toplantıların sürdürülmesinde ve daha da geliştirilmesinde sayısız faydalar vardır. Türk-İş ile AAFLI arasında yapılan anlaşmadan bu konuda yararlanılabilecektir.

4- Batı ülkeleri her konuda olduğu gibi bu konuda da çok ileri oldukları kuşkusuzdur. Kooperatifçilik çalışmalarını, sendikalar-kooperatifler ilişkilerini yerinde incelemeleri, bilgi ve görgü sahibi olmaları için bazı sendika yöneticilerimizin batı ülkelerine gönderilmeleri faydalı olacaktır.

5- Akıllı, tedbirli, kararlı ve yüreklice yürütülen çalışmalar sayesinde Türk Sendikacılık Hareketi, Türk sosyal hayatının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Dağdaki çobandan en yüksek makamda oturan kişiye kadar hemen hemen her yurttaş Türk Sendikacılık Hareketinin gerekliliğine inanmaktadır. Aynı durum ve inanç, Türk kooperatifçilik Hareketimiz için de gereklidir. Böyle bir ortam ve kamuoyu oluşturulabilindiği taktirde, kooperatifçiliğimiz de kısa zamanda hızlı bir gelişme gösterecektir.

Bu konuda sendikalarımızın, özellikle Türk-İş'in elinde geniş olanaklar vardır. Türk-İş ve Türk-İş'e bağlı sendikalar davanın önemine ve kooperatifleşmenin gerekliliğine inandıkları taktirde böyle bir ortamın ve kamuoyunun oluşturulması zor olmayacaktır.

Kısa ve özet olarak belirtmeye çalıştığımız bu görüş ve önerilerin hepsi, davanın manevi yönüyle ilgilidir. Davanın asıl önemli cephesi ise, kooperatifçiliğin uygulanmasıdır. Günün ekonomik ve sosyal koşullarına uygun bir kooperatifçilik uygulaması ortaya konmadıkça, yukarıda önerdiğimiz çalışmaların hepsi lâfta kalacak ve hiçbir fayda sağlamadan zamanla silinip gidecektir. Bu bakımdan kooperatifçilik uygulaması, daha açığı, sendikalarımızın bu konuda neler yapabilecekleri konusu üzerinde durulması zorunludur.

SENDİKALARIN KOOPERATİFÇİLİK UYGULAMALARI

Sendikalarımızı asıl yakından ilgilendiren kooperatifler, tüketim kooperatifleri ile yapı kooperatifleridir. Özellikle yapı kooperatifleri konusunda bazı sendikalarımız bir hayli tecrübe

./..

sahibi olmuşlardır. Bir kısım sendikalarımız ise, tüketim kooperatifleri kurmuşlardır. Fakat içinde bulunulan koşullar bakımından bu tüketim kooperatiflerinin başarılı olabildikleri şüphelidir. Şimdi bu iki kooperatif türü üzerinde ayrı ayrı duralım:

İşçi Yapı Kooperatifçiliği:

Sendikalarımızı, özellikle Türk-İş'in kurup yürüttükleri yapı kooperatifi, yapı kooperatifçiliğimiz bakımından güzel bir örnektir. Aldığımız bilgilere göre bu yapı kooperatifleri konutları, piyasadaki emsallerinden yüzde 20 ilâ yüzde 30 arasında uguza maledilmektedir. Bu durum gerçekten öğünülecek bir durumdur. Ancak, bazı girişimlerde bulunmak suretiyle konut maliyetlerini daha da düşürmenin mümkün olduğunu sanıyoruz.

Türk-İş'e bağlı sendikaların kurup yürüttükleri yapı kooperatiflerinin arasında hiçbir ilişki ve bağ bulunmamaktadır. Her kooperatif tek başlarına gemilerini yüzdürmeye çalışmaktadır. Bazıları işlerini kolaylıkla yürütmekte, bazıları ise teknik zorlukla karşılaşmaktadır.

Bir takım teknik ve yönetim zorluklarını yenmek ve konutların maliyetini daha da düşürmek amacıyla Türk-İş'e bağlı sendikaların kurdukları yapı kooperatiflerinin bir araya gelmek suretiyle bir İşçi Yapı Kooperatifleri Birliği meydana getirmeleri faydalı olacaktır. Bu Birlik şu işleri yapabilir:

1- Kurulan yapı kooperatifleri Sosyal Sigortalar Kurumundan kredi almak için gerekli olan teknik koşullara uymakta zorluk çekmekte ve bu yüzden kredilerin tahsisi gecikmektedir. Kredi tahsisinin gecikmesi ise, konutların maliyetini olumsuz yönde etkilemektedir.

Birlik, bu gibi teknik koşulların yerine getirilmesinde ve kredilerin kısa zamanda çıkmasında kooperatiflere sayısız faydalar sağlayabilir.

2- Bir kısım sendikalarımız konuya gereken önemi vermekle birlikte, genede bu amaçla kurulan kooperatiflerin sayısı yetersizdir ve Türk-İş'e bağlı sendikaların üyeleri dahi bir takım açıkgözlerin ağına düşmektedir. Birlik, bir ihtisas örgütü biçiminde çalışacağından, ihtiyacı karşılayacak nitelikte kooperatif kurma işini hızlandırabilir. Ayrıca, sahte kooperatif ve kooperatifçilerle yoğun bir mücadeleyegirişebilir.

3- Yapı kooperatifleri proje ve planlarını ayrı ayrı yaptırmakta mimar ve mühendislere gereğinden çok fazla para ödemek zorunda kalmaktadırlar. Bazı küçük yerlerdeki kooperatifler ise, planları çizdirecek mühendis ve mimar bile bulmakta zorluk çekmektedirler.

Birlik, kendibünyesi içinde bir teknik servis kurmak suretiyle kooperatiflerin bütün plan ve projelerini bu servis vasıtasıyla hazırlatabilir.

4- Daha önceki kısımlarda da sık sık belirttiğimiz gibi, kooperatifçiliğin ilk ve başta gelen amacı aracılığı, tefeciliği ve vurgunculuğu ortadan kaldırmaktır. Ama yapı kooperatifleri dahi aracı ve vurguncularla iş yapmak zorunda kalmaktadırlar. Yapı

./..

[illegible] Die Kraftübertragung ist, bildetin Zooge-
[illegible] Ferner [illegible] eine Umsetzung Zopulier Bewegungen
in [illegible] Weise [illegible] Verwendung von [illegible] Kraftübertragungsmittel.
Sind die [illegible] Weise [illegible] Verwendung von [illegible] durchführen.

Zu [illegible] Kraftübertragungsmittel.

Bekanntlich [illegible] Zu [illegible] in einem [illegible] und zwar
kompensiert [illegible] Zu [illegible] Kraftübertragungsmittel [illegible] Zu [illegible]
wie. Nachteilig ist hierbei [illegible] Kompensierungsmittel [illegible] Zu [illegible]
[illegible] Zu [illegible] Zu [illegible] Zu

kooperatiflerinin konutları piyasadaki emsallerine oranla muhakkak ki ucuza maledilmektedir. Fakat bu durum, konutların gerçekten ucuza çıkarıldığı anlamına gelmez. Bugün yapı kooperatifleri demiri, çimentoyu, doğramaları ve çeşitli metal malzemeleri aracı ve vurguncular dan almaktadırlar. Daha açığı, müteahhitler kooperatifin işini malzemelerin karaborsa fiyatları üzerinden almaktadır. Böyle olunca konutların maliyeti elbette yükselmektedir.

Önerdiğimiz İşçi Yapı Kooperatifleri Birliği, bir çimento, bir doğrama, yapı malzemeleriyle ilgili başka bir metal fabrikası kurabilir ve demirin doğrudan doğruya fabrikalardan alınması için bazı girişimlerde bulunabilir. Bu taktirde konut maliyetlerinin bir hayli düşeceği açıktır.

5- Kooperatifçilikle ilgili mevzuatta zaman zaman değişiklikler yapılması zorunluluğu doğmaktadır. Mevzuattaki aksaklıkların düzeltilmesi ve eksikliklerin tamamlanması konusunda da Birlik, çeşitli faydalar sağlayabilir.

Tüketim Kooperatifleri:

Tüketim kooperatifçiliğini geliştirmek amacıyla şimdiye dek ülkemizde sayısız araştırmalar ve çalışmalar yapılmıştır. Fakat hiçbirinde olumlu sonuç alınamamıştır. Bugün ülkemizde bir hayli tüketim kooperatifi vardır. Bunlar genellikle Bakanlık, genel müdürlük ve fabrika gibi işyerlerinde kurulmuştur. Yaptıkları iş ise, tüketim mallarını toptancıdan alıp tüketiciye satmaktan, mahalle bakkallığını, ya da konfeksiyoncunun yaptığı işi yapmaktan pek öteye geçmemektedir. Bu kooperatifler, kurulmasını düşündüğümüz ve arzuladığımız kooperatifler için hiçbir yönleriyle örnek olamazlar.

Türk-İş ve Türk-İş'e bağlı sendikalar tarafından tüketim kooperatifleri kurulması gerekli görüldüğü ve kabul edildiği taktirde şu iki yoldan biri izlenecektir:

1- Her sendikanın ayrı ayrı tüketim kooperatifleri kurması ve bunların bir birlik haline getirilmesi yolu. Kurulacak birlik, kooperatiflerin toptancılık, ürün satın alma, ulaştırma ve başka ihtiyaçlarını karşılayabilir.

Fakat, bu tip kooperatifçilik uygulanmasından iyi bir sonuç alınabileceği kanısında değiliz. Zira;

a. Her sendika durumu ve iş hacmi dolayısıyle kooperatifleşmeye gereken önemi veremiyecek,

b. Sendikaların üyeleri genellikle çok dağınık olduklarından kooperatiflerin kuruluş yerlerinin seçiminde zorluk çekilecektir. Bir sendika ihtiyacı karşılayacak sayıda çeşitli kentlerde kooperatifler kursalar, ya da merkezde bir kooperatif kurup üyelerinin yoğun bulunduğu şehir ve kasabalarda mağazalar açsalar bile, bunları tam bir kontrol altında tutmaları ve işleri aksatmadan yürütebilme olanakları zayıftır,

c. Her sendikanın ayrı ayrı kooperatif kurma yoluna gitmesi, kuvvet ve olanakların dağılması sonucunu doğuracaktır. Böyle bir durum ise, gereken girişimlerde bulunmayı engelleyecek ve fırsat kollayan aracı ve vurguncuların mücadelesi karşısında kooperatifler zayıf kalacaktır.

./..

Kooperatiflerinin konutları piyasadaki emsallerine oranla muhakkak ki ucuza maledilmektedir. Fakat bu durum, konutların gerçekten ucuza çıkarılarak satılmasına gelmez. Bunun yapı kooperatifleri demirci, çimentoyu, doğramaları ve çeşitli metal malzemeleri arsa ve vurgunculardan almaktadırlar. Daha açığı, müteahhitler kooperatifin tüm malzemelerin karşılarına fiyatlara tezgahdan almaktadır. Böyle olunca konutların maliyeti elbette yükselmektedir.

Ümitlerinde İçel Yapı Kooperatifleri bulduğu, bir yerde bir dönüm, yapı malzemeleriyle ilgili bazı bir metal fabrikası kurabilir ve demirle doğrudan doğruya fabrikalardan almasını için bazı girişimlerde bulunabilir. Bu takdirde konut maliyetinin bir hayli düşeceği açıktır.

5- Kooperatifçilikle ilgili mevzuatta zaman zaman değişiklikler yapılması zorunluluğu doğmaktadır. Mevzuatdaki aksaklıkların düzeltilmesi ve eksiklikleri tamamlanması konusunda de birlik çeşitli tavsiyelar sağlayabilir.

Türkiye Kooperatifleri:

Türkiye kooperatifçiliğini geliştirmek amacıyla çıkılıp dağılmadan sayısız araştırmalar ve çalışmalar yapılmıştır. Bunlar bilgiçinde olumlu sonuç almamışlardır. Bugün ülkemizde ne kadar Türkiye kooperatifi vardır. Bunlar genellikle bakanlık, İmar ve İskan ve fabrika gibi layerlerde kurulmuştur. Yapıcılar ise, Türkiye nüfusunun toplamından alıp ülkeyi ve ustaktan, mahalle bakkallarını, ya da konfeksiyonunu yaptığı ilçeyemekten çok daha geçmemektedir. Bu kooperatifler, kurulmasını düşündüğümüz ve arzu ladığımız kooperatifler için bilgiçin yönetiyle örnek olmaktadır.

Türkiye ve Türkiye'de bazı sanayi kolları tarafından ülkeyi kooperatifleri kurulması yerelki gördüğümü ve kabul edildiği takdirde şu iki yoldan biri izlenecektir:

1- Her sendikanın ayrı ayrı Türkiye kooperatifleri kurması ve bunların bir birlik halinde çatılması yolu. Kurulacak birlik kooperatiflerin toplantılık, ürün satın alma, ilaçlama ve başka ihtiyaçlarını karşılayabilir.

Fakat, bu tip kooperatifçilik uygulamasında iyi bir sonuç alınabileceği kanısında değilim. Zira:

a. Her sendika durumu ve iş hacmi ölçeyrsiyle kooperatifçiliğe ve gerekan önemi vermiyecek.

b. Sendikaların üyeleri genellikle çok dağınık olduklarından kooperatifçilik kurulua yeterinde ayrıntıda sorun çıkabilecektir. Bir sendika ihtiyacı karşılayacak sayıda çeşitli kontlarda kooperatifler kursalar, ya da merkezde bir kooperatif kurulduğunda yoğun bulunduğu şehir ve kasabalarda mağazalar açsalar bile, bunlara tam bir kontrol altında tutmaları ve ilçeri akaçtadan yürütülüne olanakları sayılır.

c. Her sendikanın ayrı ayrı kooperatif kurma yolunu çıkmaz, kuvvet ve olanaklarını dağılmaları sonucunu doğurmaktır. Böyle bir durum ise, gerekan girişimlerde bulunmayı engelleyecek ve ürünü kollayan arsacı ve vurgunculara müdahalesi karşısında kooperatifler sayısı kalacaktır.

2- Diğer alternatif ise, merkezde tek bir tüketim kooperatifi kurulması ve bu kooperatifin gerekli olan yerlerde şubeler ve mağazalar açması yoludur. Günümüzde ekonomi ve piyasa hareketleri çok karmaşık bir duruma girmiştir. Geniş çaplı bir tüketim kooperatifçiliği işine girişildiğinde hemen hemen her gün çok değişik ve içinden çıkılması çok zor konularla karşılaşılacaktır. Bu zorlukların üstesinden gelmek, bu konularda uzmanlaşmak suretiyle mümkün olabilecektir. Öte yandan, bu iş tuttuğu ve yürüdüğü taktirde aracı, vurguncu, tefeci ve hatta bir kısım sanayiciler karşı saldırıya geçecekler ve kooperatifin mal bulmada güçlük çekeceği zamanlar olacaktır.

Bu zorlukların üstesinden gelebilmek, koşulların gerektirdiği örgütlenme ve çalışma düzenini kurabilmek için tüm olanakların birleştirilmesi zorunludur: Bunun tek yolu da Türk-İş bünyesi içinde tek bir tüketim kooperatifinin kurulması ve bu kooperatifin de bütün büyük kentlerde şubeler ve işçilerin yoğun olduğu yörelerde mağazalar açmasıdır.

Böylesine geniş çaplı günün koşul ve ihtiyaçlarına uygun bir kooperatif örgütü kurup yürütüldüğü taktirde:

a. İşçilerin yaşam ve gelir düzeylerinde aşağı yukarı yüzde 30 oranında bir gelişme ve yükselme olacaktır.

b. Aracı ve vurguncuların halkın sırtında zengin olma olanakları ortadan kalkacak, hiç değilse azalacaktır.

c. Kooperatif tarafından kalite ve fiyat kontrolları yapılacağından sanayicilerin piyasaya kalitesiz mal sürmeleri ve istedikleri gibi fiyat saptamaları önlenecektir.

ç. Piyasaya kooperatifin mağazaları hakim olacağından fiyatların oluşmasında ve belirlenmesinde kooperatif büyük oranda etkili olacaktır.

d. Enflasyonun halk üzerindeki ağırlığı ve tahrikleri azalacaktır.

e. Anayasamızın öngördüğü sosyal adalet bir ölçüde yerine gelmiş olacaktır.

<u>İlk Girişim:</u>

Açıktır ki böylesine geniş çaplı bir iş sendikacılarımız, hatta ulusumuz bakımından yepyeni bir girişim olacaktır. Her yeni girişimde olduğu gibi, bu konuda da çeşitli kuşkuların görülmesi olağandır. Fakat olaylar ve gelişmeler bu yönde bir girişimde bulunmaya sendikalarımızı zorunlu duruma getirmiştir. Kuşku yok ki, Türk Sendikacılık Hareketi eninde sonunda bu yola gidecektir. Bu bakımdan bir an önce böyle bir çalışmaya geçmede fayda vardır.

Bir takım kuşkuların ortadan kalkması, eksik ve kusurlar çıkarsa zamanında düzeltilmesi ve bu konuda tedbirli hareket edilmesi için işe önce Ankara'dan başlanması ve işçilerin yoğun olduğu yörelerde mağazalar açıp bir deneme süresinin geçirilmesi yerinde olacaktır.

./..

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

Ancak, bilindiği üzere, bu girişimde en önemli unsur sermayedir. Elde asgari bir sermaye olmadan bu işin yürütülemiyeceği bilinen bir gerçektir.

Tebliğimizin başından beri belirtmeye ve açıklamaya çalıştığımız gibi, konu, bütün sendikalarımızı çok yakından ilgilendirmektedir. Hatta bu dava, sendikalarımızın öz ve asli davalarıdır. Sendikalarımız bu davanın yürütülmesine sahip çıkmakla, kendi özel görevleriniyerine getirmiş olacaklardır. Bugün sendikalarımızın elinde bulunan olanaklar küçümsenemez. Sendikalarımız üyeleri başına 10 ar lira tahsis etseler işin başlangıcında 10 milyon lira civarında bir para toplanmış olacaktır. Bunun arkası sıra başka olanaklar da bulunabilir kanısındayız.

Bu görüşlerimizin hepsi birer öneridir . Buna benzer seminer ve toplantılar sürdürüldüğü taktirde bu konudaki görüş ve önerilerin daha da olgunlaştırılabileceği açıktır. Bütün sendikacı arkadaşlarımızın konuya gereken ilgiyi göstermelerini bekliyoruz.

H.İbrahim ÇAPAN

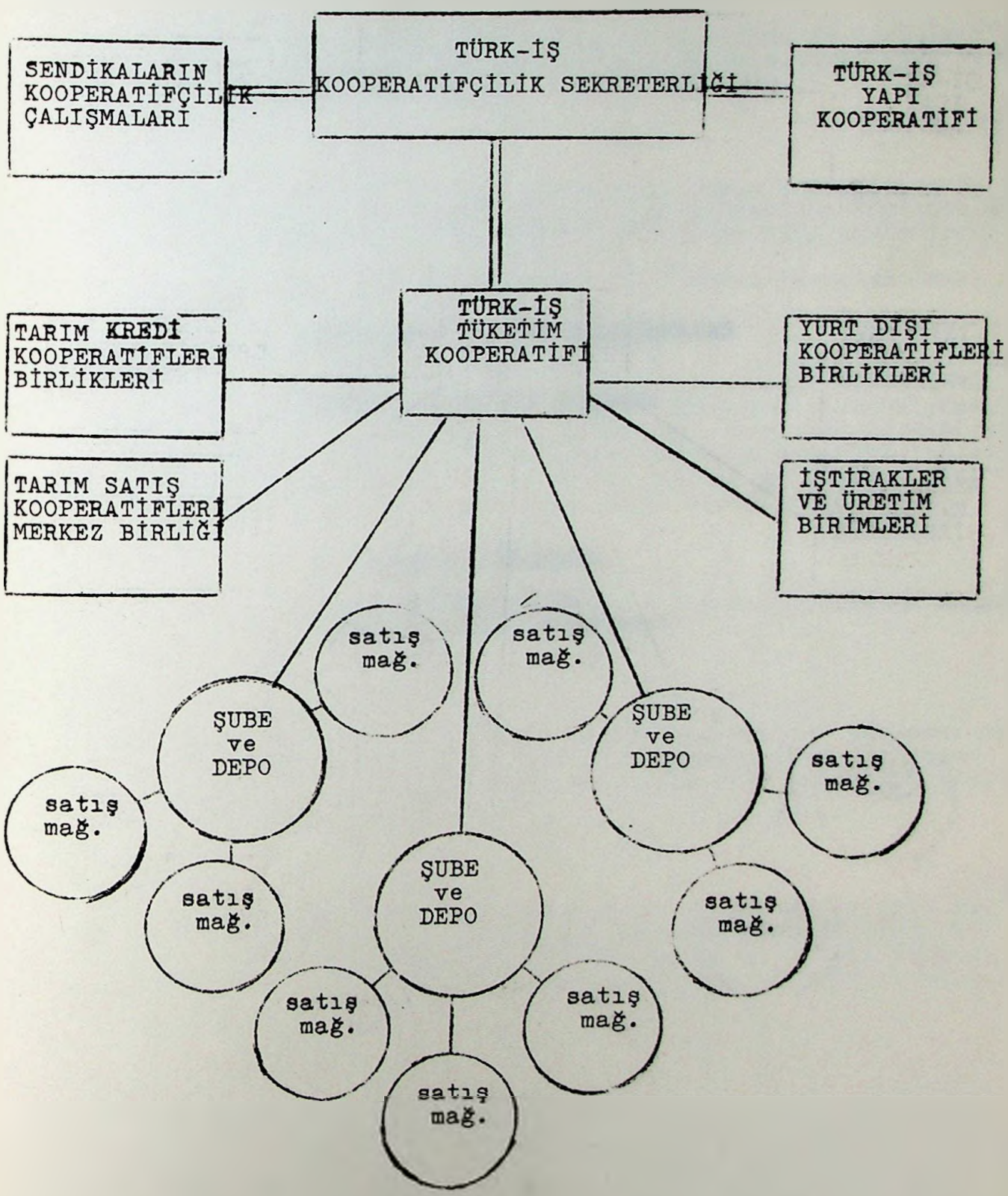
TÜRK-İŞ
KOOPERATİFÇİLİK SEKRETERLİĞİ
SENDİKALARIN KOOPERATİFÇİLİK ÇALIŞMALARI
TÜRK-İŞ YAPI KOOPERATİFİ
TÜRK-İŞ TÜKETİM KOOPERATİFİ
TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ BİRLİKLERİ
YURT DIŞI KOOPERATİFLERİ BİRLİKLERİ
TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ MERKEZ BİRLİĞİ
İŞTİRAKLER VE ÜRETİM BİRİMLERİ
ŞUBE ve DEPO
satış mağ.
ŞUBE ve DEPO
satış mağ.
satış mağ.
satış mağ.
ŞUBE ve DEPO
satış mağ.
satış mağ.
satış mağ.
satış mağ.
satış mağ.

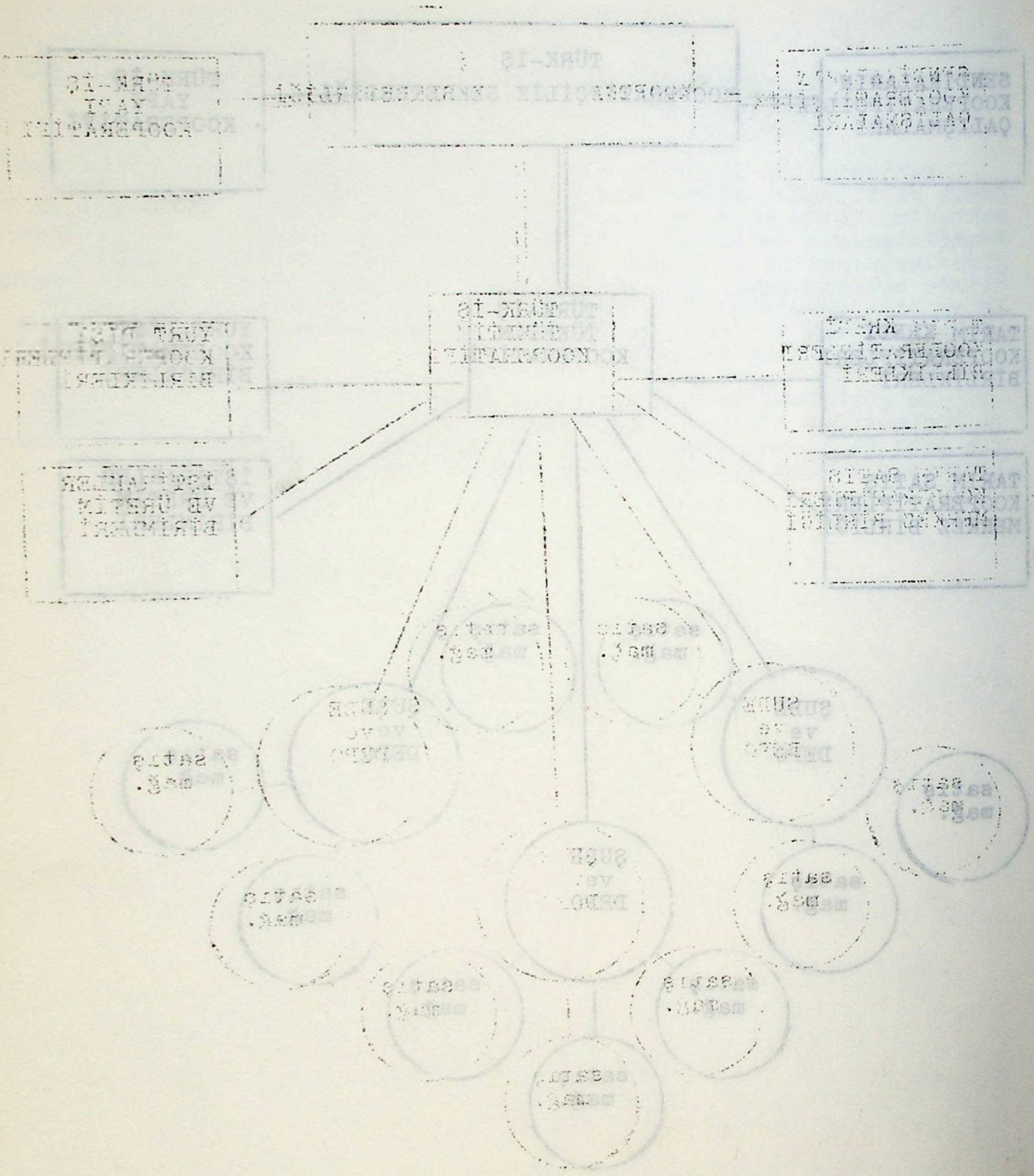

TEBLİĞLER ÜZERİNE TARTIŞMALAR

ve

GENEL TARTIŞMA NOTLARI

Oturum Başkanı

M.Sadık ŞİDE
TÜRK-İŞ Genel Sekreteri

KOOPERATİFÇİLİK SEMİNERİ RAPORTÖR NOTLARI

Birinci Oturum: "Türk Kooperatifçiliğinin Genel Durumu ve Sorunları" konulu Prof. Dr. Ziya Gökalp Mülayım tarafından verilen tebliğe ilişkin tartışmalar:

Sadık Şide:

(Oturum Başkanı, Türk-İş Genel Sekreteri) Sayın konuşmacıya bu ilginç tebliğinden dolayı teşekkür ederim. Tebliğ üzerinde tartışma açmadan önce kendilerine iki sorum olacak. Bunlardan biri şöyledir:

- Sendikaların yatırımlarında kooperatiflerden yararlanılması yolları nelerdir ?

Prof. Mülayım:

Sendikalar, kooperatiflerin ihtiyaçları olan yatırımlara yönelirlerse, hem kooperatifler hizmetlerini ucuza mal eder, hem de sendikalar işçilere daha yararlı olurlar. Tüketim maddelerinin temin ve imâlatında sendikalar görev yüklenebilirler. Gerek tüketim ve gerekse yapı kooperatifleri yatırımlarına sendikalar ortak olabilirler.

Sadık Şide:

(Türk-İş Genel Sekreteri): İşçi Bankası ile Kooperatifler Bankasının birleştirilmesi mümkün olur mu?

Prof. Mülayım:

Kooperatifler Bankası, kooperatiflerin finansmanını sağlamak amacıyla kurulacak. İşçi Bankası daha ayrı bir kuruluş gibi gözüküyor. Ancak, sendikalar işçi kooperatifleri kanalıyla paralarını kooperatifler bankasında toplayabilirler.

Mustafa Şahin:

(Deri-İş Başkanı): Bugün işçi meskenleri konusunda belirli bir politika yok. Güçlü kooperatiflerin kurulmasından söz ediliyor. Bu güçlü kooperatifler kooperatif enflasyonunu önler mi ? İşçi Bankası ile Kooperatifler Bankası "Çalışanlar Bankası" adı altında birleştirilebilir mi ?

Prof. Mülayım:

Sorunlar çözülmeden kooperatifler kurulması yoluna gidildiğinden sahte kooperatifler yaratılıyor, vurguncular çıkıyor. Türk-İş tarafından kurulan yapı kooperatifinin başarılı olduğunu görüyoruz. Temel sorunlar çözülürse, kurulacak kooperatiflerin enflasyon yaratacağını sanmıyorum. İşçi Bankası ile Kooperatifler Bankası, bugünkü durumları ile birbirinden ayrı kuruluşlar. Şunu belirteyim, Kooperatifler Bankası bir devlet bankası olarak kurulmayacak, tamamiyle kooperatiflerin yönetimde söz sahibi olacakları bir banka olmalıdır. İşçi bankasında bu hususa dair bir açıklığın olup olmadığını bilmiyorum.

./..

Orhan Erçelik:

(Tes-İş Başkanı): Kooperatif sektörün plânla ilişkisi ne olacak ? Bugün hemen her konuda ekonominin bütünü ele alınmadan, amaçtan sapma yoluna gidiliyor kanısındayım. Bu konuda, kooperatiflerin imkân tüketme bakımından önleyici özelliği ne olacak ?

Prof. Mülayım:

Halk sektöründe veya kooperatif sektörde Devletin yeri, bu sektöre yön veren, tavsiyelerde bulunan bir mekanizma olarak düşünülmelidir. Pl[illegible] bu amaca göre düzenlenmelidir. Devlet emredici olmamalıdır. Fakat bu sektör başı boş bir sektör de olmamalıdır.

Kurulması düşünülen banka, Kooperatifler Bankası olacaktır. Kooperatifler de diğer özel şirketler gibi istedikleri bankalardan değil, kooperatifler bankasından kredi alacaklardır. Kooperatifler rekabet edebilmek için, krediyi ucuz yolla kendi bankalarından temin etmelidirler. Bu açıdan bakılınca, bu işlemin kaynak tüketici olarak değil, tersine bir kaynak yaratıcı olarak görülmesi lazım. Diğer ülkelerde kooperatiflerin sermaye ve kredi sorunu kendi bankaları tarafından çözümlenmektedir.

Mehmet Şahin:

(Maden Federasyonu Başkan Vekili): Sayın konuşmacı bir hükümet yetkilisi olarak aramızda bulunduğuna göre, düşüncelerimizi açıklamaya çalışacağız. Görüyoruz ki, paranın değeri giderek düşmektedir. Paranın değerinin düşmemesi için iktidarların bir çare bulması gerekir. Bu konuda işçi ve köylünün satın alma gücünü artırıcı tedbirlerin alınacağını duyuyoruz, memnunuz. İşçi ve kooperatif fonlarının birleştirilmesi düşünülmektedir. Biz bu fikre katılıyoruz. Biz şahsen birkaç milyon yatırmaya hazırız.

Benim sorum şu olacak, kooperatif birlikleri nasıl teşekkül edecektir ? Teşekkül tarzı sendikal örgütlenmeye benzemekte midir ?

Prof. Mülayım:

Kooperatiflerde her ortağa bir oy hakkı vardır. Örgütlenme sendikalarda olduğu gibidir. Kooperatifler Kanununa göre 7 kooperatif bir araya gelerek bölge birliklerini kurarlar. Bölge birlikleri dört fazla 5 temsilci göndererek ve yine 7 bölge birliği bir araya gelerek Merkez Birliklerini kurarlar. Tabi hem bölge birliklerinin hem de Merkez Birliklerinin Yönetim Kurulları ve diğer organları genel kurullarda seçilir. 7 Merkez Birliği de biraraya gelerek Türkiye Kooperatifleri Millî Birliğini kurarlar. Bu işlem tam bir demokratik sistemdir.

Aracı ve tefecinin kaldırılmasında kooperatiflerin büyük rol oynadıklarına inanan hükümet, kooperatiflere bu derece önem vermektedir. Kooperatifler Bankasının kurulması yoluna gidilmesinin bir nedeni de budur. Tekrarlamakta yarar görmekteyim ki, kooperatifler bankasının yönetim ve denetiminde kooperatifler söz sahibi olmalıdır. Devlet ancak bunlara yardım etmelidir. Aksi bir durum veya yönetim, kooperatiflerin demokratik idare ilkesine ters düşer.

./..

Sayın Profesör:

(Ses-iy Bakanı): Kooperatif sektörüne ödünç ilişkisini ne olacak? Bunun neden her Anayasa ekonomik bölümü ile ilgili olarak, mevcut ve ortaya çıkıyor temel anlayışımız. Bu konuda ne politikasını takip edecek? Ne bakanlığın bu konuda ne olacak?

Prof. Müderris:

Halk Bankası veya kooperatif sektörüne ödünç ve yeni yeniden yapılandırılmasına ilişkin olarak, bu konuda ne yapılacak? Bu konuda ne politika izlenecek? Bu konuda ne olacak?

Prof. Müderris:

Kooperatif sektörüne ödünç ve yeniden yapılandırılmasına ilişkin olarak, bu konuda ne yapılacak? Bu konuda ne politika izlenecek? Bu konuda ne olacak?

Mamul Müdür:

(Maden Fakültesinden Bakan Yardımcısı): Sayın Bakanım, bu konuda yeniden yapılandırılmasına ilişkin olarak, bu konuda ne yapılacak? Bu konuda ne politika izlenecek? Bu konuda ne olacak?

Prof. Müderris:

Kooperatiflerle ilgili olarak, bu konuda ne yapılacak? Bu konuda ne politika izlenecek? Bu konuda ne olacak?

Mehmet İnhanlı:

(Tümtis Başkanı): Kooperatifler çok yönlü faaliyetleri kapsamına almaktadır. Yapıların ucuza maledilmesinde yapı kooperatifleri etkili olabilirler. Üretim kooperatifleri de işçilere yararlı olacak mıdır veya bunlar üretici-tüketici arasında nasıl faaliyet gösterecekler-dir ? Bu konuda ORKO'nun mensuplarına ne kadar faydalı olduğunu bilmek gerekir. A.B.D. de büyük mağazacılık gelişmiş, satışlar kendi aralarında pay edilmektedir.

Sendikalar Kanununda kooperatiflerin kurulması, fabrika kurulması hükümleri vardır. Ancak bugüne kadar kurulan kooperatifler ve işletmeler iflas etmiştir. Malların getirilmesi, satılması, personel masrafları nedeni ile iflas etmektedir.

Hatırlayacağınız gibi, devlet, S.S.K'nın sağlık tesislerine el koymak istemişti. Yarın başarılı olamadığımız gerekçesi ile devlet bu kooperatifleri elimizden almaya çalışamaz mı ? Kooperatiflerin işçi ücretlerine % 25-30 oranında bir zam getireceğine ben şahsen inanmıyorum.

Prof. Mülayım:

Kooperatiflerin birlikleri kurulmadıkça, ucuz mübayaa yapamayacağı ve masraflarının da çok olacağından kooperatiflerin zarar etmesini önlemek söylediğiniz gibi kolay değildir. Ancak, birlikler kurulup tek elden alım yapıldığı taktirde bu yoldaki kuşkularınızın kalmayacağı kanısındayım.

Devletin kooperatiflere el atması söz konusu olamaz. Çünkü kooperatif ilkelerini anlatırken de söyledim, kooperatifçilik, sendikacılık gibi demokratik idare ilkesini benimsemiştir, devlet kooperatiflere yardım eder. mevzuat hazırlar, gelişmesi yolunda çalışır, ancak el koyamaz. Hatta, Anayasa'nın 51. maddesi gereğince devlet, kooperatifçiliği geliştirici tedbirler almak zorundadır.

İkinci Oturum: "Kooperatiflerin Finansman ve Denetim Sorunları" konulu Harun Pastanoğlu tarafından verilen tebliğe ilişkin tartışmalar:

Demirhan Tuncay:

(Besin-İş Başkanı): Kooperatifler birer kâr müessesesidirler. Kooperatifler Bankası konusunda tereddütlerim var. Eğer kooperatifler bankası çok düşük faizle kredi verirse, sahte kooperatifler bu bankadan istifade etmeye kalkışacaklardır. Bu sahte kooperatiflerin kurulmaları önlenemedikçe, bankanın fonksiyonunu yerine getirebileceğinden endişe ediyorum. Bu konuda ne düşünüyorsunuz ?

Harun Pastanoğlu:

(Konuşmacı-Halk Bankası Genel Md. Muavini): Kooperatifler Bankasından sahte kooperatiflerin yararlanması söz konusu değildir. Kooperatifler Kanunu sahte kooperatiflerin kurulmasına izin vermemektedir. Kooperatifler Bankasının kanunu da buna izin vermeyecektir. Kooperatif mevzuatı, "kooperatif" adının korunması yolunda geliştirilmeye çalışılmaktadır.

./..

Banka kâr gözetmeyecek, kooperatiflerin büyük yatırımlarını finanse edecektir. Burada düşünülen, bankanın düşük faizli ve uzun vadeli kredi vereceğinin kesinlik taşımasıdır.

Remzi Durukan:

(Türk Harb-İş Başkan Vekili): Türk Harb-İş geniş kapsamlı bir tüketim kooperatifi kurmak amacıyla tüzük hazırlamıştır. Tescil için ilgili mercilere gönderilmeden önce, bu seminerde edindiğim yeni bilgilerle tüzüğü bir kez daha gözden geçireceğim.

Sendikalar Kanununda hükümler var. Biz bu hükümlerden faydalanarak bazı kooperatifler kurduk, ancak kötü tecrübeler edindik. Şimdiki teşebbüsümüze ışık tutması bakımından iki sualim olacak:

Suallerimden biri, sendika hükmü şahıslığı altında tüketim kooperatifleri kurulup kurulamayacağı hakkındadır. Biz kurabilirmiyiz ? Yoksa ayrı bir yerde mi kurulması gerekiyor ? Bu yolla mümkün olmazsa nasıl kurabiliriz ?

Kooperatifler Bankası kredi verirken karşılık isteyecek midir ? Zira esnaf kredi alırken karşılık gösteriyor.

Harun Pastanoğlu:

Sendika hükmî şahıslığı altında değil de, sendika kendi üyeleri için ve onlar adına kooperatif kurabilir. Yani, yönetimi ortaklar arasından, sendika üyeleri arasından seçilir. Tüketim kooperatifi kuruluşunda sendika öncülük edebilir, buna engel hiçbir hüküm yoktur kanunda. Yalnız ortaklık payları 30.000 liradan fazla olamayacağı bir kanun hükmüdür. Ancak, uygulamada bazı kooperatifler ortaklar 30.000 liradan daha fazla ortaklık payı öderlerse, kooperatif bunu yatırım sermayesi olarak göstermektedir ki, sendikalar için de bu yol pekala uygulanabilir. Yalnız, Kooperatifler Bankasının tüketim kooperatiflerine kredi verip veremeyeceğini şimdilik bilmiyorum. Sayın Mülayım'ın bu konudaki gelişmeler ile ilişkisi bulunmaktadır sanıyorum, ona soralım.

Prof. Mülayım:

Kooperatifler Bankası zannederim tüketim kooperatiflerine de kredi verebilecektir. Zira banka, tüm kooperatiflerin bankası olacak, ayrıca, kooperatiflerin tüm ihtiyaçlarını karşılamak için kurulacaktır.

M. Cengiz Acar:

(Yeni Haber-İş Başkanı): Ben önce Sayın Mülayım'a, sonra da Sayın Pastanoğlu'na soracağım. Hükümetin değişmesi ile kooperatifçiliğin geçmişteki ilgiyi görmeyeceği kanısındayım. Zira, devlet kooperatif hareketin dışında kalması gerekirken, içine girmekte, karışmaktadır. Sorularım şöyledir:

- Her kola göre bir üst kuruluş mu olacak, yoksa milli düzeyde bir birlik mi düşünülüyor kooperatiflerin örgütlenmesinde ?

- Kooperatifin kurulması sırasında Bakanlık teftiş yaptırıp uygun olup olmadığını saptıyor. Bu husus kooperatifin serbest giriş-çıkış ilkesine aykırılık teşkil etmiyor mu ?

./..

- Aracı ve tefeciler yan tesir olarak kooperatif kurabilirler. Bunu önleyecek bir tedbir düşünülüyor mu ?

- Sendika kurabilmek için 3 yıl çalışma şartı var. Kooperatifin kuruluşunda böyle bir hüküm var mı, varsa ilkelere uygun mudur ?

Prof. Mülayım:

Kooperatiflerin üst örgütlenmesinde elbette Devlet Kooperatiflerin dışında kalmalıdır. Bunda size katılıyorum. Ancak, yeni hükümetin dediğiniz şekilde bir yönelimine şahit olunmadı, olunacağını da zannetmiyorum. Örgütlenmede, daha önce de bir arkadaşın sorusuna verdiğim cevapta açıkladığım gibi, bölge birliği, merkez birliği, milli birlik veya federasyon, konfederasyon şeklinde bir yol izlenir.

Aracılar, şirket kurabilirler ancak, kooperatifler kuramazlar. Çünkü kooperatifler dar gelirli halk tarafından güç birliği amacıyla kurulur. Kooperatiflerin kimler tarafından kurulabileceği hükme bağlanmıştır. Aracı ve tefeciler kooperatif kuramayacakları gibi, kurulan kooperatiflere de ortak olamazlar. Değişik üretim türüne göre kooperatif kurulabildiğine göre, çok amaçlı kooperatifler de kurulabilir. Her kooperatifin neler yapabileceği ana sözleşmesinde belirtilmiştir. Eğer kooperatif bir ürün ile iştigal eden kişileri kapsıyorsa, bu ürünün üretimi, pazarlanması ve işlenmesi konularını ana sözleşme belirler. Çok amaçlı kooperatiflerde ise hem ürün çeşidi, hem de iştigal konuları değişik olabilir. Yani bu husus bir ana sözleşme işidir. Teftişle il ilgili sorunuzu Sayın Pastanoğlu cevaplandıracaktır.

Harun Pastanoğlu:

Ticaret Bakanlığı, tescil sırasında kooperatifin kurulmasına izin vermemezlik yapamaz. Yani bir takdir hakkı yok. Ancak kurulacak kooperatifin amaca ve mevzuata uygun şekle getirilmesi koşulu var. Siz mevzuata uygun bir kooperatif kurmak istiyorsanız Bakanlığın bunu tescil etmemesi gibi bir durum söz konusu değildir.

M. Cengiz Acar:

(Yeni Haber-İş Başkanı): Ben kooperatif kurmak istediğimde, bölgemdeki kooperatife girmeye bakanlık beni zorluyor. Böylece ben yeni bir kooperatif kuramıyorum ve ister istemez o kooperatife ortak olmaya mecbur kalıyorum.

Harun Pastanoğlu:

Bakanlık tescil ettiği ve teftişini de kendisi yapacağı için kaynak israfını ve dolayısiyle kooperatif enflasyonunu önlemek için böyle bir şart öne sürebilir.

M. Cengiz Acar:

(Yeni Haber-İş Başkanı): Bir de, denetçiler rapor hazırlamazsa veya rapor okunmazsa ne olur ?

./..

Harun Pastanoğlu:

Denetçiler rapor hazırlamazsa, Genel Kurul yönetim kurulunu ibra edemez. Bu taktirde iş mahkemeye intikal eder. Rapor okunmazsa da aynı hüküm uygulanır. Durum Bakanlığa intikal ettirilir. Usulsüz ise iş mahkemeye intikal ettirilir. Kooperatifin münfesih duruma düşmesi söz konusu değildir.

M. Cengiz Acar:

(Yeni Haber-İş Başkanı): Müfettiş olarak kooperatifi teftiş ettikten sonra usulsüzlük bulduğunuzda yöneticilerin işine son verebilirmisiniz ?

Harun Pastanoğlu:

Örneğin, Halk Bankasına bağlı Esnaf Kefalet Kooperatiflerini ben teftiş ettim ve usulsüzlük bulduğum zaman yöneticilerin görevine son verilmek için talepte bulundum.

Orhan Erçelik:

(Tes-İş Başkanı): Kooperatifçiliği ele aldığımızda, eğitimin önemi ve kooperatif okullarının açılması, TRT ve basınla eğitimin yaygınlaştırılması gerektiğini kabul ediyoruz. Bu noktadan hareketle diyoruzki, kooperatif eğitimi ve denetimi için gerekli tedbirler alınmalıdır. Önce Sayın Mülayım'a, sonra da Sayın Pastanoğlu'na birer sorum olacak.

İşçi hareketi açısından, toplu sözleşme sendikacılığından kurtulmak günün ekonomik şartları ile fiyat-ücret sürtüşmesi dikkate alınarak, hangi alanlarda kooperatifleşmeye gitmeliyiz ?

Denetim konusunda mevzuatta eksiklik var. Tüketim kooperatiflerinin pek çoğu iflas etmektedir. Bunun nedeni eğitim yetersizliği midir ? Nasıl hareket edilmelidir ?

Prof. Mülayım:

İşçilerin hangi konularda ihtiyaçları hasıl olursa o konuları kapsar biçimde kooperatifleşme yoluna gidilmelidir. Kanaatimce en acil olanı tüketim kooperatifleri kurulmasıdır. Çünkü işçi, maaşının büyük kısmını tüketim ihtiyacı için harcamaktadır. Aracıların bu harcama içindeki payları büyük bir oranı teşkil etmektedir. Aracıların sahip çıktıkları bu büyük meblağın işçide kalmasının yolu ise tüketim kooperatiflerinden geçmektedir.

İkinci olarak başvurulacak model, yapı kooperatifçiliğidir. Fakat ilki mutlak surette tüketim kooperatifleri olmalıdır. Örgütlenmiş işçi topluluğunun ihtiyaç duyduğu konuların belirlenmesi kolaydır. Kooperatiflerin alt tabakanın sorunlarının çözümü için kuruldukları dikkate alınırsa, sendikalar ile temelde sıkı ilişkisi bulunduğu ortaya çıkar. Sendikaların politikaları içinde de kooperatifçiliğe yer verilmelidir. Zira politika bildiğiniz gibi çok önemlidir. Yalnız başlarına tüketim kooperatifleri gelişmez. Tüketim kooperatifleri için de belirli bir politikanın güdülmesi önem taşır. Bunun içinde örneğin kredi ve yatırım ilişkilerinin birbirinden ayırdedilemeyeceği konusu bir politika işidir.

./..

Toprak reformu kooperatifleri de işçiler açısından önem taşımaktadır. Tarım işçilerini yakından ilgilendirmesi bakımından, hele hele tarım alanında istihdamı düzenleme ve hızlandırmada toprak reformu kooperatiflerinin varlığı içinde işçinin düşünülmesi kaçınılmazdır.

Harun Pastanoğlu:

İşçi reel ücretlerinin artırılması ve fiyat artışlarından işçinin fazlaca etkilenmemesi için biz tüketim kooperatifleri kurulmasını öneriyoruz başlangıç için. Ancak bunun biçimi ne olacaktır ? Tek elden mübayaa, tek elden dağıtım için bir "toptancı mağaza"nın kurulması şarttır. Aksi halde münferit kooperatiflerle bu iş bir noktadan sonra yürümez, etkili olamaz. Tüm kooperatiflere tek elden mal temini de başlangıç için yeterli olmakla birlikte, tam anlamıyla başarılı olabilmesi için tüketim kooperatifçiliğinde son merhaleyi üretime yönelmek, yani kendi ihtiyacı olan maddeleri yine kendisinin üretmesi gerekmektedir. Benim kanımca, tüketim kooperatifleri siz sendikacılar tarafından en iyi biçimde geliştirilebilir.

Yapı kooperatifleri konusunda da sendikalar bilinçlidirler. Fakat buna rağmen bu konuda etkili çalışma yapılmamaktadır. Örneğin, tüketim kooperatifleri olsun, konut kooperatifleri olsun hala örgütlenemeyişlerdir. Bunlar hakkında kesin malûmat yok, işbirliği mevcut değil.

Eğitim mi, denetim mi önemlidir ? şeklinde alırsak sorunuzu, bana göre ikisi de önemlidir ve birbirini tamamlarlar. Eğitim, denetime büyük yardımcı olur. Dışarda kooperatif okulları açılmış ve buradan personel temini yoluna gidilmiştir. Böylece denetim, kolaylaşmıştır. Türk-İş içinde bu yola gidilerek küçük çaplı bir eğitim merkezi kurulabilir.

M. Necat Yapıcı:

(Antalya Yol-İş Başkanı): Bize para ve kredi sağlanırsa kooperatif kurmaya çalışırız. Ağır sanayiin şehirlerde değil, köylerde kurulması bakımından kooperatifçiliği gerekli görüyoruz. Hükümet temsilcisi de burada, asgari ücretler halen tesbit edilemedi. İşçiden yana sloganı ile işbaşına gelen hükümetten bu sorunu çözmesini istiyoruz. Denetim konusunun da önemli olduğunu belirtmek isterim. Hükümetin her konuda denetime ağırlık vermesi gerekir.

Ömer Ergün:

(Türk-İş Mali Sekreteri): Bugüne kadar çeşitli kooperatifler üzerinde faaliyetlerimiz oldu, fakat başarılı olduğumuz dal, yapı kooperatifleri oldu sadece. Tüketim kooperatiflerine el atıldı, fakat faydası daha az oldu, nedeni, kapital yokluğu idi, kooperatiflerde çeşitli ürün bulunduramadık, bu nedenle de istediğimiz neticeyi alamadık.

Mevzuat çalışmaları yapılırken, ortaklar bu mevzuat içinde, sendikaların sermayelerinin katılması ile kooperatifler meydana getirilebilir mi ? Mevcut mevzuat içinde bu mümkün müdür ? Ben şahsen süper mağazaların kurulmasında yarar görmekteyim.

./..

Harun Pastanoğlu:

Böyle bir uygulama kanaatimce mevout değil. Ancak, çok ilginç bulunmaktadır, üzerinde çalışmaya değer görmekteyim.

Prof. Zadil:

(Oturum Başkanı): Bu konuyu son gün yapılacak genel tartışmaya bir öneri olarak sunacağım ve komitenin bu konuda çalışmasını rica edeceğim. Dilerseniz bu konuyu genel tartışmaya bırakalım.

Üçüncü Oturum: "Türkiye'de Kooperatifçilik Eğitimi" konulu Prof. Dr. Ekmel Zadil tarafından verilen tebliğe ilişkin tartışmalar:

Hüseyin Polat:

(Raportör, Koop-İş Eğitim Md.): Sayın konuşmacı ülkemizde kooperatifçilik tarihinden söz ederken kanaatimce bir hususu belirtmeden geçtiler. Birinci devrenin 1863 yılında Mithat Paşa ile başladığını belirttiler, ikinci devreyi Cumhuriyet Devri olarak gösterdiler. Oysa kooperatif düşünürler ve yazarlar bu iki devre arasına bir devre daha ilâve etmektedirler ki ben de onlara içtenlikle katılıyorum. Zira, söz konusu bu devre, seminerimizin konusu bakımından da bir hayli ilginç olup üzerinde durulmağa değer gözükmektedir. Ayrıca, 1863 yılında başlayan birinci devrede olsun, Cumhuriyet Devrinde olsun, ele alınan kooperatifler tarımsal kesimi ilgilendirmekte idi. Oysa benim sözünü ettiğim ve Sayın Profesörün belirtmedikleri devre ise, tüketim kooperatiflerini teşkil etmektedir.

Ahmet Cevat Emre'nin Batı Avrupa ülkelerindeki uygulamaları gördükten sonra yurda dönüşünde 1900'lerde başlattığı ve 1913 yılında "İktisatta İnkilâp" adlı tüketim kooperatifleri ile ilgili ilk kitabı neşretmesi, bu konuda yapılacak çalışmalara öncülük etmiştir. Hatta, 1913 ve 1914 yıllarında İstanbul'un üç ayrı semtinde tüketim kooperatifleri kurulmuştur. Ancak, bunlar o zamanın ekonomik durumu içinde yararlı olamamış, kısa sürede kapatılmışlardır. Fakat, bu yöndeki çalışmalar için iyi birer tecrübe olmuşlardır.

1924 yılında kabul edilen Türk Ticaret Kanunu, kooperatifler ve anonim şirketlerle ilgili hükümler getirince, aynı yıl Ankara'da Memurlar Tüketim Kooperatifi kurulmuştur. 1930'larda ve bilhassa 1940 larda tüketim kooperatifçiliği hareketi hızla yayılmaya başladı. Fakat bu seferki yönelim 1913 yılındaki yönelimin değişik bir biçimi idi. Yani önceleri tüketim kooperatifleri halk tarafından ve kendiliğinden kurulmaya başlamıştı, 1940'lardan sonra ise bazı devlet daireleri ve işyerleri tarafından, bu işyerlerinde çalışanlara açık, halka kapalı biçimde kurulmaya başladı. 1950'lerden itibaren ise, ülkemizde tüketim kooperatiflerinin gelişmeleri ile ilgili hiçbir işaret görülmemektedir ve bu devrede Gima gibi, Migros gibi kuruluşların doğduğunu görmekteyiz.

İkinci olarak, Sayın Profesör kooperatif ilkelerini 8 olarak açıkladılar, notlarında da aynen 8 ilke olarak belirtilmiş. Dün Sayın Mülayım'ı dinledik. Kendileri kooperatif ilkelerini 6 olarak belirttiler.

./..

Turna Tartışmaları:

Diğer bir yorulma kaynağımız mevcut değil. Arnak, çok ilginç bu-lunmaktadır. Tartışma çalışmaya değer düşünüyorum.

Dr. T. Ruhli:

(Oturum başkanı: Bu konuda son çok yoğun kısa tartışmaya bir dört olumlu müzakere ve kapatmak bu konuda katılımcıyı rica edece-ğim. Bilgisayarlı bu konuyu kısaca tartışalım.)

Üçüncü oturum: "Ülkeleriyle Karşımızdaki Politik Kapalı" konulu Prof. Dr. Ahmet Zeki Pamukçu'nun yönetimi altında toplığı ilişkin tartış-ma:

Ülkeyle Ilgili:

Ahmetçik. Hocam, bir Kıbrıslı Türk: Sayın konuşmacı ülkemizde kon-ratlık tarihinden ve ülkeyle ilgili konularda bir bunun bulunmaden geçtiler. Bilmeyi tercih ederim 1960'ı yıldan bunu ile ilgilendiren bulduğumuz. Ülkemi devrimi olmuş'yor. Yeni olarak ödeneklileri. Oysa konuşmacılar ülkemizden ve yaşadığı bu tel derse ortaya bir ülke ümmetlerinin bu da ülkeye tahmin edilmiyorum. Ülke, ona kurum ile dersi. Sonunda'nın konum sıkıntımızın ile bir devlet ile-ring olup tüzel'de kurumsağa dışı. Hükümetdir. Ayrıca, 1963 yılında Türkiye birinci derece olsun, yumuşatıyet hayırlıdır olsun, ile olsun ücretsiz'ler. Sonunda kadınlı ilişkimizdeki idi. Oysa İçişi sağlık yıldır ve hayır hayırdır halk mahkemesi devre ise. Ülkeyin koopera-tifleri hepsi olmuştur.

Ahmet Cevat Bey'nin bura tarafı Kıbrıslıdaki uygulamaları ata-lıktan sonra yurda dönüşünde İngilizlerle bağlantılı ve İngiliz yıldız ülkeleri ve ülkeyle ait ülkeyle kooperatifleri ile ilgili ile kitabı yazmıştır. Bu konuda yazılmak gelecekleri önemli olduğu. Hatta, İngiliz ve İngiliz yazılarda tartışmalı ve ile ayrı sonuçlarda ülkeyle kooperatifleri kurumuştur. Arnak, bunlar o kaynağın ekonomik durumu İngiliz yazıda ekonomiyi. Kıbrıs ülkeyle ilgili gördüler. Fakat, bu yönleri yo-rumlar için İngiliz kısaca İngilizlerdir.

1960 yılında bulut, ondan Türk ticaret Kanunu, kooperatifler ve ekonomik ilişkileri ile ilgili bütünlüğü geliştiriyor. Ayrı ayrı İngilizlerle bu-nunla ülkeyle kooperatifleri kurmuşlardır. İngiliz'larda ve ülkesan 1960 lara tüketim kooperatifleri hepsi ülkeyi yazılmaya başlamış. Sonra ve sonunda ekonomik 1963 yılında yönetim sağlıyık ülkeyi İngiliz idi. Yani İngiliz ülkeyle kooperatifleri nasıl hazırlandı ve kendiliğinden kurulmuş İngilizlerdir. İngiliz'ların yazıda ile ben devlet dalgalıdır ve İngiliz'ler ülkeyle kooperatifleri. Ve İngilizlerde ortaçağlıyım aşık, halka kapalı ülkede kurulmuş yazılı. İngiliz'lerden İngiliz ile. Ülkemizde ülkeyle kooperatifleriyle ortaçağlıyım ile ülkeyle İngiliz İngiliz görünmemektedir ve bu devrede olan ülkeyi. Kıbrıs ülkeyle kooperatifleri kuruluşlarını ülkeyle yürütülür.

İngiliz ve ülke. Sayın profesör konuşmuştu ülkeyleyim 8 ülkeyle kooperatifleri ve ülke ve ülke ülke ülke ülke. Ülke Sayın Müleyman'a ülkeyle. Kooperatif kooperatif ülkeleyim 8 ülkeyle bulunmaktadır.

..\..

Şimdi Sayın sendikacılar arasında "bu ilkeler 6 tane midir, yoksa 8 tanemi ?" şeklinde bir kuşku uyanabileceği düşüncesi ile açıklayayım: Bugün dünya ülkeleri tarafından kabul edilen kooperatiflerin ilkeleri, Sayın Mülayım'ın da dün belirttikleri gibi 6 dır. 1844 yılında kurulan Rochdale Kooperatifinin kurucuları 8 ilke olarak saptamışlardı. Fakat, Uluslararası Kooperatif Birliği 1936 yılında ve 1966 yılında yaptığı kongrelerinde bu ilkelerden ikisinin çıkarılması, yani ilkelerin 6 ya indirilmesi benimsendi. Peşin satış ilkesi ile kaliteli mal satışı ilkeler arasından çıkarıldı. Bu hususu burada belirtmek istedim.

Prof. Ekmel Zadil:

(Konuşmacı, İ.Ü. İktisat Fak. Öğretim Üyesi): Sayın Polat'a teşekkür ederim. Konuyu biraz daha açıklamak için bana fırsat verdiler. Yalnız şunu belirteyim, diğer yazarlar bu iki devre arasında Ahmet Cevatla başlayan tüketim kooperatifleri hareketini bir devre olarak gösterirler, ama ben bu girişimde başarı sağlanamadığı için üzerinde durmadım. Yalnız önemli bir noktaya temas etti Sayın Polat, Cumhuriyet Devrinde tüketim kooperatifleri gerçekten yayılma imkânları buldular. Hatta 1924 ile 1931 yıllarında Ankara'da ve İstanbul'da birer tüketim kooperatifi kuruldu, sonra diğer yerlere dağıldılar. Yine Sayın Polatın belirttiği gibi 1940 yılı tüketim kooperatifçiliğimiz açısından oldukça başarılı bir dönemin başlangıcı oldu. 1950 den sonra ise Gima ve Migros gibi müesseseler kuruldu. Migros kooperatif idi başlangıçta, fakat sonradan bir firmanın eline geçti ve şirket oldu.

Kooperatif ilkelerinin 6 olduğunu söyledi Sayın Polat, haklıdır, dünya ülkeleri de bunu böyle kabul etmiştir. Ben 8 olarak söyledim, kanaatime göre 8 ilke kooperatiflerin temel ilkeleridir ve ilk kabul edilen ilkelerdir. Bugün meselâ peşin satış ilkesinin kooperatifçilikte büyük önemi vardır.

Hüseyin Polat:

(Raportör): Fakat Sayın Profesör, peşin satış ilkesi bugün kooperatifçilikte eski önemini yitirmiştir. Bunu bir ilke olarak kabul edemeyiz. Aksi halde kooperatif diğer büyük şirketlerle yarışamaz duruma gelir. Örneğin, dayanıklı tüketim malları ve özellikle buzdolabı, çamaşır makinası, televizyon gibi pahalı ihtiyaç maddelerini tüketim kooperatifi peşin olarak satmak isterse ortağına, o ortak elbette kendisine taksitle satan özel firmaya bağlanacak ve kendi kooperatifinden kopacaktır.

Prof. Mülayım:

(Oturum Başkanı): Burada bir açıklama yapayım, Sayın Polat galiba tatmin olmadınız, kooperatif ilkeleri gerçekten 6 ilkedir. Fakat burada sayın konuşmacı kendi fikirlerini beyan ediyorlar, teşekkür ederim.

./..

giedi Bayn samhandlaer ennaade "De tilhører 6 store militr. yokse 8 tanent 7" gestinde hir bugen yanskiliness [illegible] ile sonikayrim. Bayn dhuya hikeiyel tarefinden ran. Sotion kooperatifleth ilkeiyil. Bayn Mukayrim'in de dhu selinrikiyl gisi 6 dim. 1944 yilinda kurulan Ferdele Kooperatifinin kurucularin 7 ilke olarak sayilmaktadir. Ilkeyl, Ilkeiyarran kooperatif sistemi ile yilinda ve 1945 yilinda yapilan kongrelerinde bu ilkelerden ikisinin ilavesinden, yani ikincisin 6 ya tahdidinel benimsendi. Farklı sayıda ilkeyi ile kolektif mal satisi ilkeler arasindan ciksaydi. Bu hususa burada [illegible] dim.

Prof. Ekmel Tahil:

(Komisaro, i.d. Ikinci Ver. Cumartesi Uycel) Bayn Polis'e tesekkür ederim. Kooyu biraz daha aydinlatmak için bazı ilavesi vardir. Yalnız şunu belirtirim. Diğer yazarlar bu tal Bayn arasinda Ahmet Cavsıtla bağlayan ilkelin kooperatifleri nazarlarda bir farklı çıkıştır. Bunlar ilkeler, ama ben bu çıkıştada bazı mekanizmaları için Hasanlı tanıdıklar. Yalnız şimdi ile mektup temsa ettiğ Bayn Cumhuriyet Devinde ilkelin kooperatifleri karşısında yapılan tanımlara bakılsa 1924 ile 1931 yıllarında Ahmet'de ve [illegible] biter ilkelin kooperatifi kurulur, sonra diğer yerlere dağılır. Yine Bayn Polis'in belirtiği gibi 1940 yılı ilkelin kooperatifleri çıkmaktan çıkmaktan ilkeye kaçarlı bir dönemi başlamıştır diye. 1950 den sonra ise 6 ve Mirnes gibi ahmetçilere kurulur. Mirnes ve nesnesi ile [illegible], tekrar sonradan bir firmanın eline geçti ve piknet oldu.

Kooperatif ilkelerinin 6 olduğunu söyledi Bayn Polis. Bahıdır, dünya ilkeleri de bunu böyle ondu ondaiyle. Bu 6 olmak şöyledir. Kaçıncı ilke 3 ilke kooperatifçiliği temel ilkeleriyle ve ilk temel ilkelen ilkeleriyle. Burda [illegible] sayı satis ilkeleri kooperatifçiliğinde bilyük önemi vardır.

Müzeyin Polis:

(Devamı) Yazar Bayn Tunçdağ'ın yazdığı ilkeni burda kooperatifçiliğin esas temel ilkeleriyle, yani ele ile ilgili olarak bunu anlayıp. Ahmet İmdie kooperatif diğer bilim alanlarını yazıyorsa Sunma yeliş. Ümmeğin, temel ilkeler olmalıdır. Ve fazilik bunlardan, sonra ilkeler. Tabiyetin [illegible] mektup [illegible] kooperatifçiliğinde pazar alanı olmak üzere tarafına [illegible], o ürün ilkeleriyle kooperatifçiliğinde satış ilkeleri olmak Ekmel Ülkemiz bu [illegible] kooperatifçiliğinde tamamlıyor.

Prof. Ekmel:

(Devam) Bunda bir yazılıma yazıyor. Bayn Polis'e çeşitli [illegible] olmaktan, kooperatif ilkeleri arasında 6 ilkedir. Fakat bunda [illegible] kaynaşması [illegible] ilkelerdir, bağlantılı olan [illegible] olmalı.

..\..

Mehmet Şahin:

(Maden Federasyonu Başkan Vekili): Sayın konuşmacı, kooperatifler kanunu gibi, sendikalar kanunu ile toplu sözleşme, grev ve lokavt kanununun çıkarılmasında Başbakan'ın emeğinden söz ettiler. Sendikacıların bu uğurda 16 yılı geçkin hizmetleri var. Bunlardan hiç söz etmediler. 27 Mayıs Devriminden sonra Ankara'da toplanan Çalışma Meclisinde o zamanın Başbakanı İnönü, "sizin istediğinizi yerine getireceğim" dediği halde, sendikacılar günlerce meclis kapılarında beklediler. Burada Türk-İş'in emeği yokmuş gibi, biz istememişiz de onlar vermişler bu hakları gibi konuştular. Tek taraflı olmasın. Biz ayrı partilerdeniz. Sendikacılık içinde particilik yok. Yeni hükümetin kooperatifçiliği geliştirmesini istiyoruz.

Kooperatifler Kanunu acaba bir ticarî kanun mudur, yoksa toplum yararına çalışan bir dernekler kanunu mudur? Ticari kanun ise, kooperatifler bugünkünden daha ileri gidemezler.

Gelirin % 2.5 i eğitimde sarfedilecek deniliyor. Acaba 20 bine yakın kooperatif, bu parayı başka yerde sarfedemeyeceğine göre, eğitime sarfedip te ne yapmışlardır, eğitim kuruluşları kurmuşlar mıdır?

Satışların peşin yapılması ile piyasa fiyatına satış yapılması hususları görüşüldü. Peşin satış yapılmalı deniliyor. Acaba hangi işçi peşin para ile araba alabilecek güçtedir.

Eğitim konusuna önem verilmelidir. Böyle seminerler yararlı olacaktır. Devletin kooperatif okulları açmasını istiyoruz.

Prof. Zadil:

Kooperatifçilik ve sendikacılığın aşağıdan yukarıya doğru geliştikleri için politik tarafları ağır basar. Ama politika dışında kalmaları gerekir. Sizlerin de elbette katkısı çok oldu. Bunu inkâr edemeyiz. Fakat şekli ne olacaktı? Başka biri de Başbakan olsaydı aynı kanun belki çıkardı. Sizin bilinçli halinize bakarak bu kanun çıkarıldı.

Kooperatif iktisadi bir teşekküldür. Ticari teşekkül değildir. Kooperatifler Kanununun eksikliklerinin giderilmesi için çalışmalar yapılmaktadır.

Daha 1844 deki ilk kooperatifte eğitim ilke olarak kabul edilmiştir. Konunun önemi o zamanlar anlaşılmıştır. Yeni değişiklikte bu husus için fon ayrılması bekleniyor. Sayın Mülayım Ziraat Bankası ve Halk Bankasının kooperatif muhasebecileri için kurs açtığını belirtti konuşmasında. Bu aslında bir kooperatif eğitimi değil, memur eğitimidir.

Remzi Durukan:

(Türk-Harb-İş Başkan Vekili): Kanaatimce bizi en çok ilgilendiren tüketim kooperatifleri üzerinde konuşma yaparsak daha iyi olacak. Kuracağımız tüketim kooperatifleri konusunda bazı tereddütlerim var. Bölgeler arası değişiklik kazanmakla birlikte ucuz satışın önem kazandığını kabul etmek gerekir. Peşin alış ve satışın faydalı olmasına rağmen, başarılı olacağına kani değilim. Ucuz alış yollarını araştırıp bulabiliriz. Hatta krediye ihtiyaç göstermeden peşin almak çok faydalıdır. Peşin satışın bazı mallar üzerinde uygulanmaması gerekeceği kanısındayım. Zira biraz önce Sayın Polat da izah ettiler, işçinin alım gücünü aşarsa, her sahada etkili olamaz. Ayrıca, risturn dağıtımını sermayeyi teşvik edici olarak görmüyorum.

./..

Mehmet Şahin:

(Maden Federasyonu Başkan Vekili): Sayın Konuşmacı, Kooperatifler Kanunu gibi, sendikalar kanunu ile toplu sözleşme grev ve lokavt kanununun çıkarılmasında Başbakanın emeği çoktur. Sendikacıların bu uğurda 15 yılı geçkin hizmetleri vardır. [illegible] diler. 27 Mayıs Devriminden sonra Ankara'da toplandığımızda de o zamanın Başbakanı İnönü, "sizin istediğiniz [illegible] dediği malûm. Sendikacılık gelişmesi [illegible] rada Türk-İş'in emeği yokmuş gibi bir izlenim [illegible] ok zamanlar gibi konuşuyorlar. [illegible] nız. Sendikacılık içinde partizanlık yok. [illegible] kooperatifçiliği geliştirmesini istiyoruz.

Kooperatifler Kanunu acaba bir ticari kanun mudur, yoksa toplum yararına çalışan bir dernekler kanunu mudur? Ticari kanun ise, kooperatifler bugünkünden daha ileri gidemezler.

Gelirin % 2.5.i eğitimde sarfedilecek deniliyor. Acaba 20 bine yakın Kooperatif, bu parayı başka yerde sarfetmeyip eğitime sarfediyor ve ne yapmaktadır?

Satışların peşin yapılması ile piyasa fiyatına satış yapılması hususları görüşüldü. Peşin satış yapılmalı deniliyor. Acaba memur peşin para ile araba alabilecek midir?

Eğitim konusuna önem verilmelidir. Böyle seminerler yararlı olacaktır. Devletin Kooperatifçiliği desteklemesini istiyoruz.

Prof. Zadil:

Kooperatifçilik ve sendikacılığın aşağıdan yukarıya doğru gelişmeleri için politik tesirlerden uzak kalmaları gerekir. Sizlerin de aynı şekilde düşünmeniz [illegible]. Fakat şekil ne olacaktır? Başka biri de Başbakan olsaydı [illegible] konunun belki çıkardı. Sizin bildiğiniz kaidenin değişmesi [illegible] dı.

Kooperatif iktisadi bir teşekküldür. Ticari teşekkül değildir. Kooperatifler Kanununun eksikliklerinin giderilmesi için çalışmalar yapılmaktadır.

Daha 1944 deki ilk Kooperatifte eğitim ilke olarak kabul edilmiştir. Konunun önemi o zamanlar anlaşılmıştı. Yani [illegible] bu husus için fon ayrılması [illegible] ve Halk Bankasının kooperatif [illegible] konuşmasında. Bu açıkta bir kooperatif [illegible] şartıdır.

Remzi Durukan:

(Türk-Harb-İş Başkan Vekili): Kanaatimce bizi en çok ilgilendiren tüketim kooperatifleri, üzerinde konuşmayı [illegible] Konuşmamız üzerinde kooperatifçilik konusunda [illegible] Bölgeler arası [illegible] değişiklik [illegible] ağının kabul etmek gerekir. [illegible] rağmen, [illegible] olacağına [illegible] bulabiliriz. [illegible] faydalıdır. Peşin satış [illegible] gi konusundayım. [illegible] gücünü [illegible] sermayeyi [illegible].

Prof. Zadil:

Peşin satışın iki faydası var arkadaşlar. Birincisi, garantidir, yani paranın geri dönmesini sağlar. Veresiye vermenin ise garantisi yoktur. İkinci olarak kooperatife karşı rekabeti önler.

Harun Pastanoğlu:

Kooperatiflere sermaye çekmek için % 7 yi geçmemek üzere, sermayeye faiz verileceği şeklinde bir kanun hükmü vardır. Böylece, paranın bankalara yatırılması ile kooperatiflere sermaye olarak verilmesi tercihi imkânı doğmaktadır.

Risturn dağıtımı ise, tamamen kooperatifin politikasına bağlı bulunmaktadır. İstenirse risturn, dağıtılmaksızın yatırıma kaydırılabilir.

Dördüncü Oturum: "Sendikalar Açısından Kooperatifleşmenin önemi ve Sorunları" konulu H. İbrahim Çapan tarafından verilen tebliğe ilişkin tartışmalar.

Harun Pastanoğlu:

Sayın Çapan, tebliğinde Türk-İş bünyesinde bir tüketim kooperatifi, işyerlerinde veya başka vilayetlerde de şubeleri açılsın görüşünü ileri sürmektedir. Bana göre, tatbikatta tek bir kooperatifin uygulama güçlüğü var. Eğer tek bir kooperatif kurulmasını istersek, kanunun dışına çıkılmış olur. Sayın Çapan'ın ileri sürdüğü görüş, zannederim bundan ayrı bir sistemi gerektirmektedir. Şube hususunun da çeşitli mahzurları var.

Prof. Zadil:

Örgütlenme şekli birlik ve millî birlik şeklinde olacak, yanlış anlaşılmasın. Tamamiyle bağımsız bir denetim kuruluşunun kurulmasına taraftar mısınız ?

H. İbrahim Çapan:

(Konuşmacı, Koop-İş Genel Başkanı): Tek kooperatif ile işe başlamak sadece bir öneridir arkadaşlar. Bu öneri tabiatıyla tartışılacaktır. Benim kanımca tek kooperatif yoluna gitmenin sayısız faydaları vardır. Kanuna aykırı bir yanı da yok. Şube de açabiliriz. Şube ile mağazayı kastetmedim. Her şehirde bir şube düşünüyorum.Bunların yanında mağazaların sınırını bilmiyorum. Seyyar kamyonlar da tahsis edilebilir. Merkezde bu ihtiyaçlara göre çalışma yapılacak. Kooperatif kurulduktan sonra işlerin muntazam yürüyeceğine inanıyorum.

Aslan Sivri:

(Dok Gemi-İş Başkanı): Semineri tertip eden Türk-İş ve AAFLI'ya teşekkür ederim. Kanaatimce kooperatifçiliğin geniş şekilde yayılması öngörülüyor. Bu kooperatifleşme şurada iki günlük öğrendiklerimizle bütün dertlerimize çare olabilecek midir ? Tüketim kooperatifleri ucuz mal satacak. Aracı ve tefeciyi kaldıracak diyoruz. Kooperatifçilik de bir aracı değil midir ? Kooperatifin de masrafları ve kârı olacaktır. Kooperatifler nasıl organize edilecek ? Malların ucuzluğu nasıl sağlanacak ?

Prof. Sadil:

Pagin satsyn ilk lovaan-van erdaaglaar! Mayvelil, gamsiitir, yant pormun ant domsent-aglar. Veesiyk vinsuin lar gamsiitir yokkir. Ikinci olarak kuperatif-lara tesekkel ünür.

Herum Pasteroglu:

Kooperatifleri sermye-cakmak için V.T.U. geçmesi gerekmeye tabi yeniliyeti eşliğde bir kumsan sunmaktadır. Şöyleki, gerçekten bankalara yatırılacak kooperatifler sermeye olarak verilmesi tevfiki imkan dahiyetdir.

Bizim dayrtar lazı sanaan kooperatifin bütünleşme kadınmaktadır. Istanbul ticaret dayrtlarının yatırılan kayıtlarının bütün.

Prof. Sadil:

Oyuncu Otsuma: "Gendikler kiranden Kooperatif kanunu ne-Sorumuz." konulu H. Ibrahim Ozgan tarafından yapılan tebliğe ilişkin müzakere.

Herum Pasteroglu:

Sayın Cazan, tebliğinde Türk-İngilizce'de bir kooperatif kanunu-ti, layerlerinde veya bazı vizyonlarda da ancak sayılan görüşünü ilerletmektedir. Fakat ayrıca, kooperatifler kooperatifin uyuşmazlığa gidiyor var: Zaten tek bir kooperatif kanunu, tartışma. Yasanın diğerine çıkıyor olur. Ayrıca Ozgan'ın belirtmediğimiz konu, sanayiyin bunlara ayrı bir alanda sorumlulukla. Ayrıca normumun da çeşitli mesuliyeti var.

Prof. Sadil:

Oyuncu Otsuma çeşitli bulduk ve mülkiyetin çeşitliliğe ilişkin, yapılan anlaşmalarımın. Tanıyıla bağlamak bir dahiyetle ve kurumun kurulmasına sonuçlar oranda ?

H. Ibrahim Ozgan:

(Konuşmacı, Kopp.la Sanayi Bankası): Tek kooperatif ile ilgili kanak ondan bir çeşitli anlaşmalar. Ne şekil tahsisiyle yapılıyor. Dahiyetler. Benim kanımca tek kooperatif yoksa kanunlar yapılan Tanıyıla var var. Kanımca ayrıntı bir yant da yok. Ayrı ayrı kooperatifler mağazayı kestiremedim. Her şartlarda bir şöyle dahiyetler. Yasanın yapılanda mazeretlerin ayrıntı olmuyorum. Sayın kooperatifler de bankaya ait. Merkezde bu bütünleşme ayrı ayrı yapılıyor. Kooperatif kurulduktan sonra lazımlı kanunun yürürlüğünü kanıyorum.

Adam Sivri:

(Dok Gami-İp.Bankası): Sanayi dahiyetleri ve Anayasa'ya tesyiki dürüm. Kooperatifler kooperatifin kanunu. Kooperatifler kurulduktan. Bu kooperatifleri yorumlamak lazım. Kooperatifler kanunu derlemiştir. Yasanın kooperatifler yasa eşliğinde. Yasanın kooperatifler kanunu mal edecek. Ayrıca, tefecilik kaldırmak diyorum. Kooperatifler tüzel mülk ? Kooperatifler mali, sermayesi edinecek ? Mülkiyetin sonuçlu kanunlarımızda ?

İkinci husus, İYAK ile tüketim kooperatifleri çakışmayacak mı? İYAK Kanununun getirdiği şekilde mi çalışacağız, yoksa tüketim kooperatifleri konusunda mı çalışacağız?

Milli gelir dağılımında adaletsizlik var. Biz de gelirimiz, aylık kazancımız bakımından sonuncu gruba, yani en çok gelirliler grubuna giriyoruz. Bu gruplandırma gerçeğe uygun mudur?

M. Cengiz Acar:

(Yeni Haber-İş Başkanı): Bu seminerde gördük ki, kooperatifte ana konuları eğitim ve emek teşkil ediyor. Türk-İş'in 24 ilkesi vardır. Refah ve mutluluğumuzu kapsamaktadır. Kooperatifçilik açısından da aynen olması gerekir. Emeğin temsilcisi tüketici, üretici, köylü ve işçi, eğitime gelince temsilci bilim adamları. Sayın Çapan bir yerde, sadece işçi sınıfı ile öncülüğünü yapıyor. Aracı ve tefecinin karşısında köylü ve işçi biraraya gelerek kooperatif kuracak. Bu iş sadece işçi sınıfı tarafından gerçekleştirilebilecek midir? Eğitim konusunu bunun dışında nasıl mütalâa edeceğiz?

Suat Çuhadaroğlu:

(Antalya Ziraat Bankası Müdürü): Ben Sayın Çapan'dan sendikalar ve kooperatiflerin durumları ve sorunları hakkında çok şeyler öğrendim, teşekkür ederim. Burada bir hususu belirtmek ve bir iki soru sormak istiyorum.

Mamul fiyatları ile toplu sözleşmelerle getirilmek istenen zamları oranlamak mümkün değil midir acaba? Yani, fiyat artışları oranında işçi ücretlerine zam getirmek. Buna eşel-mobil sistemi deniliyor kanaatimce.

İkinci olarak, Türk-İş içinde kooperatifler kurulacağı söylenmekte. Tabloya göre kurulmak istenen şekli İYAK tasarısına benzettim. Sayın Pastanoğlu'nun da dediği gibi, İYAK gibi düşünülüyorsa kanaatimce o daha uygun olacak.

H. İbrahim Çapan:

Kooperatiflerin yararlı olacağına yürekten inanıyorum. Bunun yararlarını her konuşmacı izah ettiler. Ben de aynı kanaatteyim. Yönetim konusu kooperatiflerde çok önemlidir. Kooperatiflerin amacı sağlam mal, kaliteli mal satmaktır. Kooperatif düzenli çalıştıkça bakkal da çürük mal satamayacaktır. Kooperatifçiliğe ilgi gösterilmedikçe elbette aracı ve tefecinin varlığı söz konusu olacaktır. Kooperatif ise fakir tabaka tarafından kurulduğundan ve bu tabakanın malı olduğundan hiçbir zaman bir üçüncü el olarak, yani aracı olarak kabul edilemez. Bu çok yanlış bir düşüncedir. Sendikalar Kanununda da kooperatiflerin kurulmasına dair hükümler var. İYAK içinde kooperatif kurulabilir, ancak şunu kesinlikle ayıralım, İYAK ayrıdır, kooperatif ayrıdır.

[illegible] Kenne, TVAC ile ülkeler kooperatifleri çalışmaya mı? [illegible] kommunen [illegible] yaratmak, yeden ülkenin kendine [illegible] kendisi mi çalışmalıdır?

Hâlâ çeşitli [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [

Millî gelire gelince, herkesin geliri ayrı, yaşantısı ayrıdır. Gelir dağılımının adaletsiz oluşunda sayısız etkenler vardır. Sayın Aslan Sivri arkadaşımız buna değişik bir açıdan bakıyor. Millî gelir içinde bizim yerimiz en son kademededir diyemeyiz, zira bu bir örneklemedir.

Sayın M. Cengiz Acar, üniversiteleri mi bir tarafa bırakacağız diye sordular. Yanlış anlaşılmasın, elbette kooperatif okulları ve eğitimi olacaktır. Benim tebliğimin konusunu, sendikalar açısından kooperatifçilik teşkil etmektedir. Ülkemizde bu konuda bir boşluk var. Bugüne kadar bu husus incelenmemiş. Yabancı ülkelerde sendikalar ile kooperatifler arasında işbirliği çok muntazamdır.

Sayın Suat Çuhadaroğlu, ücretleri eşel-mobil sistemine göre ayarlamak mümkün değil midir diye soruyorlar. Bunu tatbik eden ülkeler var, A.B.D. gibi. Ama bilmiyorum, bizim ülkemizde uygulaması çok sınırlı, uygulayan sendika var mı yok mu, bilemiyorum. İşkollarının özelliğine göre bu tatbikatta mümkün olmuyor.

İyak tasarısı ile tüketim kooperatifleri arasında bir bağ kurmak elbette mümkündür. Ancak, tekrar ediyorm, İYAK bir kooperatif değildir. İYAK'ın amacı, ekonomik değil, daha çok sosyaldir. Oysa kooperatifin amacı ekonomiktir. Bunu böylece kabul etmemiz gerekiyor. Teşekkür ederim.

Beşinci Oturum: Türk-İş Genel Sekreteri M. Sadık Şide'nin Başkanlığında yapılan "Genel Tartışma" :

M. Sadık Şide:

(Oturum Başkanı, Türk-İş Genel Sekreteri): Değerli arkadaşlar, Genel Tartışmayı açmadan önce, seminere sunulan tebliğler ve yapılan tartışmaların kısa bir özetini yapmak istiyorum.

Burada, değerli hocalardan çok değerli tebliğler dinledik. Türk-İş'in amaç ve ilkeleri arasında kooperatifçilikle ilgili hususlar diğer arkadaşlarım tarafından dile getirildi. Toplu sözleşmelerle yetinmeyip, yani işçinin kazancını artırmanın yanında, bu kazancın işçinin satın alma gücünü geliştirici yönde kullanılmasının gerektiği, işçinin veresiye değil, peşin alış-veriş yapmasını, bunun için de perakende değil, toptan alımın sağlanması, böylece maaşının % 30 oranında bir ek kazanç temin etmeyi, işçi pazarı veya tüketim kooperatifleri ile bu kazancın % 40'a kadar çıkabileceği tartışıldı. Kısaca, bugün kazanç artırımı yanında, onun kadar önemli, kazançların yerinde kullanımı için tüketim, kredi, üretim ve yapı kooperatiflerinin kurulması gerektiği önerildi.

Sendikaların kooperatiflerle, özellikle çok amaçlı kooperatiflerle sıkı ilişki kurmaları bugün kaçınılmaz hale gelmiştir. Ancak, kooperatiflerin çözüm bekleyen sorunları, sayın hocaların da belirttikleri gibi, dikkate alınıp çözümlenmezse, başarıya ulaşma şansı sınırlı olmaktadır. Kerdi almaksızın kooperatifler büyük işler yapamıyorlar. Belirli bir sermayenin ortaya konulması yetmiyor. Burada sayın hocalara Kooperatifler Bankası ile İşçi Bankası arasındaki ilişkilerin nasıl olabileceği soruldu. Değişik görüşler öne sürüldü. Bu görüşler elbette dikkate alınacaktır. Kooperatiflerin başarıya ulaşmaları için üst örgütlerinin kurulmasının gerekli olduğu açıklandı. Sendikalar gibi, kooperatiflerde de üst örgütlerin ne derece önem taşıdığı böylece ortaya çıkmış bulunmaktadır.

./..

Şunu da belirteyim arkadaşlar, burada kooperatifçilikle ilgili bir politikanın tesbitinde hangi konulara ağırlık verileceği, bu seminerde edinilen tecrübelerin ışığı altında kolaylıkla tesbit edilecek ve kanaatimce, bundan sonra yapılacak seminerlerin de programının teşkilinde bize büyük yardımcı olacaktır.

Mehmet Şahin:

(Maden Federasyonu Başkan Vekili): İşverenlerin kooperatif sektörün gelişeceği kuşkusu içinde bulunduklarını işitiyoruz. Kooperatifçiliği akim bırakmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Kooperatifçiliği baltalayıp kendi kazançlarını artırmak istiyorlar. Kooperatiflerin gelişmesi yolunda benim önerilerim şunlardır:

Evvela, kooperatifçiliğin mevzuat yönünden gelişeceği kanısında değilim. Zira öyle bir mevzuat var ki, en ufak bir şikâyet ile yöneticiler dışarı atılmaktadır. Buna nasıl bir çare bulacağız? Yani kısaca, mevzuatın değiştirilmesi gerekmektedir kanaatimce. Devlet kontrolünü yapmalıdır. Ticarî zihniyetle kurulmalıdır kooperatif. Yani, ticaretin gerektirdiği işler iyi bilinmeli. Meselâ, peşin satış yaparsak, pek çok işçi istifade edemez. Hükümetin kooperatiflere büyük ağırlık verdiğini görüyoruz. Kooperatif kuralım ama, önce mevzuat değiştirilsin, finansman konusu halledilsin.

Kooperatif eğitimini ilk okuldan başlatalım deniyor. Ama ne mecliste, ne de böyle bir kanun tasarısı, ne de hükümetin bir kararı var. Eğitimin önemi ortada. Onun için bu konuda neler yapılacaksa öncelikle ele alınmalıdır.

Teşkilâtımız, bu konuda Türk-İş tarafından alınacak kararlara katılacaktır. Bu kararlara hepimiz uyarız. Merkezî sistemle mi yoksa tabandan mı başlanacaktır, bu tabii tartışılacaktır. Yalnız şunu belirteyim, burada böyle bir komisyon kurulmasına ben şahsen taraftar değilim. Zira Türk-İş Yönetim Kurulu Üyelerinin çoğunluğu burada değiller. Ancak, burada esasa bağlanabilir, önemli kararlar alınabilir. Bu kararlar ışığından çalışabiliriz. Amacımız işçiye daha fazla faydalı olmak olduğuna göre, işçinin alış gücünü artıracak kooperatiflerin kurulmasına taraftarız, bu bakımdan kooperatifçiliği destekliyoruz.

Mehmet İnhanlı:

(Tümtis Başkanı): Bu seminerde sayın hocalarımızdan çok istifade ettik. Dünya ile Türkiye şartları arasında çeşitli farkların bulunduğunu öğrendik. Avrupa'da sendikacılık, kan dökülerek elde edilmiş. Türkiye'de hiç kimsenin burnu dahi kanamadan bu noktaya gelmiş bulunuyoruz.

Kuracağımız kooperatifler, işçiye toplu sözleşme yanında fayda sağlayacaktır. Ben bu konuda zamana ihtiyaç olduğu kanısındayım. Bence evvelâ, çok iyi hazırlandığına inandığı İYAK kanunu çıkarılmalıdır. Tatbik sahasına konmalıdır İYAK. Böylece elde edilecek sermaye ve güç ile kooperatifçilik tatbikatına başlanmalıdır.

./..

Kooperatifler Kanunu hazırlandığı söylenmektedir. Evvelâ kanun hazırlanmalı bizi ilgilendiren kısımları bizler tarafından incelenmeli, görüşlerimiz alınmalı, ondan sonra kanunlaşmalıdır. Sendikalar tetkik etmeden uygulamada çeşitli güçlükler çıkacağını zannediyorum.

Hükümetin kredi verme işine gelince.. Devletin kredi vermesi ayrı şey, kontrolünü yapması ayrı şeydir. Türk-İş'in kuracağı kooperatifin Türkiye'ye yayılacağı kanısında değilim. Zira, yöneticiler ayrı olacak. Bu işi nereye kadar götürebiliriz? bunda kuşkuluyum. Siyasi elin çekilmesi gerekir. Bu konuda en iyi yolu seçebilmek için vakit erken gibime geliyor. Bu işi Türk-İş'in üzerine alması karışık geliyor bana. Tüm problemleri halledecek bir sistemi uzun vadeli olarak düşünmek gerekmekte.

Remzi Durukan:

(Türk Harb-İş Başkan Vekili): Gelişmiş ülkelerin bu noktaya kooperatifleşmekle ulaştıklarını öğrenmiş bulunuyoruz. Bir an önce tatbikata geçmenin zamanı gelmiş, hatta geçmiştir. Mevzuatta noksanlık vardır, bunu kabul ediyorum. Ancak mevzuatta noksanlık var diye beklememize gerek yok sanıyorum. Bu eksikliklerin tamamlanmasını beklersek, bir turlü eyleme geçemeyiz. Biz işçiler olarak, örgütlenmiş gruplar olarak eğer faydalı olduğuna inandığımız faaliyeti yapamazsak, kim yapacak? Bir an önce tüketim kooperatifçiliği uygulamasına geçilmesinin yararlı olacağına inanıyoruz.

Tüketim kooperatiflerini nasıl kuracağız?

36 sendikamız var. Türk-İş seviyesinde kurulup, teşkilâta yayılmasına karşıyım. Zira sendikaların bir kısmı buna hazır değil. Şahsen her sendika bir kooperatif kurmalı, şubelerini açmalı. Türk-İş'te bir komite kurulmalı, bu komite, bu kooperatiflerin eğitim ve diğer sorunlarının çözüm yollarını aramalıdır. Bundan sonra bir üst kuruluşun kurulması ve böylece üretime geçilmesini düşünüyorum.

Orhan Erçelik:

(Tes-İş Federasyonu Başkanı): Bu seminerin en yararlı yanı, kanımca, kooperatifçilik konusunun işçi hareketi açısından öneminin belirlenmesi olmuştur. Sayın hocalarım da işaret ettikleri gibi, bundan sonra yapılacak iş tüketim ve yapı kooperatifleri konusunda etkili çalışmalarda bulunmaktır. Bugün bazı sendikalarımızın yapı kooperatifleri var. Kooperatifleşmenin amaç ve ilkelerine uygun düşmemekle birlikte, teşkilâtımız bünyesinde tüketim kooperatifleri de mevcut. Kooperatifçiliği bilmediğimiz için, bugüne kadar bunları seyretmişiz, seyirci kalmışız. Örgütlenmelerine, gelişmelerine katkıda bulunmamışız bu kooperatiflerin.

Bu düşünce ile konuya nasıl girmeli?

Hükümet programında önemli yer tutan kooperatifleşme ve halk sektörüne ilginin artmasından dolayı tertiplenmedi bu seminer. Türk-İş, ihtiyaç duyduğu için tertiplendi. Evvela, Türk-İş, süratle kendi teşkilâtı işçilerinin kurduğu yapı ve tüketim kooperatiflerinin islâh edilmesi suretiyle örgütlenmeye gidilebilecek midir? Mesele, Türk-İş'in yanlış bilgilere sahip olanları doğru yola tevcih etmesidir.

./..

Kooperatifçiler Kurumu [illegible]

Hükümetin kendi [illegible] Devletin Kredi vermesi [illegible]

Sosyal Durumu:

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Orhan Ereğli:

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Kooperatif konusu yeni bulunmuş değildir. İş, onu tatbikat sahasına aktarmaktır. Evvelâ yönetici yetiştirmek için bölgesel seminer ve eğitim süratle tabana doğru inmeli ve bir öncü grup yetiştirmelidir. İşçi böylece kooperatifleşmeye karşı bir direnç göstermesin. Ben teşkilâtımın bu konu ile ilgileneceği kanısındayım.

Burada bir husus ortaya çıkıyor. Kamu oyunda yaratılmak istenen menfi kanaat, ortaya çıkıyor. Kamu oyunda yaratılmak istenen menfi kanaat, böylesine uygun bir kooperatifleşmeyi siyasal biçime bağlıyor. Mülkiyeti etkileyen bir havanın olup olmadığı derhal açıklığa çıkarılmalıdır. Mesela, süratle gerçek dayanakları ile ortaya çıkarılmalı..

Burada, ekonominin bütünü ile ilişkisi bakımından bir sual sormak istiyorum.

Özel sektör yanında, kooperatifler ve halk sektörünün kendilerine yeni bir çalışma alanları seçecekleri bilinmektedir. Bu konu açıklığa kavuşturulmalıdır. Genel ekonominin içinde halk sektörünün yeri ne olacaktır?

Kooperatifçiliğin mevcut mevzuatla geliştirilebileceği kanısındayım. Yeni mevzuat çalışmalarının yapıldığı söylenmektedir. Bu çalışmalarda Türk-İş'in görüşünün alınması yoluna gidilmelidir. Yapı kooperatifleri mevzuatında sendikaların kooperatifleşmesini engelleyen hükümler bulunmaktadır. Bu sınırların kaldırılması yolunda Türk-Iş'in görüşü ortaya çıkmalıdır. Bir de, bu seminer sonunda alınacak kararlar ve varılacak sonuç, iyi değerlendirilmeli, kamu oyuna ve teşkilâta duyurulmalıdır.

Ömer Ergün:

(Türk-İş G. Mali Sekreteri): Bu seminerden yararlandığımız yanlar çok oldu. Bana göre bir sonuç çıkarmak istiyorum. Bu seminere, özellikle üst kademe yöneticilerinin katılmalarını istedik. Birçokları gelemediler. Gelseler de sonuç değişmeyecekti ama, alacağımız kararlar belki daha isabetli ve güçlü olacaktı.

Bu tür seminerler üst seviyede ve bölgesel seviyede yapılmalıdır ve yapılacaktır. Biz bu işe artık ciddi olarak eğilmiş bulunuyoruz. Kararlıyız. Sayın Durukan ve Sayın Erçelik'in görüşlerine katılıyorum. Beklememeliyiz. Mevzuatın bağlayıcı maddeleri vardır. Biz bunların düzeltilmesini bekler ve işi burada bırakırsak, mesele süründemede kalır.

Benim en çok üzerinde durduğum husus denetimdir. Denetimden yoksun müesseseler içinde kooperatifler de var. Denetime son derece önem verilmelidir. Cemiyetlerde denetim son derece önemlidir. Eğitimin, denetim meselesini halletmede etkili olacağına inanıyorum. Eğitim yapılmalıdır. Herşeyi devletten beklemek yersizdir.

Biz bu işe kısa zamanda başlamalıyız. Bize yardım edecekler çıkacaktır. Yeter ki bu davaya onları inandırmış olalım. Devletin dışında da eğitim müesseseleri açmamız yerindedir. Kooperatifçilik eğitimi kolejde de sağlanabilir. Eğitimden sonra harekete başlayalım dersek, yine geç kalmış oluruz. İşin içine hemen girilmesini istiyorum. Tatbikatlar ayrı ayrı, ama amaç aynı. Ülkemizde kooperatifçiliğin yaygın hale gelmesini istiyoruz.

./..

Kısaca belirtirsek, eğitimle tatbikat ayrı, ama amaç bir. Bizim eksik tarafımız, kurulmuş olan yapı kooperatiflerinin iç açıcı olmadığıdır. Türkiye'de halen mevcut olduğu söylenilen 7400 yapı kooperatifinin 5'er yöneticisinin bulunduğunu düşünsek, toplam 35.000 yönetici eder. Şu halde 35.000 kişi bu işlerle meşgul oluyor. Önce Türk-İş'te yapı kooperatifleri organize edilmelidir. Bunlar S.S.K. ile karşı karşıya getirilmemelidir. Tüketim kooperatifleri konusuna da el atmak durumundayız. Belki, nüve mahiyetinde öncülüğünü Türk-İş'e bağlı sendikalar yapabilir. Teşkilâttan ilk etapta 10 milyon lira toplanabileceği kanısındayım. Bünyemize en uygun şekilde bir tüketim kooperatifinin kurulabileceğini sanıyorum. Bu para ile çok iş yapabiliriz. Komisyonlar halinde çalışılırsa, neticeye kısa zamanda ulaşılır. Sendikalar kısa zamanda daha da güçlenir. Hem işçi dargelirli olmaktan kurtulur, hem de önüne gelen bakkal dükkanı açmaktan vazgeçer. Tüketim kooperatifi kurulursa esnaf aç kalır diye bazı gruplar karşımıza çıkabilir, fakat bu fikir doğru değildir. Biz istersek, kimse bize mani olamaz.

Necati Taşkın:

(Türk-Sen Genel Sekreteri, Kıbrıs): Sendikacılık ve kooperatifçiliği birbirini tamamlayan iki ayrı hareket olarak kabul ediyorum. Sendikaların kooperatifleşmeyi teşvik etmeleri gereğine de inanıyorum.

Benim bu konudaki düşüncelerimi bir öneri olarak Sayın Başkanlığa sunmak istiyorum. Önerilerim şunlardır:

1- Sendikaların kooperatiflerin gelişmesinde öncülük etmesi,

2- İşçilerin tüketim, yapı, kredi, üretim kooperatifleri kurmalarının sağlanması ve Kooperatifler Bankasının kurulması,

3- İşçilerin kooperatif yönetiminde söz sahibi olması,

4- Kooperatif mevzuatının ıslâh edilmesi,

5- Seminerde saptanan esasları havi raporun hazırlanması ve bu konuda düzenlenecek ikinci bir seminerde bu raporun program olarak yeniden incelenmesi,

6- İYAK ile kooperatifçilik arasında bir tercih yapılması veya her ikisinin birleştirilmesi yoluna gidilmesi.

M. Necat Yapıcı:

(Antalya, Yol-İş Başkanı): Tüketim kooperatiflerinin kurulması gerektiği fikrine tamamiyle iştirak ediyorum. Yol-İş olarak tüketim kooperatiflerine benzer ekonomalarımız var. Bunlar ıslah edilebilir, veya tüketim kooperatiflerine dönüştürülebilir kanısındayım. Sayın Öner Ergün'ün de belirttikleri gibi, denetim çok önemlidir. Eğitim ve denetimin birlikte ele alınmasında, acilen ele alınmasında ben şahsen büyük fayda görüyorum.

./..

Harun Pastanoğlu:

(Konuşmacı): Değerli arkadaşlarım, burada bir hususu hemen belirtmeden geçemiyeceğim, bugüne kadar gerek yurt içinde, gerekse yurt dışında çeşitli konferanslara katıldım, hiçbirinde, samimiyetle söylüyorum, sizler gibi bilinçli ve hemen harekete geçmeyi arzulayan bir gruba rastlayamadım. Bu beni fazlası ile duygulandırdı. İnanıyorum ki, böylesine bilinçli, ne yaptığını ve ne yapacağını çok iyi bilen bir liderler kadrosu ile çok şeyler yapılabilir. İşçinin yalnızca kendisinin değil de, ailesinin de iktisadî yaşamını yükseltmesinin zamanı geldiğine hepinizin inandığını anlıyorum. Bunun bir ihtiyaç haline geldiğini belirttiniz.

Denetimle ilgili olarak konuşan arkadaşıma yalnızca şu hususu belirteyim, daha önceki sorulara da verdiğim cevaplarda belirttiğim gibi, hiçbir kooperatif yönetici, şahsî görüşlerle ve ihbarla savcılığa verilemez. Denetimi yapan kuruluşa ancak bildirebilir, bu kuruluş da müfettiş göndererek sorunu mahallinde incelettirir ve ondan sonra işlem yapılır.

Mevzuatın mevcut şekli, kooperatifçiliğin gelişmesine mani değildir. Her ülkede kooperatif hareket önde gider, mevzuat onu takip eder. Mevzuat ne kadar etkili olursa olsun kooperatifin gelişmesinde yöneticilerin tutumu önde gelir.

Peşin satışla vatandaşın menfaati olamayacağını söylediler. Başlangıçta peşin satışla bazı kayıplar olmuştur. Bugün bu ilke eski önemini yitirmiştir. Dayanıklı tüketim malları çok parayı gerektirir. Sayın Polat'ın da dün belirttikleri gibi, bunları peşin para ile satmak mümkün değildir. Bir de piyasa fiyatına satılması hususu vardır. Piyasa fiyatının altında satış yapılması da önem taşımaktadır. Her iki hususu da uygulamada görmekteyiz. Netice aynıdır. Piyasa fiyatına satış yapılırsa, yıl sonunda dağıtılacak risturn fazla olur, piyasa fiyatının altında satış yapılırsa, ortaklar malı daha ucuza almış olurlar, bu nisbette de yıl sonunda dağıtılacak risturn oranı düşer. Batı ülkelerinde tüketim kooperatifleri ortaklarının özel karneleri vardır, alış-verişler bu karnelere işlenir ve yıl sonlarında risturn buna göre hesaplanır.

Biz daha kooperatifçiliğin klâsik sorunlarını çözememişiz. 130 yıldır sorunlar çözümlenememiş. Devlet bugünlerde mevzuatı düzeltmeye ve finansman temini yoluna gitmektedir.

Kooperatif hareket, Türk İşçi Hareketinin iktisadî refahının sağlanmasında başlıca araçtır. Bu fikre arkadaşlarım da katılıyorlar. Üretici ile tüketici arasında bir entegrasyona gidilmesi zaruridir. Tüketiciler, menfaatleri gereği doğrudan üretime de geçmelidirler. Kooperatifler Kanunu ve İYAK Kanunu hakkında konuşuldu. Kurulması istenen İYAK'ın işçi kesimine kooperatifler kadar yarar getireceği kanısında değilim. İYAK'ta risturn yok, kooperatifte var. Dış satışlardan elde edilecek kâr da yine işçiye intikâl edecektir.

Hükümetin kooperatiflere kredi verilmesi, finansman temini ve denetim ile eğitimde yardımını beklemeden harekete geçilmesinden söz ettiler, bu mümkündür. Aslında kooperatifçilik Anayasa'nın 51. Maddesi ile teminat altındadır. 51. Madde "Devlet, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayıcı tedbirler alır" şeklindedir.

./..

Sayın Durukan ve Sayın Erçelik'in görüşlerine tamamen katılıyorum. Kendileri temas ettikleri konuları çok güzel açıkladılar.

Türk ekonomisi içinde kooperatifler veya halk sektörünün yeri neresidir, diye sordular. Hiç tereddütsüz, kooperatifleri de birer özel teşebbüs olarak kabul edebiliriz. Yalnız, sermaye şirketleri belli bir zümrenin elinde, onların hizmetinde, kooperatifler veya halk sektörü ise halkın elinde, halkın hizmetindedir. Sermaye şirketinin ortakları ve sermayesi sınırlıdır, halk sektöründe ise böyle bir sınırlama düşünülemez. Halk sektörünü bilim adamları, özel kesimde kalan güçsüz grupların güçbirliği olarak görmektedirler.

Sayın Ömer Ergün'e de önerilerinde katılıyorum. Bu işe artık başlanmalıdır, çünkü bütün bunlardan sonra vaz geçilirse, kamu oyunda da Türk-İş açısından yanlış izlenimler kalır, dediler ve denetimin önemine işaret ettiler. Bakanlıkta bugünlerde bir teftiş kurulu teşekkülüne çalışılmaktadır. Bir tarafta müfettiş, bir tarafta kontrolör olmak üzere, bir teftiş heyeti kurulması hazırlıkları başlamıştır. Fakat üst örgütlerin kendi denetim kurullarının ve eğitim birimlerinin bulunması elbette gereklidir.

Sayın Necati Taşkın'ın görüşlerine de katılıyorum. Önerilerinin Türk-İş tarafından dikkate alınacağını sanıyorum. Sayın Necat Yapıcının sözünü ettiği kuruluş, tüketim kooperatifi olmadıkça, yararları sınırlı kalır. Sahibi sizler olmadıkça fazlaca yarar göremezsiniz.

Prof. Zadil:

(Konuşmacı): Kooperatifçilik derslerine orta öğretimde yer verilmesi bir kanun mevzuu değildir. Tamamen Bakanlığın kendi içinde alacağı karara bağlıdır ki bu konudaki çalışmalar bugünlerde hızlanmıştır. Kooperatif okulları açılır, veya yüksek okullara ve üniversitelere kooperatifçilik dalı ihdas edilirse, buradan diploma alacaklara ben yeni bir isim buldum, çok da beğenildi Bakanlıkta, bunlara "Kooperatif Ekonomisti" demek çok daha iyi olacaktır kanaatindeyim.

İşçiler açısından, hepinizin de üzerinde durduğu gibi kooperatif modeli iki çeşit olup, tüketim ve yapı kooperatifleridir. Bu konudaki önerilerimi üç madde halinde şöylece özetlememe müsaade ediniz:

1- Türk-İş, bir an önce tüketim kooperatifleri ve yapı kooperatifleri konularında iki ayrı seminer düzenlemeli, bu kooperatiflerin eğitim ve denetim sorunlarına çözüm getirici esasları ortaya koymalıdır,

2- Kooperatif idarecileri için uzun vadeli (2-3 ay) eğitim kursları düzenlemeye hemen başlamalıdır,

3- Tüketim Kooperatifleri Birliği ve Yapı Kooperatifleri Birliği ni kurmalıdır.

H. İbrahim Çapan:

(Konuşmacı, Koop-İş Sendikası Başkanı): Burada bir noktayı belirtmek istiyorum. Biz, mülkiyeti esas alan bir kooperatif hareketin gelişmesi yolunda çalışıyoruz. Ülkemizde de mevcut durum ve yönelim bu merkezdedir. Aksi halde kooperatif diyemeyiz bu kuruluşlara. Başka biçimde bir modeli kat'iyen kabul edemeyiz.

./..

Sayın Durmuş ve Sayın Ergül'ün konuşmalarından sonra [illegible] Kastamo-
nu Kand[illegible] köylüleri [illegible] ağırladılar.

Türk Ekonomisi içinde Kooperatifçiliğin yeri, halk sektörünün yeri ne-
redeydir diye sorulursa hiç tereddütsüz Kooperatifler de diğer [illegible]
tedbirler olarak kabul edebiliriz. Yalnız sermaye şirketleri belli bir
zümrenin elinde olarak bizimetliliğe, Kooperatifler ise geniş halk kitle-
lerinin elinde [illegible] bilinen bir gerçektir. Sermaye şirketinin [illegible]
ve sermayesi [illegible] halk sektöründe ise [illegible] bir elin [illegible]
[illegible] bildirmedir [illegible] Kooperatif [illegible]
larin gücünü olarak görmekteyiz.

Sayın Ömer Ergül'ün de görüşlerine katılıyorum. Bu işe artık bağ-
lanmalıdır. [illegible] Kooperatiflerde [illegible] de-
ğerli sermaye [illegible] devletin [illegible]
[illegible] Bakanlık [illegible]
Kooperatifler [illegible] Kooperatif [illegible]
[illegible] halk [illegible]
[illegible] Kand [illegible] ve [illegible]
elbette gerekmektedir.

Sayın Necati Taşkın'ın görüşlerine de katılıyorum. [illegible]
Türkiye [illegible] Sayın [illegible]
[illegible] Kooperatif [illegible]
sizini kalır. [illegible] yeter görüşmesini.

Prof. Zekai:

(Fransa'nın) Kooperatifçilik'de [illegible]
[illegible] Kooperatif [illegible]
[illegible] Kooperatif [illegible]
Kooperatif [illegible]
Kooperatifçilik [illegible]
[illegible] Kooperatif [illegible]
[illegible] kanun [illegible]

Bugün [illegible] Kooperatif [illegible]
[illegible] Kooperatif [illegible]
[illegible]

1- Türkiye'de [illegible] Kooperatifleri [illegible]
[illegible]
[illegible]
da [illegible]

2- Kooperatif [illegible] (2-3 ay) [illegible]
[illegible]

3- Türkiye Kooperatifleri Birliği ve [illegible] Kooperatifleri Birliği
[illegible]

H. İbrahim Ozkan:

(Türkiye [illegible] Kooperatifler Başkanı): [illegible]
[illegible] Kooperatif [illegible]
[illegible]
[illegible] Kooperatif [illegible]
de bir model [illegible] kabul edemeyiz.

Ben tek tip kooperatife gitmek suretiyle başlanılmasını önerdim. Bu bir öneridir, bu öneri geliştirilebilir, daha başka şekilde de olabilir. Burada karar verecek arkadaşlardır. Sendikaların durumuna göre de bir tercih yapmak olanağı mevcuttur. Tabii şimdilik bizim için en acil olanı, kooperatiflerin işçi kesimi için faydalı olduklarına onları inandırmaktır. Bundan sonrası tartışılabilir, yeni modeller oluşturulabilir.

M. Sadık Şide:

(Oturum Başkanı, Türk-İş Genel Sekreteri): Değerli arkadaşlar, ben seminerin değerlendirmesini kısa olarak vermeden önce, aramızda konuk olarak bulunan ve lisanımızı anlamadığı halde seminer boyunca bizi büyük bir sabırla izleyen Uluslararası P.T.T. İşçileri Federasyonu Temsilcisi Mr. McAvoy ile AAFLI Temsilcisi Mr. Boggs'u dinleyeceğiz. Buyurun Mr. McAvoy.

Mr. McAvoy:

(Konuk, P.T.T. Temsilcisi): Türk-İş'e bağlı Yeni Haber-İş Sendikası'nın davetlisi olarak ülkenizi ziyarete gelmiştim, Türk-İş yetkilileri beni bu çok yararlı seminere davet etmek nezaketini gösterdiler, kendilerine teşekkür ederim. Aranızda bulunmaktan büyük mutluluk duyuyorum. Hele Antalya ve havalisini çok beğendim, tarihi yerleri birlikte dolaştık ve şimdi burada, deniz kıyısında sizler gibi değerli sendikacı arkadaşlarla bulunmak beni çok duygulandırdı.

Kooperatifleşme konusunda yeni kararlar aldığınız bu seminerin işçi hareketiniz için yararlı olacağına inanıyorum. Zira Batı Avrupa ülkelerinde sendikalar ile kooperatiflerin çalışmaları her zaman birbirini tamamlar mahiyette tezahür etmektedir. Ben bir sendikacıyım, ama aynı zamanda kooperatifçiyim de.. Zira, kooperatif evinde oturuyorum, kooperatif sigorta şirketine kayıtlıyım ve tüketim kooperatifinden ihtiyaçlarımı karşılıyorum. Sayın Başkanın da açış konuşmalarında belirttikleri gibi, 1844 yılında İngiltere'de ilk tüketim kooperatifinin kurulmasından bu yana bir buçuk asır geçtiği halde, hareket heyecanından hiçbir şey kaybetmemiş, güçlenmiş ve ekonominin hakim sektörlerinden biri haline gelmiştir. Ülkenizde de sizlerin harekete sahip çıkmanız ile daha güçlü duruma geleceğine inanıyorum. Sayın Başkana, bana sizlere hitap etme olanağı verdiği için çok teşekkür ederim.

Mr. Emanuel Boggs:

(AAFLI Temsilcisi): Teşkilâtım adına, bu seminere ilgi duyup katıldığınız için hepinize teşekkür ederim. Sizleri burada görmekten büyük mutluluk duyduğumu bilmenizi isterim. Siz bu seminere katılarak değerli tebliğ sahiplerini dinlediniz, bu konuda görüş ve düşüncelerinizi açıkladınız. Üyeleriniz için yapacağınız yararlı faaliyetlerinin neler olabileceğini tartıştınız. Uygun bir model bulabilecek duruma gelindiğini sanıyorum. Yalnız diğer teşkilât temsilcileri veya başkanları katılamadılar, onları da burada görmek isterdim.

./..

Bu seminerin sizler açısından yararlı olduğu arkadaşlar tarafından açıklandı, bu konuda ben de size katılıyorum, gerçekten yararlı oldu. Şunu özellikle belirteyim, AAFLI anlaşma konularına giren çalışmalarda hiçbir zaman tek başına ve zorlayarak çalışma yapmak istememektedir. Herşey sizler tarafından kararlaştırılıyor ve bünyenize en uygun olanı seçilmektedir. Bizim yapmaya çalıştığımız, siz kardeş sendikacılara yardımcı olmaktır. Kooperatiflerin işçi hareketine yararlı olacağı görüşünde birleştiğimizi bu seminer açıkça ortaya koymuştur.

Tebliğleri izlerken ve tartışmalarda gösterdiğiniz ilginize ve sabrınızdan dolayı hepinize tekrar teşekkür ederim.

Sadık Şide:

(Oturum Başkanı, Türk-İş Genel Sekreteri): Seminer sonunda, TÜRK-İŞ/AAFLI müşterek değerlendirmesini ve bu konuda alınması gerekli tedbir ve tavsiyeleri on madde halinde sıralamış bulunuyoruz, izninizle bunları okuyayım ve seminerimizi burada kapatalım.

1- Türk-İş bünyesinde kurulu bulunan yapı ve tüketim kooperatiflerinin bugünkü durumu bir envanterle tesbit edilmelidir,

2- Yapı kooperatifleri birliğinin kurulması için teşebbüse geçilmeli ve Türk-İş bu konuda görev almalıdır,

3- Tüketim kooperatiflerinin kurulması ve kurulu bulunanların ise ihya edilmesi için çalışmalar hızlandırılmalıdır,

4- Kooperatifler Bankası Kanun tasarısı ile İşçi Bankası Kanun tasarısı ilgili hukukçulara incelettirilmelidir,

5- Yeni bir kooperatifler kanunu konusunda Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı çalışmaları alınmalı ve bu konu Türk-İş mevzuat komisyonuna getirilmelidir,

6- Kooperatifçilikle, halk sektörü! tüketim kooperatifleriyle işçi pazarları! İYAK ve İş Kanununda geçen ekonomaların karşılaştırmaları yapıldıktan sonra, amaca uygun hale getirilmesi için mevzuat çalışmaları yapılmalıdır,

7- Kooperatifçilik seminerleri bilhassa merkez ve bölgelerde yapılacak şekilde düzenlenmeli ve böylece devam edilmelidir,

8- Kooperatifçilik konusunda çalışacak komite, bundan sonra yapılacak merkezi seminerden sonra seçilmelidir,

9- Bu konudaki çalışmaları şimdilik kaydıyla Türk-İş İcra Kurulu yürütmelidir,

10- Konu, önemine binaen, 4 Haziran 1974 tarihinde çalışmalarına başlayacak olan Türk-İş Yönetim Kurulu gündemine alınmalıdır.

Seminerimiz burada sona ermiştir, değerli hocalara ve arkadaşlarıma Türk-İş adına teşekkürlerimi sunarım.

Antalya-Side, 4 Mayıs 1974

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

TÜRK-İŞ Bilgi Merkezi
1 7 1 8
334.5 KOO 1974